

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΜΟΝΑΔΩΝ**

(ΠΡΩΗΝ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ, ΜΟΥΣΕΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΕΚΘΕΣΕΩΝ)

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΧΩΡΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ: ΜΑΡΚΑΚΗ ΑΝΤΩΝΙΑ

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΒΙΓΛΗ ΜΑΡΙΑ

ΠΥΡΓΟΣ 2018

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

Βεβαιώνω/ουμε ότι είμαι/είμαστε ο/οι συγγραφέας/εις αυτής της εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα/είχαμε για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία.

Επίσης, έχω/έχουμε αναφέρει τις οποίες πηγές από τις οποίες έκανα /κόναμε χρήση δεδομένων, ιδεών η λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες.

Ακόμη δηλώνω/ουμε ότι αυτή η γραπτή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα/εμάς προσωπικά και αποκλειστικά και ειδικά για την συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία ότι θα αναλάβω/ουμε πλήρως τις συνέπειες εάν η εργασία αυτή αποδειχτεί ότι δεν μου/μας ανήκει.

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ 1

ΑΡΙΘ.ΜΗΤΡΩΟΥ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΜΑΡΚΑΚΗ ΑΝΤΩΝΙΑ

472

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ 2

ΑΡΙΘ.ΜΗΤΡΩΟΥ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ 3

ΑΡΙΘ.ΜΗΤΡΩΟΥ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για τη διεκπεραίωση της παρούσας πτυχιακής εργασίας θεωρούμε υποχρέωση μας να ευχαριστήσουμε τους ανθρώπους που βοήθησαν στη περάτωση της.

Κατά κύριο λόγο οφείλουμε να ευχαριστήσουμε την επιβλέπουσα καθηγήτρια Βίγλη Μαρία για τη σύλληψη του θέματος και τη πολύτιμη καθοδήγησή της.

Θα ήταν παράλειψη μας να μην αναφερθούμε στους υπαλλήλους της Εφορείας Αρχαιοτήτων Δυτικής Αττικής Πειραιώς και Νήσων για τα ερεθίσματα και την βοήθειά τους. Παράλληλα, ευχαριστίες οφείλονται σε όλο μας το προσωπικό περιβάλλον για την απεριόριστη κατανόηση και ψυχολογική υποστήριξη.

Τέλος, θα θέλαμε να αφιερώσουμε τη παρούσα εργασία στους γονείς και την αδερφή μας για την αμέριστη συμπαράσταση τους σε όλα τα χρόνια φοίτησης στο ΑΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας (πρώην ΤΕΙ Πάτρας).

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

«Εμείς οι Πειραιώτες, όσο και να αλλάζουμε τόπο και κατοικία, όσο και να ξενιτευτούμε, έχουμε πάντα ένα επίμονο, αλλά αγαθό τοπικιστικό αίσθημα, που κρατάει τις παιδικές αναμνήσεις μας έντονες και ακέραιες. Και όχι μόνο τις παιδικές αναμνήσεις παρά και μια δικαιολογημένη και ζωνηρή πάντα υπερηφάνεια για την πρόοδο και την δραστηριότητα του μεγάλου επινεΐου στις ποικίλες του επιδόσεις, είτε εμπορικές, ναυτιλιακές και βιομηχανικές είτε καλλιτεχνικές.

Κάθε φορά που μου δόθηκε η ευκαιρία να παίξω στον Πειραιά, μια συγκίνηση αλλιώτικη, μια ανυπόμονη τρυφερότητα, μια λαχτάρα και μια τρεμάμενη νοσταλγία με φέρνει στη σκηνή του Δημοτικού Θεάτρου, που αντικρίζει το πατρικό μας σπίτι, αλλοίμονο σε ξένα χέρια τώρα στην οδό Γεωργίου Α΄.

Σαν παιδί το βλέπα αυτό το θέατρο πρωί, μεσημέρι, βράδυ σαν ένα καλό γείτονα, έναν αρχοντικό Πειραιώτη φιλοπρόοδο σαν τον πατέρα μου ή σαν ένα πολύπειρο φαροφύλακα να μου μειδιά προστατευτικά, φιλόφρονα, μα και κάπως ανήσυχα για το ανύποπτο λες τότε μέλλον που μου επεφύλασσε αυτές τις περιπετειώδεις μακροτάξιδες περιπλανήσεις σε ηλιόφωτες μέρες και σ΄ αστροφεγγιές και σιφούνια στα πέλαγα του τρομερού κι ευλογημένου θεατρικού επαγγέλματος.

Ο Πειραιάς μου μένει αλησμόνητος και τώρα σπάνια τον βλέπω, σαν κάποτε μπαρκάρω ή ξεμπαρκάρω για τα ξένα ή απ΄ τα ξένα στο λιμάνι του, σαν να γυρίζω τιμωρημένη απ΄ το σχολείο στ΄ αγαπημένο σπίτι, με λυμένη την κατσαρή πλεξούδα και την τσάντα ξεκλείδωτη και χοίνουσα και με πάντα χαμένο, ένα μολύβι, μια πλάκα σπασμένη, ή τώρα πια μια βαλίτσα, ένα παλτό και ένα δύο χρόνια ζωής που πάνε, φεύγουν και περνούν.

Σαν ξεμακραίνω για καιρό απ΄ την Ελλάδα, η μνήμη του λιμανιού, του παλιού, όπως ήταν στα παιδικά μου, μ΄ ακολουθεί έτσι ανάλλαχτα, γαλήνια και γλυκότατα πειθαρχημένα σαν θαλασσογραφία του Βολονάκη ή σαν ένας βουρκωμένος στίχος του Πορφύρα, του Νιρβάνα ένα χαρούμενο γεμάτο σκώμμα και ποίηση χρονογράφημα ή ένα "κόκκινο πουκάμισο" του Σπύρου Μελά.

Με τον αξέχαστο Αιμίλιο Βεάκη, Πειραιώτη και αυτόν γέννημα και θρέμμα, καμαρώναμε -θυμάμαι- για το μικρό μα πλούσιο αυτό πάνθεο των Πειραιωτών διασήμων καλλιτεχνών, ποιητών και λογογράφων κι έτσι λες κι εμείς από φιλότιμο μην υστερήσουμε βάλουμε τα δυνατά μας, μεγάλος ηθοποιός αυτός, αρχάρια σχεδόν εγώ, πολιορκώντας τη φήμη από το αδύνατο ακόμα τότε οχυρό του Θεάτρου.

Ο Σπύρος Μελάς στάθηκε πολλές φορές σύντροφος και συμπολεμιστής στο οχυρό αυτό. Έγραψε έργα θεατρικά που άφησαν εποχή και τόνωσαν την πρωτοβουλία και την δημιουργικότητα των νεωτέρων θεατρικών συγγραφέων και συγκίνησαν το κοινό. Η ποικίλη δράση του στο Ελληνικό Θέατρο, παράπλευρα με την λογοτεχνική του αξία τον τοποθετούν στην κορυφή των διαλεκτών Πειραιωτών του πνεύματος...

Τώρα πια τον Πειραιά τον βλέπουμε αργά και που. Κι όμως ο Πειραιάς, όσο κι αν άλλαξε παραμένει αυτό που ήταν για μας πάντα. Το λίκνο και ο παλαιός φίλος».

Σημείωμα της Κατίνας Παξινού «Εμείς οι Πειραιώτες» για το Δημοτικό Θέατρο και τον Πειραιά.

Το ανωτέρω κείμενο περιγράφει τα κίνητρα που με ώθησαν να συγγράψω τη παρούσα εργασία.

Έχοντας γεννηθεί και μεγαλώσει στο κέντρο του Πειραιά έχω συνδέσει τη ζωή και τις μνήμες μου με αυτό τον τόπο. Έτσι, ήταν για μένα πολύ ενδιαφέρουσα μια θεματική η οποία θα με ωθούσε να ερευνήσω, να πληροφορηθώ και να καταγράψω πληροφορίες για ένα τόπο με τον οποίο είμαι τόσο συναισθηματικά συνδεδεμένη.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία με τίτλο «Χαρτογράφηση χώρων πολιτιστικής αναφοράς. Η περίπτωση του Πειραιά» επιχειρεί μια εκτενή παρουσίαση της πόλης του Πειραιά και διερευνά την εξέλιξη του τόπου ως χώρου πολιτισμικής αναφοράς, αναλαμβάνοντας δράσεις και αξιοποιώντας τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτει η πόλη.

Ειδικότερα, καταβλήθηκε η προσπάθεια να περιγραφεί σύντομα η ιστορική εξέλιξη του Πειραιά, η ακμή και η παρακμή του από την προϊστορική περίοδο ως τους νεότερους χρόνους. Ταυτόχρονα έγινε αναφορά στην δημιουργία των λιμένων της πόλης τα οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την πόλη και αποτελούν ένα σημαντικό κεφάλαιο για τη πολιτιστική εξέλιξη του τόπου.

Συγχρόνως, στη παρούσα εργασία, έγινε αναφορά στην εκπληκτική πολεοδομική συγκρότηση που κατέχει ο Πειραιάς και μια εκτενής καταγραφή των πολιτιστικών χώρων, κτιρίων και έργων που κατέχει ο τόπος.

Τέλος, ορίστηκε ένα θεωρητικό πλάνο πολιτιστικής ανάπτυξης με κυρίαρχο στόχο την αξιοποίηση των συνθηκών και των ευκαιριών που γεννά ο ίδιος ο τόπος προς όφελος των κατοίκων αλλά και των επισκεπτών της περιοχής.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ

Χαρτογράφηση, Πειραιάς, Θεμιστοκλής, πολιτιστική αναφορά, ανάπλαση, λιμάνια, πολεοδομία, ανάδειξη, πόλη, ανάπτυξη, μουσείο, θέατρο, κτίσμα, πολιτιστικές βιομηχανίες.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	2
ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ.....	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
ΜΕΡΟΣ Α΄ «ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ».....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ.....	9
1.10 Νεότεροι χρόνοι.....	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ2 ^ο : ΟΙ ΛΙΜΕΝΕΣ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ.....	20
2.1 Κεντρικός λιμένας.....	21
2.2 Το λιμάνι της Ζέας.....	25
2.3Το λιμάνι και η περιοχή της Μουνηχίας.....	27
2.4 Όρμοι και λιμενίσκοι του Πειραιά.....	30
ΜΕΡΟΣ Β΄ «ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ-ΧΩΡΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΑΝΑΦΟΡΑΣ».....	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ3 ^ο : ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ.....	34
3.1 Αρχαιότητα.....	34
3.2 Πολεοδομική ανασυγκρότηση του Πειραιά.....	36
3.3 Οι λειτουργίες της πόλης.....	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ4 ^ο : ΧΩΡΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΣΤΟ.....	42
4.1 Οι πύλες και τα τείχη του αρχαίου Πειραιά.....	42
4.2 Δημόσια κτίσματα του Πειραιά.....	48
4.3Η θεατρική ζωή του Πειραιά.....	58
4.4 Μουσεία του Πειραιά.....	64
4.5 Σημαντικά νεοκλασικά κτίρια του Πειραιά.....	76
4.6 Σημαντικά αγάλματα και προτομές που κοσμούν τον Πειραιά.....	83
ΜΕΡΟΣ Γ΄ «ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ».....	93
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	102
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	104
ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ.....	107

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Πειραιάς αποτελεί ένα από τα δυναμικότερα σύγχρονα αστικά κέντρα της χώρας. Η πόλη είναι ένα σημαντικό εμπορικό, διοικητικό, πολιτιστικό και συγκοινωνιακό κέντρο της ευρύτερης περιοχής με λαμπρή και μακράιωνη ιστορία. Το λιμάνι του κατέχει στρατηγική γεωγραφική και γεωπολιτική θέση, καθώς αποτελεί σταυροδρόμι τριών ηπείρων, βασική πύλη εισόδου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το πρώτο λιμάνι της χώρας και ένα από τα μεγαλύτερα του κόσμου.

Η παρούσα εργασία με τίτλο «Χαρτογράφηση χώρων πολιτιστικής αναφοράς. Η περίπτωση του Πειραιά» έχει στόχο την χωρική και πολιτιστική καταγραφή της ιστορικής εξέλιξης του Πειραιά και την ανάδειξη του μέσω της εφαρμογής ενός πλάνου πολιτιστικής ανάπλασης της πόλης.

Στο πλαίσιο αυτό, η εργασία αναπτύσσεται σε τρία αλληλένδετα μέρη με επιμέρους κεφάλαια.

Συγκεκριμένα, το Α' μέρος περιλαμβάνει δύο κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο διενεργείται μια ιστορική αναδρομή για τη πορεία της πόλης από τη προϊστορία έως τους νεότερους χρόνους που στόχο έχει να λειτουργήσει ερμηνευτικά στη βάση γνωριμίας και εξέλιξης της πόλης ανά τους αιώνες.

Στο δεύτερο κεφάλαιο καταγράφεται η δημιουργία και οχύρωση των επιτεινών του Πειραιά τονίζοντας με αυτό τον τρόπο τους ισχυρούς δεσμούς πόλης και λιμένων.

Στο Β' μέρος περιλαμβάνονται τα δύο επόμενα κεφάλαια. Στο τρίτο, λοιπόν, κεφάλαιο γίνεται λόγος για τη πολεοδομία του Πειραιά από την εποχή χάραξής του από τον Ιππόδαμο έως την ανασυγκρότησή του στους νεότερους χρόνους, δίνοντας έμφαση στη λειτουργική εξέλιξη του (κατοικίες, εκπαίδευση, διοικητικές και οικονομικές λειτουργίες κ.τ.π).

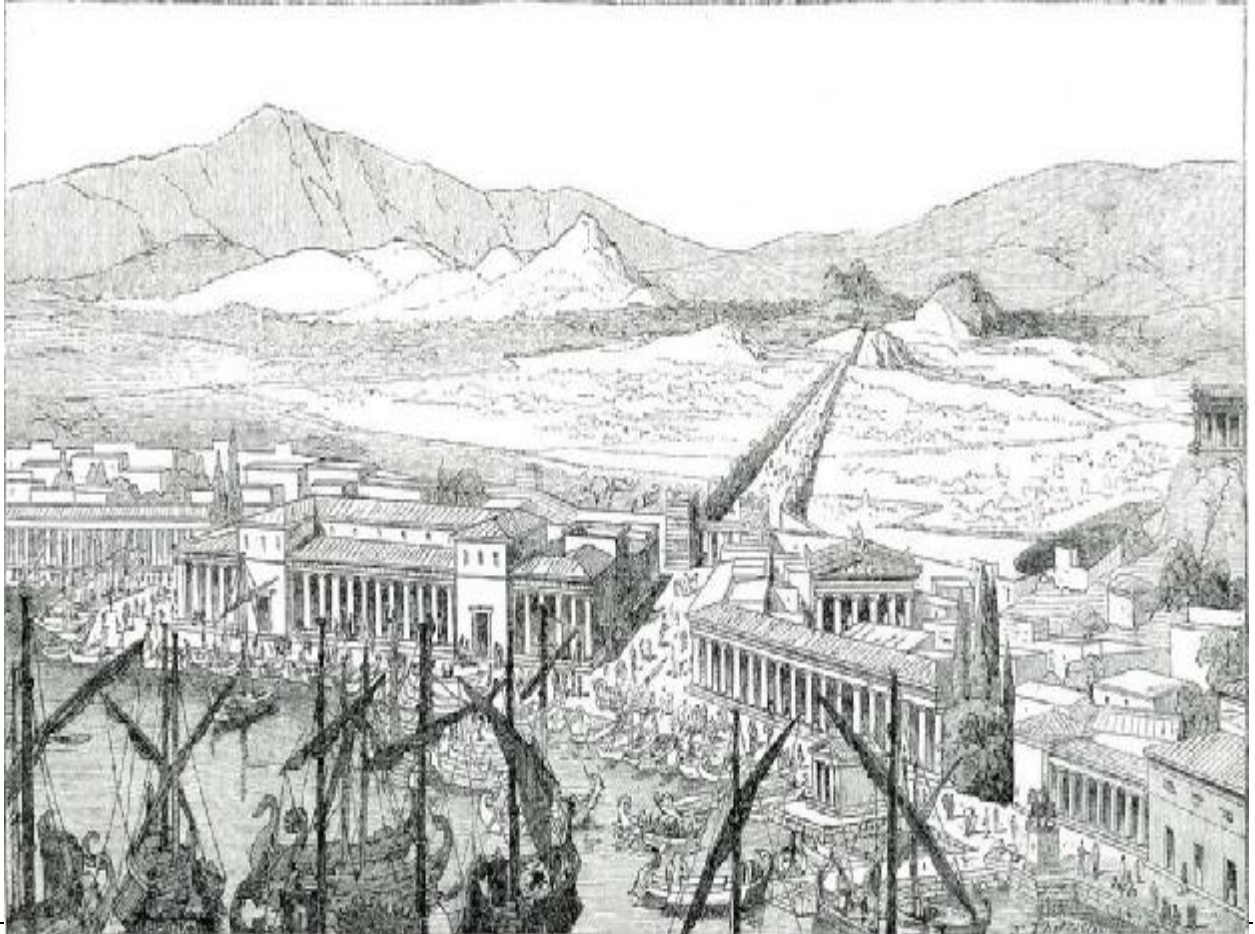
Στο τέταρτο και πολύ ενδιαφέρον κεφάλαιο, γίνεται μια συνοπτική παρουσίαση των χώρων πολιτιστικής αναφοράς της πόλης, καταγράφοντας τις πύλες και τα τείχη του, τα δημόσια κτίσματα, τα θέατρα, τα μουσεία, τα νεοκλασικά κτίρια και τέλος, τα αγάλματα και τις προτομές. Το κεφάλαιο αυτό στόχο έχει την παρουσίαση των πολιτιστικών αγαθών που κοσμούν τη πόλη και που μπορούμε να εκμεταλλευτούμε για να τη προωθήσουμε.

Αυτό αποτελεί και το θέμα του Γ' και τελευταίου μέρους της εργασίας. Σε αυτό επιχειρείται μία πρόταση πολιτιστικής ανάπλασης της περιοχής η οποία, εκμεταλλευόμενη τα πολιτιστικά αγαθά και τη σχέση αλληλεξάρτησης της πόλης με το λιμάνι, δίνει μία προωθημένη εικόνα της πόλης τόσο για τους κατοίκους όσο και για τους επισκέπτες.

Μεθοδολογικά, για τη συγγραφή της εργασίας εφαρμόστηκε βιβλιογραφική ανασκόπηση (βιβλία, άρθρα, ιστοσελίδες), καθώς και επιτόπια έρευνα μέσα στο πλαίσιο εργασίας και επίσκεψης σε αρχαιολογικούς χώρους της πόλης του Πειραιά, κυρίως κατά τη διάρκεια της πρακτικής μας άσκησης, οπότε και η προσέγγιση υπήρξε πολύ πιο συστηματική.

ΜΕΡΟΣ Α΄

«ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ»

(πηγή εικόνας:

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B1%CE%B9%CE%AC%CF%82_%CE%99%CF%80%CF%80%CE%BF%CE%B8%CE%BF%CF%89%CE%BD%CF%84%CE%AF%CE%B4%CE%B1%CF%80)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ

Ίδρυση, ακμή και παρακμή του Πειραιά συνθέτουν μία από τις μεγάλες ιστορικές περιπέτειες στην ιστορία της ανθρωπότητας. Είναι η θαυμαστή ιστορία μιας πόλης, που χρωστά τη γέννηση της στο όραμα και τη θέληση ενός από τους πλέον οξυδερκείς πολιτικούς της αρχαιότητας, τη πρότυπη μορφή της στο μεγαλόπνοο σχέδιο του πατέρα της πολεοδομίας, τη μοναδική ανάπτυξη της στη φωτισμένη ηγεσία αυτού, που έδωσε το όνομα του στο μεγάλο αιώνα του ελληνικού πολιτισμού. Βασική προϋπόθεση της αθηναϊκής αυτοκρατορίας, ακρογωνιαίος λίθος και καρδιά της αθηναϊκής δημοκρατίας, ο Πειραιάς θα ακμάσει και θα παρακμάσει μαζί με το Άστυ και τις μεγάλες ιδέες που δημιούργησαν το θαύμα της κλασικής Ελλάδας.

1.1 Ετυμολογία της λέξεως Πειραιάς

Πολλοί αρχαίοι συγγραφείς για να ενισχύσουν το νησιωτικό χαρακτήρα του Πειραιά ετυμολογούν τη λέξη «Πειραιεύς» εκ του «Περαιεύς». Περαιεύς σημαίνει πορθμεύς (εκ του περαιώ, το οποίο σημαίνει περνά αντίκρυ, στο πέρα μέρος, διαπορθμεύω), δηλαδή αυτός που αναλαμβάνει τη μεταφορά με πλοίο από τη Φαληρική ακτή της Αττικής στην έναντι όχθη της νήσου του Πειραιά. Το όνομα αυτό, ήταν αρχικά απλώς προσηγορικό ενώ στη συνέχεια μεταβλήθηκε σε τοπωνυμικό. Ετυμολογικά, η λέξη συνάπτεται προς το περαιώ, όπως φαρμακώ (φάρμακο, φαρμακεύς) και βάφω (βαφή, βαφεύς). Το όνομα του Πειραιά φανερώνει επάγγελμα, όπως και τα τοπωνύμια Πέραμα, Γαλατάς κλπ. Στην αρχαία ελληνική ο πορθμεύς λεγόταν όχι μόνο Περαιεύς αλλά και Περαιός. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από την ονομασία Περαιός του αρχαίου λιμένος της Κορίνθου, η οποία σημαίνει επίσης Πορθμεύς. Αλλά και σήμερα ακόμη η άκρη του Κερατσινίου ονομάζεται Πέραμα, εφόσον εκεί υπάρχει πορθμείο ως και την άκρη της Σαλαμίνας απέναντι από την ακτή των Μεγάρων. Η ονομασία Περαιεύς κατ' άλλους παράγεται από το «πέραν», επειδή κατά την αρχαιότητα μεταξύ της Αττικής και του Πειραιά μεσολαβούσε τόπος ελώδης και άβατος και ως εκ τούτου ο Πειραιάς θεωρούταν νησί και ήταν χωρισμένος από το ηπειρωτικό κομμάτι. Βρισκόταν στην απέναντι όχθη, «πέραν των τεναγών». Πέραν σημαίνει αντικρινό μέρος, απέναντι όχθη ή αντίπερα ακτή. Τίθεται συνήθως στην αρχή ονομασιών ορισμένων τόπων, π.χ. Πέρα Μέλανα, Πέρα Μαχαλά, Πέρα Μεριά κλπ. Περαιάονομαζόταν κατά την αρχαιότητα οι τόποι που βρίσκονταν στην απέναντι όχθη, όπως π.χ. η περιοχή της Μικράς Ασίας έναντι της Ρόδου, η παραλία της Μυσίας έναντι της νήσου Τενέδου, η περιοχή βόρεια της Κορίνθου (σήμερα Περαχώρα), ένα παραθαλάσσιο χωριό έξω από τη Θεσσαλονίκη, ένα προάστιο της Σμύρνης το οποίο λεγόταν και Κορδελιό. (Πανάγος, Χ.:65-66)

1.2 Προϊστορία

Ο Πειραιάς εμφανίζεται στην ιστορία λίγο πριν τα Μηδικά για την οχύρωση των τριών λιμανιών του. Είναι πολύ πιθανό ότι Πειραιάς, ήταν αρχικά, ένα ξερονήσι στο μυχό του Σαρωνικού, που τότε πρέπει να εκτεινόταν ανάμεσα στο ακρωτήριο του Αγ. Γιώργη του Φαλήρου και το βράχο της Ηετιωνείας. Στις δύο άκρες του έχει δύο κορυφές, στα ΒΑ την απόκρημνη Μουνιχία (υψ. 86μ), δυτικά το υψίπεδο της Ακτής (υψ. 58 μ.) που ενώνει ένας ισθμός υψ. 17μ. Το μεγάλο λιμάνι σχηματίζεται στα δυτικά μεταξύ του νησιού και του απέναντι βράχου της Ηετιωνείας, ενώ άλλα δύο μικρότερα ανοίγονται νότια και νοτιοανατολικά του λόφου. Η θάλασσα και στη συνέχεια το έλος (Αλίπεδο, Αλμυρίς ή Αλαί), που χώριζε το ξερονήσι αυτό από την υπόλοιπη Αττική στάθηκε για πολλούς αιώνες εμπόδιο στην επικοινωνία με την Αθήνα, η οποία χρησιμοποιούσε το πολύ πλησιέστερο Φάληρο. Εξαιρέση στην απόλυτηρημία του σύγχρονου Πειραιά αποτέλεσε ο βράχος με το λιμανάκι της Μουνιχίας που ελέγχει το Φαληρικό όρμο και ολόκληρο το λεκανοπέδιο της Αθήνας. Ήδη στις αρχές της αττικής προϊστορίας χρονολογείται η ίδρυση, στη δυτική άκρη του λιμανιού, του ιερού της Μουνιχίας Αρτέμιδος, το οποίο θα αποτελέσει για πολλούς αιώνες- με μία μόνο, ανεξήγητη, διακοπή στη μυκηναϊκή περίοδο- το μοναδικό κατοικημένο σημείο του Πειραιά. Ο Πειραιάς φαίνεται, ότι παλαιότερα αποτελούσε μαζί με τα γειτονικά χωριά, τους μετέπειτα δήμους της Ξυπέτης (Ν. Φάληρο- Μοσχάτο), του Φαλήρου (Παλαιό Φάληρο) και των Θυμαϊτάδων (Κερασίνη), τους οποίους ο Κλεισθένης θα κατανείμει σε διαφορετικές φυλές. Κατά τα άλλα είναι ελάχιστα τα αρχαιολογικά ίχνη που άφησε ο παλιός- προθεμιστόκλειος Πειραιάς. Ο δήμος του Πειραιά με τους 9, ίσως 10, βουλευτές που έστελνε στη βουλή, ήταν, ωστόσο χωρίς αμφιβολία ο μεγαλύτερος από τους δήμους της αστικής τριττύος της Ιπποθωντίδος φυλής (οι υπόλοιποι ήταν οι Θυμαϊτάδες, ο Κορυδαλλός, οι αθηναϊκοί δήμοι Κοίλη και Κηριάδες). (Σταινχάουερ, Γ. & Μαλικούτη Σ. & Τσοκόπουλος, Β. & Γκανιάτσας, Β., 2012:10-13) (πηγή εικόνας:

<http://www.espressonews.gr/%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B5%CF%87%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF/54828/%CE%BF%CF%84%CE%B1%CE%BD-%CE%BF-%CF%80%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B1%CE%B9%CE%AC%CF%82-%CE%AE%CF%84%CE%B1%CE%BD-%CE%BD%CE%B7%CF%83%CE%AF>

1.3 Το δημιούργημα του Θεμιστοκλή

Ο Πειραιάς είναι ουσιαστικά το δημιούργημα του Θεμιστοκλή, ως ιδέα και ως εκτέλεση. Για να πείσει το δήμο ως προς τη σκοπιμότητα της οχύρωσης του επιπέδου, ο Θεμιστοκλής μπορούσε να επικαλεσθεί σοβαρούς αμυντικούς λόγους, καθώς ήταν, ακόμη, πρόσφατες οι αναμνήσεις της σπαρτιατικής απόβασης του 510 π.χ. στο απροστάτευτο Φάληρο και παρών ο κίνδυνος ενός περσικού αιφνιδιασμού, σαν κι αυτόν που επρόκειτο μετά από τρία χρόνια- το 490 π.Χ.- να σπείρει το πανικό στην Αθήνα. Ο συνδυασμός του οχυρού λόφου της Μουνιχίας με τα τρία ασφαλή λιμάνια, τα κλειστά λιμάνια της Ζέας και της Μουνιχίας στους πρόποδες του λόφου, και του Κανθάρου, που προστατεύει η Ηετιώνεια, δε θα μπορούσε να διαφύγει της προσοχής κάποιου, που έβλεπε το μέλλον της Αθήνας στη θάλασσα. Ο Θεμιστοκλής ήταν ο πολιτικός που όχι μόνο- πιστός σε αυτή τη παράδοση- οραματίστηκε την ναυτική κυριαρχία της Αθήνας και κατανόησε τη σημασία για αυτή των πειραιϊκών λιμανιών, αλλά και ο θεληματικός άνδρας του πορτραίτου της, ο οποίος τη θεμελίωσε με μια σειρά κοσμοϊστορικής σημασίας αποφάσεων, αρχίζοντας με την οχύρωση- ήδη το 493 π.Χ.- του λιμένος, την ίδρυση του στόλου, στην οποία κατάφερε να εκτρέψει τα έσοδα του δήμου από τα μεταλλεία, τέλος τη κατασκευή των πρώτων νεωσοίκων και την οργάνωση του ναυστάθμου.

Η επιλογή του Θεμιστοκλή επαληθεύτηκε όχι μόνο με το ρόλο που έμελλε να παίζει σε λίγα χρόνια ο στόλος στα Μηδικά, αλλά και από την ίδια την ανάπτυξη του Πειραιά, που- όπως εκείνος είχε οραματιστεί- επρόκειτο να αποτελέσει το πυρήνα της πρώτης μεσογειακής μεγαπόλεως και την προϋπόθεση της στρατιωτικής- πολιτικής και οικονομικής ανάπτυξης της αθηναϊκής αυτοκρατορίας και της αλληλένδετης με αυτή δημοκρατίας. Ότι η στρατηγική του Θεμιστοκλέους οδηγούσε αναγκαστικά - αν δεν ήταν απαρχής σε αυτό προσανατολισμένη- στη μεταφορά της πρωτεύουσας στο λιμάνι, θα γίνει αντιληπτό στη συνέχεια, όταν, πλέον, οι Αθηναίοι θα αναγκαστούν να μοιράσουν τις δυνάμεις τους στην άμυνα των δύο χωριστών πόλεων, του άστεως, παραδοσιακού πολιτικού και θρησκευτικού κέντρου, και του Πειραιά, κέντρου άμυνας και ανεφοδιασμού, η οικοδόμηση του οποίου είχε αρχίσει αμέσως μετά τη φυγή των Περσών, το πιθανότερο, γύρω στο 470-460 π.Χ, πάνω σε σχέδια του πατέρα της πολεοδομίας Ιπποδάμου του Μιλήσιου. Τη θέληση να διατηρήσει συγχρόνως τον διπλό στεριανό και ναυτικό χαρακτήρα της η Αθήνα αποδεικνύει ακριβώς με τη -σχεδόν σύγχρονη- απόφαση για τη κατασκευή ενός διπλού τοίχους μήκους 12 χιλιομέτρων των Μακρών Τειχών, που θα τη συνέδεε με τη θάλασσα (Σταινχάουερ, Γ. & Μαλικούτη Σ. & Τσοκόπουλος, Β. & Γκανιάτσας, Β., 2012:13-17)

1.5 Κλασσική περίοδος

Αποτέλεσμα της οικονομικής υπήρξε η ραγδαία δημογραφική ανάπτυξη του Πειραιά, στην οποία σε μεγάλο βαθμό συνέβαλε η εγκατάσταση όλο και μεγαλύτερου αριθμού ετεροδημοτών και μετοίκων, Ελλήνων και ξένων. Ο πληθυσμός, φθάνει πριν από τον Πελοποννησιακό πόλεμο αυτόν της Αθήνας οι μέτοικοι και οι ξένοι έρχονται και φεύγουν ανάλογα με τις ευνοϊκές ή μη οικονομικές και πολιτικές συνθήκες ή τα προνόμια που τους παρέχει η πόλη. Δίπλα στους αρχικούς δημότες, οι οποίοι σύμφωνα με τον αριθμό των 9-10 βουλευτών (και την αντιστοιχία ενός βουλευτή προς 42 δημότες) δεν πρέπει να ξεπερνούσαν τους 420 άνδρες, υπήρχε ο μεγάλος αριθμός των μετοίκων και τεχνιτών, που είχε προσελκύσει η ανάπτυξη του Πειραιά.

Μεγάλες ήταν οι διαφορές και ως προς την απασχόληση και ως προς την οικονομική κατάσταση του πειραιϊκού πληθυσμού. Την πιο εύπορη τάξη αποτελούσαν αυτοί που απασχολούνταν με την εμπορική ναυτιλία, έμποροι και ναύκληροι (έμποροι με δικό τους πλοίο) και οι τραπεζίτες. Σε αυτούς τους λίγους, από τους οποίους προέρχονται οι χορηγοί των αγώνων και οι τριήραρχοι, αντιστοιχεί ένας μεγάλος αριθμός καπήλων (λιανέμπορων), ψαράδων και άλλων ελευθέρων επαγγελματιών, οι ναύτες των εμπορικών και, κυρίως, οι κωπηλάτες των πολεμικών πλοίων, οι τεχνίτες και εργάτες που απασχολούνταν στις πειραιϊκές βιοτεχνίες, κατά κύριο λόγο στα ναυπηγεία και τα εργαστήρια (ασπιδοποιεία, ξιφοποιεία, επιπλοποιεία κ.λπ.), το δυναμικό των οποίων κυμαίνεται μεταξύ 20-50 εργατών, από τους οποίους, βέβαια, πολλοί ήταν δούλοι, αλλά και στην οικοδομή, στις εκτεταμένες πειραιϊκές λιθοτομίες και στην επεξεργασία της πορφύρας, που πιστοποιούν τα πολυάριθμα κοιλώματα στην ακτή της Ζέας και επιγραφές. Αντίστοιχα, λίγοι πρέπει να ήταν εκείνοι που απασχολούνταν – και τούτο δευτερευόντως- με την αγροτική οικονομία. Δεν πρέπει, ωστόσο, να παραγνωρίζεται η σκοτεινή πλευρά της ανάπτυξης της νέας πόλης. Χωρίς αμφιβολία μέσα σ' αυτόν τον ανάμεικτο, ανήσυχο, κινούμενο πληθυσμό του λιμανιού, κρύβεται, όπως σε όλα τα λιμάνια, ο υπόκοσμος. Κακοποιοί και πόρνες δίνουν στους συντηρητικούς Αθηναίους το στίγμα του Πειραιά.

Για τη χωρίς προηγούμενο υλική και πνευματική ακμή της πόλης μαρτυρούν το θέατρό της, που ανταγωνίζεται αυτό των Αθηνών, και γενικά η λάμψη των εορτών της, όπως αυτή της Βενδίδος, χάριν της οποίας ο Σωκράτης κατεβαίνει στον Πειραιά. Ως δήμος ο Πειραιάς διαθέτει, εξάλλου, σημαντικά, σε σύγκριση με άλλους δήμους, εισοδήματα, ιδιαίτερα από φόρους, όπως το εγκτητικόν και το μετοίκιον και από υψηλά μισθώματα των δημοτικών χώρων, όπως του θεάτρου για το οποίο υπάρχουν επιγραφικές πληροφορίες.

Στην ειδική θέση που κατέχει ο δήμος του Πειραιά ως το εμπορικό και στρατιωτικό κέντρο της αθηναϊκής αυτοκρατορίας, και στη δημογραφική και οικονομική του άνθηση, οφείλεται το ειδικό πολιτικό καθεστώς και η διοικητική του οργάνωση, που αντιστοιχεί σε εκείνη της διοικητικής περιοχής του άστεως, το οποίο, ωστόσο, περιλάμβανε πέντε δήμους.

(Σταινχάουερ, Γ. & Μαλικούτη Σ. & Τσοκόπουλος, Β. & Γκανιάτσας, Β., 2012:18-22)

1.6 Ελληνιστική περίοδος

Το καθοριστικό γεγονός της ιστορίας του Πειραιά στο 3^ο αιώνα π.Χ υπήρξε η εγκατάσταση της μακεδονικής φρουράς στη Μουνιχία από τον Αντίπατρο το 322 π.Χ. Η δημοκρατία ξεριζώθηκε: οι αρχηγοί, ο Δημοσθένης, ο Υπερείδης εξοντώθηκαν και ο δημοκρατικός όχλος (περίπου 12,000 πολίτες) έχασαν τα πολιτικά τους δικαιώματα και πήραν οι περισσότεροι το δρόμο της ξενιτειάς. Κατά το μεγαλύτερο μέρος του αιώνα ο Πειραιάς θα αποτελέσει πλέον-μαζί με τη Δημητριάδα, τη Χαλκίδα και τη Κόρινθο- την αλυσίδα των οχυρών πάνω στα οποία στηρίζεται η μακεδονική κυριαρχία στην Ελλάδα. Ο ναύσταθμός του θα χρησιμοποιηθεί ως βάση διαδοχικά από τον Κάσσανδρο και το Δημήτριο. Για το διάστημα, μάλιστα, μιας ολόκληρης γενιάς (294-261 π.Χ) ο Πειραιάς θα παραμείνει τελείως αποκομμένος από την πολιτική, οικονομική και θρησκευτική ζωή της ελεύθερης Αθήνας, η οποία στρέφεται στην αγροτική της ενδοχώρα. Τα αποτελέσματα γίνονται αμέσως αισθητά.

Την αρχαιολογική εικόνα του Πειραιά του 3^{ου} π.Χ αιώνα χαρακτηρίζει η κυρίαρχη παρουσία του μακεδονικού φρουρίου της Μουνιχίας, στο οποίο ανήκει ένας καλά διατηρημένος πύργος, πιθανόν και ο οικισμός στη κορυφή του λόφου του προφήτη Ηλία, και η ταυτόχρονη ερήμωση της γύρω περιοχής. Η λατρεία στο ιερό της Αρτέμιδος, ιδιαίτερα η πομπή των παρθένων, υποφέρει από την οχληρή παρουσία της φρουράς. Η πομπή της Βενδίδος μετακομίζει, έως την επανένωση του 261 π.Χ, στην Αθήνα. Το ίδιο κενό εμφανίζεται και στη τέλεση των Διονυσίων, της μονής από τις επίσημες εορτές, που φαίνεται να επιβιώνει. Η ιπποδάμεια αγορά και οι κεντρικοί πομπικοί δρόμοι μοιάζουν να εγκαταλείπονται για ένα διάστημα, ενώ παράλληλα κάνουν την εμφάνιση τους, στην μορφή των νέων πολυτελέστερων σπιτιών, οι οικονομικές και κοινωνικές διαφοροποιήσεις, που οδηγούν στο θάνατο της δημοκρατικής ιδέας του Ιπποδάμου. Οι μόνες πληροφορίες αφορούν στη δραστηριότητα ξένων λατρευτικών θιάσων και προέρχονται από τη περιοχή δυτικά της Ζέας, όπου σταδιακά, σε αυτό το διάστημα, μετατοπίζεται το κέντρο βάρους της πόλης.

Το σύμβολο, που υπήρξε ο Πειραιάς, δε χάθηκε, ωστόσο. Η στρατιωτική και η οικονομική σημασία του λιμανιού και η δημοκρατική του παράδοση, που μόλις πρόσφατα (το 296 π.Χ) είχε διατρανώσει, η αντίσταση των «Πειραιωτών» κατά του δικτάτορα Λαχάρη, έκαναν ιδιαίτερα οδυνηρή την απώλεια του στους Αθηναίους. Η θέληση για την ανάκτηση του λιμανιού τονίζεται σε όλα τα ψηφίσματα της περιόδου πριν από το Χρεμωνίδειο πόλεμο και είναι αυτή που αποτέλεσε το βασικό λόγο για τη κήρυξη του καταστροφικού αυτού πολέμου. Η επανένωση, που θα πραγματοποιηθεί το 261 π.Χ, θα είναι κάτω από μακεδονική κυριαρχία.

Μετά την απελευθέρωση του 229 π.Χ το λιμάνι έχει, πλέον, τοπική μόνο σημασία. Η μακρόχρονη έκλειψη των Αθηνών, που βρίσκεται τώρα πια στο περιθώριο των νέων κέντρων εξουσίας, και των νέων εμπορικών δρόμων, είχε ως αποτέλεσμα να οδηγηθεί ο Πειραιάς, σταδιακά, σε μααρασμό. Διάδοχός του και νέο κέντρο του μεσογειακού εμπορίου θα είναι μια άλλη ιπποδάμεια πόλη στο σταυροδρόμι των νέων εμπορικών δρόμων, η Ρόδος. Η περίοδος της σταδιακής ρωμαϊκής εξάπλωσης στην ελληνική ανατολική Μεσόγειο βλέπει έτσι να ολοκληρώνεται το όνειρο του συντηρητικού Αθηναίου και του ολιγαρχικού του 404 π.Χ. Η γενναιοδωρία των νέων βασιλείων, κυρίως των Ατταλιδών, που δίνουν στη Αθήνα το νέο της ελληνιστικό πρόσωπο, επεκτείνεται και στον Πειραιά. Σταδιακά γίνεται αναγέννηση των ιερών της Μουνιχίας, ενώ είναι άγνωστο αν η κατασκευή στη Ζέα ενός νέου θεάτρου, δηλώνει τη μετατόπιση του κέντρου της πόλης και την εγκατάλειψη του θεάτρου της

Μουνιχίας, το οποίο εξακολουθεί να αναφέρεται στις επιγραφές ως το αρχαίον θέατρον. Όσο για τις άδειες, αλλά ακόμη ακέραιες, εγκαταστάσεις του πειραϊκού ναυστάθμου, η δύναμη του οποίου έχει τώρα, πλέον, συρρικνωθεί σε μόνο τρεις τριήρεις, θα χρησιμεύσουν για άλλη μια φορά κατά τη διάρκεια του δεύτερου Μακεδονικού πολέμου, τώρα, όμως, για να φιλοξενήσουν το συμμαχικό ρωμαϊκό στόλο. Τη στρατιωτική σημασία του μεγάλου λιμανιού επιβεβαιώνει, ωστόσο, η αιφνιδιαστική απόπειρα του Φιλίππου Ε΄ το 200 π.Χ, όσο και η εγκατάσταση στη Μουνιχία από το Φλαμίνιο, στον ακόλουθο πόλεμο κατά του Αντιόχου Γ΄, μιας φρουράς 500 στρατιωτών.(Σταινχάουερ, Γ. &Μαλικούτη Σ. &Τσοκόπουλος, Β. & Γκανιάτσας, Β.,2012:30-34).

1.7 Ρωμαϊκή- Βυζαντινή Περίοδος

Η αρχή των κυρίως ρωμαϊκών χρόνων- και η αρχή του τέλους του Πειραιά- σηματοδεύτηκε από τη μακρόχρονη πολιορκία και την καταστροφή του το 86 π.Χ, ως συνέπεια της σύμπραξης των Αθηναίων με το Μιθριδάτη. Ο Πειραιάς, δημοκρατική εστία της αντιρωμαϊκής αντίστασης, γνώρισε όλη τη μανία του Σύλλα και παραδόθηκε στις φλόγες, μαζί με τα σύμβολα της ναυτικής δύναμης των Αθηνών, τους νεωσοίκους και τη σκευοθήκη. Η πόλη ερήμωσε, και η κατοίκηση περιορίστηκε, όπως λέει ο Στράβων, γύρω από το λιμάνι και το ναό του Σωτήρος Διός.

Παρά τις ατυχείς επιλογές των Αθηναίων στους ρωμαϊκούς εμφυλίους και τις ζημιές, που υπέστη ο Πειραιάς από το στρατηγό του Καίσαρα Calenus, τόσο ο ίδιος ο Καίσαρας όσο και ο Αύγουστος συνέβαλαν σημαντικά στην ανόρθωση του επιπέδου. Η ιδιαίτερη έμφαση που δίνεται στο λιμάνι εξηγείται, ίσως, από τη χρησιμότητά του ως ευκαιριακής βάσης του ρωμαϊκού στόλου, κυρίως όμως ως αποβάθρας για την εξυπηρέτηση της αναγεννημένης - μετά το τέλος των εμφυλίων- εμπορικής ζωής της Αθήνας. Οι ταρσανάδες του Κανθάρου και της Ζέας είναι πάλι σε θέση να εξυπηρετήσουν τη συντήρηση των πλοίων. Εκτός από τις λιμενικές εγκαταστάσεις αναφέρονται (αναστηλωμένα ίσως) τα αρχαία κτίρια του βουλευτηρίου, του στρατηγείου, το αρχαίο θέατρο, και μια σειρά ιερών : το Ασκληπιείον, το Διονύσιον, το τέμενος Αγαθής Τύχης και ένα ιερό του ίδρυσε ο Θεμιστοκλής, κ.ά. Η αναγέννηση του Πειραιά οφείλεται, όμως, κυρίως στον Αδριανό και γενικά τη δυναστεία των Αντωνίων, και συνδέεται με τη νέα ακμή της Αθήνας. Μερικά πλούσια σπίτια με αίθριο, που κτίζονται αυτήν την εποχή πάνω σε κλασσικά ερείπια, καθώς και τιμητικές επιγραφές τεκμηριώνουν την αναγέννηση της εμπορικής δραστηριότητας στην πόλη του Πειραιά, ο οποίος, πάντως, ούτε τώρα δεν φαίνεται να επεκτείνεται πέρα από τη ζώνη, που ενώνει το λιμάνι με τη Ζέα.

Ο Πειραιάς εξακολουθεί ακόμα και μέσα στον 3^ο αι. μ.Χ. να αποτελεί ένα ζωντανό κέντρο εξωτερικού εμπορίου. Η κρίση της αυτοκρατορίας σε συνδυασμό με την επιδρομή των Ερούλων του 267 μ.Χ. πρέπει, ωστόσο, να επιτάχυναν την παρακμή του. Δεν αποκλείεται ο Πειραιάς να γνώρισε μια τελευταία αναγέννηση στα χρόνια του Κωνσταντίνου του Μεγάλου, ίσως με αφορμή τη μεταφορά της πρωτεύουσας στην Κωνσταντινούπολη. Λιγότερα στοιχεία άφησε η πολύμηνη παραμονή στην Αθήνα, το 662/663μ.Χ, του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Β', στο δρόμο του για την Ιταλία. Το μοναδικό κατάλοιπο της ύστερης βυζαντινής περιόδου είναι η ρουνική επιγραφή στα πόδια του τεράστιου ταφικού λέοντα, που στήθηκε άγνωστο πότε στην είσοδο του λιμένος. Από το μοναχικό αυτό άγαλμα πήρε η έρημη και ανώνυμη πια πόλη, το όνομα του Πόρτο Λεόνε. Ο Μοροζίνι στον οποίο οφείλονται οι πρώτες μεγάλες καταστροφές των πειραιϊκών αρχαίων σήκωσε φεύγοντας και το τελευταίο αυτό μνημείο. Στην ύστερη Τουρκοκρατία και έως την αναγέννησή του, το 1835, το Πόρτο Λεόνε ή Πόρτο Δράκο είναι μια έρημη ακτή, όπου υπάρχουν μόνο η Μονή του Αγίου Σπυρίδωνα, το τελωνείο (η Δογάνα) κι ένα μεγάλο σπίτι. (Σταινχάουερ, Γ. & Μαλικούτη Σ. & Τσοκόπουλος, Β. & Γκανιάτσας, Β., 2012:34-38) (Καστάνης, Α., 2005:91,93).

1.8 Τουρκοκρατία

Τους δύο πρώτους αιώνες της Τουρκοκρατίας (15ος -16ος) η έκταση και η ένταξη των πειρατικών επιδρομών από Τούρκους, καθώς και η αντίδραση των Βενετών και άλλων χριστιανών πειρατών, είχε αποτέλεσμα να ερημωθούν πολλά νησιά και παράλιοι οικισμοί. Παράλληλα, ο Σαρωνικός δεν ανήκε στους προστατευμένους από τους Βενετούς εμπορικούς δρόμους, γεγονός που καθιστούσε τις πειραϊκές ακτές εξαιρετικά επικίνδυνες. Οι συνεχείς πόλεμοι ανάμεσα στην οθωμανική Αυτοκρατορία και τη Βενετία δεν άφηναν κανένα περιθώριο οικονομικής ανάκαμψης της περιοχής. Το 1687, μάλιστα, οι ηγέτες του βενετικού εκστρατευτικού σώματος αποφάσισαν, αφού είχαν ανακαταλάβει την Πελοπόννησο, να επιχειρήσουν την κατάληψη και της Αθήνας. Στις 9 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους κατέπλευσε στο Κερατσίνι και ανοιχτά του Πειραιά ο στόλος του Μοροζίνι, ο οποίος πολιορκήσε την Αθήνα. Μόλις εμφανίστηκαν οι βενετικές δυνάμεις, οι Οθωμανοί εγκατέλειψαν την πόλη, ενώ αντίθετα οι Αθηναίοι τους υποδέχθηκαν ως ελευθερωτές.

Οι Αθηναίοι θέλοντας να αποφύγουν τα αντίποινα των Τούρκων εγκατέλειψαν την πόλη τους για ακόμη μια φορά. Οι πλουσιότεροι κατέφυγαν στην Αίγινα, τη Σαλαμίνα και το Ναύπλιο. Οι φτωχότεροι πήραν το δρόμο για το Κερατσίνι, τη Δραπετσώνα και το Πέραμα, ώστε να περάσουν οδικώς στην Πελοπόννησο. Ήταν η δεύτερη φορά στην ιστορία της περιοχής που οι κάτοικοί της έπαιρναν το δρόμο της προσφυγιάς.

Η κατάσταση ομαλοποιήθηκε μετά το 1690. Τότε επέστρεψαν οι πιο πλούσιοι Αθηναίοι, οι οποίοι αγόρασαν τα κτήματα όσων έμειναν πίσω. Την ίδια περίοδο οι εκτάσεις διανεμήθηκαν σε Τούρκους μεγαλοκτηματίες, μετά από διάταγμα της Υψηλής Πύλης περί υποχρεωτικής απαλλοτριώσεως των ακαλλιέργητων αγρών.

Το 1703 εμφανίζονται τα πρώτα τουρκικά ιδιωτικά έγγραφα που αναφέρονται σε αγοραπωλησίες γης στον Πειραιά. Μετά την υπογραφή των Διομολογήσεων ανάμεσα στη Γαλλία και την Οθωμανική Αυτοκρατορία, στο λιμάνι του Πειραιά κατέφθαναν πολλά γαλλικά εμπορικά πλοία, τα οποία φόρτωναν λάδι, ελιές, μέλι, τυρί καθώς και αρχαιότητες. Σε σχέδια του κεντρικού λιμανιού που χρονολογούνται από το 1602, σημειώνονται πύργοι, αποθήκες και άλλα κτήρια, αλλά δεν αναφέρεται αν υπάρχουν οικισμοί δυτικά του Πειραιά, προς το Κερατσίνι και τη Δραπετσώνα. Πάντως, παρά τη γενική εγκατάλειψη της περιοχής, η οποία ήταν ορμητήριο πειρατών και δεν παρείχε ασφάλεια, πρέπει να υπήρχε ένας, έστω και μικρός, οικιστικός πυρήνας φτωχών ψαράδων.

Στα τέλη του 18ου αιώνα, η μονή της Φανερωμένης Σαλαμίνας χρησιμοποιούσε την περιοχή του Κερατσινίου ως μετόχι και διατηρούσε εκεί αγροικίες για καλλιεργητές και βοσκούς. Η μονή κατείχε κτήματα στην ευρύτερη περιοχή του Πειραιά ήδη από το 1782. Νωρίτερα, στα μέσα του 18ου αιώνα, τα συμβόλαια αγοραπωλησιών αναφέρονται σε κάποιον Γκίνη. Το επίθετο ανήκει σε πολυμελή οικογένεια και συναντάται σε πολλά έγγραφα. Μάλιστα, ερευνητές θεωρούν πλέον βέβαιο ότι και το όνομα του το Κερατσίνι το έλαβε από την οικογένεια αυτή. (Καστάνης, 2005: 113).

1.9 Ελληνική Επανάσταση

Όταν ξέσπασε η Επανάσταση του 1821, οι Αθηναίοι, πληροφορούμενοι ότι ο Ομέρ Βρυώνης με τον στρατό του είχε φτάσει στο Χαϊδάρι, εγκατέλειψαν την πόλη. Μέσω του Πειραιά πέρασαν στην Ψυτάλλεια και στη συνέχεια στη Σαλαμίνα.

Οι Σαλαμίνιοι με αρχηγό το Γιωργάκη Γκλίστη επιτέθηκαν κατά των Τούρκων της Αθήνας στις 24 και 25 Μαρτίου 1821. Ο Ομέρ Βρυώνης τους απώθησε, αλλά ο Γκλίστης κατόρθωσε να τον αποκρούσει και να τον σταματήσει στη θέση Κερατόπυργος του σημερινού Νέου Ικονίου και στο Κερατσίνι, αν και είχε μεγάλες απώλειες. Όταν ο Κιουταχής έφτασε στην Αττική τον Ιούνιο του 1826, ο πρόεδρος της κυβέρνησης Ανδρέας Ζαΐμης είχε διορίσει γενικό αρχηγό των δυνάμεων της Ανατολικής Στερεάς το Γεώργιο Καραϊσκάκη. Για να αντιμετωπίσει τις δυνάμεις του Κιουταχί, ο Καραϊσκάκης πήρε την απόφαση να καταλάβει το Κερατσίνι, το οποίο βρισκόταν μια ώρα βόρεια από τον Πειραιά, προκειμένου να μπορέσει να ανοίξει το δρόμο προς την Ακρόπολη προχωρώντας μέσα από τον ελαιώνα της Αθήνας και παράλληλα εμποδίζοντας το εχθρικό ιππικό να τον χτυπήσει. Επιπλέον, στο Κερατσίνι θα ήταν ευκολότερος ο ανεφοδιασμός του στρατού του.

Το 1869 εγκαινιάστηκε η σιδηροδρομική γραμμή του Πειραιά. Η ύπαρξη του σιδηρόδρομου σηματοδότησε μια νέα εποχή για την ευρύτερη περιοχή. Σταδιακά άρχισαν να αναπτύσσονται συνοικίες γύρω και πίσω από τη γραμμή, ενώ την ίδια εποχή έφτασαν στον Πειραιά άνθρωποι που ασχολούνταν με τη γεωργία, τη βόσκηση αιγοπροβάτων και τη μελισσοκομία. Η δομή της πειραιϊκής βιομηχανίας στηρίζεται στο εμπόριο και τη βιομηχανία.

Η λειτουργία των σφαγείων και των λατομείων στην περιοχή είχε αποτέλεσμα τη δημιουργία βιομηχανικών και βιοτεχνικών μονάδων, άμεσα και έμμεσα επηρεαζόμενων από αυτά, όπως βυρσοδεψεία, υαλουργεία, βαμβακουργεία, σιδηρουργεία και κλωστοϋφαντουργεία. Αυτά με τη σειρά τους οδήγησαν στην ίδρυση σαπωνοποιείων, αλευρόμυλων, οινοποιείων και μηχανουργείων. Η εξέλιξη ήταν ραγδαία, ιδιαίτερα στους κλάδους της κλωστοϋφαντουργίας και σιδηροβιομηχανίας. (Καστάνης, 2005: 141).

1.10 Νεότεροι χρόνοι

Το 1834, μετά την απελευθέρωση, η πρωτεύουσα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους μεταφέρθηκε από το Ναύπλιο στην Αθήνα και μια νέα εποχή άνθισης άρχισε για τον Πειραιά, αφού η νέα πρωτεύουσα θα έπρεπε να έχει ένα λιμάνι αντάξιο της. Έτσι στα χρόνια που ακολούθησαν ο Πειραιάς γνώρισε πυρετώδη δημογραφική, οικιστική, εμπορική και βιομηχανική ανάπτυξη. Στις αρχές του 20ού αιώνα, προσέλκυσε κόσμο από τα νησιά του Σαρωνικού, των Κυκλάδων, τη Χίο, την Κρήτη και την Μάνη. Την ανάπτυξη ακολούθησε η αναβάθμιση των υποδομών. Μόνιμες δεξαμενές κατασκευάστηκαν στην Ηετιώνεια Ακτή και θεμελιώθηκε το υπέροχο Δημοτικό Θέατρο του Πειραιά.

Η Μικρασιατική καταστροφή του 1922 και ο ξεριζωμός του Ελληνισμού από την Μικρά Ασία, είχε ως αποτέλεσμα να δεχθεί ο Πειραιάς έναν σημαντικό αριθμό προσφύγων και ο πληθυσμός διπλασιάστηκε. Αυτό, όμως, που έχει μεγαλύτερη σημασία είναι ότι το προσφυγικό στοιχείο συνέβαλλε ουσιαστικά στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας, αλλά και του πολιτισμικού χαρακτήρα της πόλης. Τελευταία περιπέτεια του Πειραιά ήταν ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, στη διάρκεια του οποίου δέχθηκε επανειλημμένως βομβαρδισμούς. Το τέλος του πολέμου σήμανε την έναρξη της ανασυγκρότησης της πόλης, η οποία, σε συνδυασμό με τις επιδόσεις της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας και την ανάδειξή της σε παγκόσμια δύναμη μεταπολεμικά, μετέτρεψε τον Πειραιά στο μεγαλύτερο λιμάνι της Ανατολικής Μεσογείου. (Καστάνης,2005:137).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ2^ο: ΟΙ ΛΙΜΕΝΕΣ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ

Η θέση της Αττικής στον αρχαίο κόσμο ευνοούσε πολύ την εμπορική και βιομηχανική ανάπτυξή της. Η πλεονεκτική εξάλλου τοποθεσία του επινείου της παρείχε σε αυτή επιπλέον δυνατότητα ανάπτυξης μεγάλης πολιτικής επιρροής.

Η Αθήνα οφείλει τη γνωστή οικονομική δραστηριότητα και το πλούτο της στους λιμένες της. Αυτό γίνεται εύκολα αντιληπτό διότι, κατά την αρχαιότητα οι χερσαίες συγκοινωνίες ήταν ή εντελώς ανύπαρκτες ή ανάξιες λόγου, οπότε ολόκληρη η εμπορική και επιβατική κίνηση διεξάγονταν μέσω των λιμένων. Δεδομένου δε ότι στη Μεσόγειο κατοικούνταν κυρίως οι παραλιακές περιοχές ,η ίδρυση του Πειραιά, κατά τον 5^ο αιώνα, υπήρξε απαραίτητη για τη δημιουργία μιας ναυτικής δύναμης προοριζόμενης να κυριαρχήσει στη Μεσόγειο.

Το μέχρι τότε υφιστάμενο επίνειο, το Φάληρο, δεν ανταποκρινόταν στις νέες πολιτικοοικονομικές ανάγκες των Αθηνών. Ύστερα δε από σύσταση του Θεμιστοκλή η τοποθεσία του Πειραιά κρίθηκε ως η πλέον κατάλληλη για την άσκηση εμπορικής πολιτικής.

Ο Θεμιστοκλής υπέδειξε τα προτερήματα του Πειραιά, τα οποία προέρχονταν κυρίως από τα τρία «αυτοφυή» λιμάνια του. Οι φυσικοί αυτοί λιμένες είναι: ο πρώτος και κύριος λιμένας, που είναι και ο μεγαλύτερος, στα δυτικά της χερσονήσου του Πειραιά, ο δεύτερος του Πασαλιμανιού και ο τρίτος του Τουρκολίμανου. Οι άλλες αντίζηλες πόλεις Αίγινα, Κόρινθος, παρά τους μεγάλους κόπους και δαπάνες δεν κατάφεραν ό,τι πλούσια η φύση δώρισε στους Αθηναίους: τον Πειραιά.

(πηγή εικόνας: <http://www.lifo.gr/mag/features/4450>)

2.1 Κεντρικός λιμένας

Το λιμάνι του Πειραιά τον 5ο π.Χ. αι.
(Σχίστο Ιωάν. Γουσσέρ)

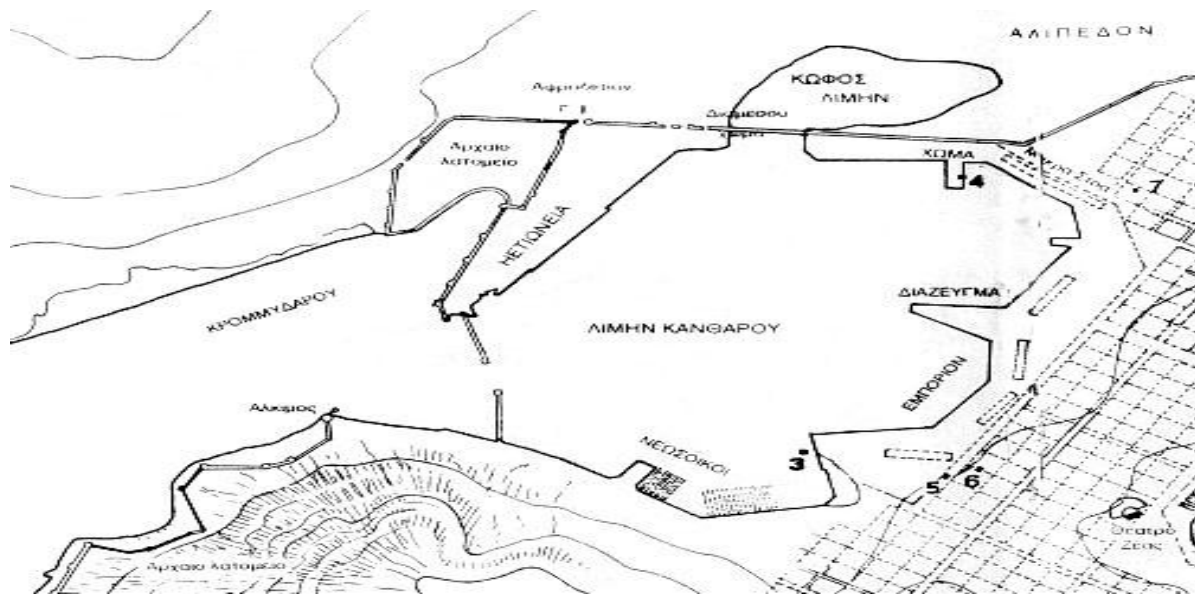
Η έκταση του κεντρικού λιμένα κατά την αρχαιότητα ήταν μεγαλύτερη από ότι σήμερα. Ο «μέγιστος», όπως τον αποκαλεί ο Πausanias, των τριών λιμανιών ονομαζόταν κατά την αρχαιότητα και απλώς «λιμήν».

Το στόμιο του κεντρικού λιμένος σχηματίζεται από τις προεκτάσεις δύο χαμηλών ακτών. Η δεξιά, όπως εισερχόμαστε στο λιμάνι, ονομάζεται Ακρωτήριο κατά τον Άλκιμο, ενώ η αριστερή Ηετιώνεια. Μέσα από τεχνητές προσχώσεις μεταξύ των ακτών (Άλκιμος-Ηετιώνεια) η είσοδος του λιμένος έγινε ακόμη στενότερη ώστε να μην είναι δυνατή η ταυτόχρονη έλευση πολλών πλοίων.

Στις δύο αυτές ακτές κατέληγαν τα δύο άκρα των Πειραιϊκών τειχών, σχηματίζοντας οχυρούς πύργους. Αυτοί οι πύργοι συγκρατούσαν αλυσίδες που χρησιμοποιούνταν για τη παρεμπόδιση εχθρικών πλοίων. Οι θαλάσσιες αυτές πύλες ήταν πολύ εξυπηρετικές σε περιπτώσεις αιφνιδιασμού του εχθρού. Ονομάστηκαν «κλείθρα των λιμένων» και υπήρχαν και στα άλλα δύο λιμάνια του Πειραιά, τη Ζέα (Πασαλιμάνι) και τη Μουνιχία (Τουρκολίμανο), όπου ονομάζονταν «κλειστά». Από την εποχή του Περικλέους, εκατέρωθεν της πύλης, εκεί που βρίσκονται οι οχυροί πύργοι, θα υπήρχαν φανοί για την καθοδήγηση των εισπλεόντων και εκπλεόντων πλοίων. Οι στήλες των φανών τοποθετούνται εκτός των λιμανιών στη βόρεια και νότια ακτή, υπολογίζοντας δε πως το ύψος τους ήταν τουλάχιστον δέκα μέτρα. Κοντά στους φάρους αυτούς υπήρχε χώρος με τάφους, που θάπτονταν οι ναυαγισμένοι ναυτικοί.

(πηγή εικόνας: http://limenoscope.ntua.gr/show_photos.cgi?lan=el&id=43)

Εσωτερική διαίρεση του κεντρικού λιμένος

(πηγή εικόνας: http://limenoscope.ntua.gr/show_photos.cgi?lan=el&id=43)

Κάνθαρος -Οι εγκαταστάσεις του Ναυστάθμου.

Μεταξύ της ακτής του Αλκίμου και του σημερινού Παλαιού Τελωνείου σχηματίζεται όρμος, ο οποίος ήταν ο λεγόμενος από τους αρχαίους Κάνθαρος. Από επιγραφές αρχαίων συγγραφέων αποδεικνύεται ότι ο Κάνθαρος ήταν ο δεύτερος σε μέγεθος πολεμικός ναύσταθμος των Αθηναίων (πρώτος ήταν της Ζέας και τρίτος της Μουνιχίας) και ο μεγαλύτερος σε σπουδαιότητα. Η σημασία του ήταν μεγάλη, όχι μόνο γιατί περιελάμβανε ναυπηγεία και 94 νεωσοίκους, αλλά και γιατί συνέβαλλε αρκετά στην ασφάλεια του εσωτερικού του λιμανιού, εντός του οποίου πραγματοποιούνταν όλη η εμπορική και ναυτική κίνηση της Αττικής.

Η περιοχή του κεντρικού λιμανιού, που καταλάμβανε τον πολεμικό ναύσταθμο, είχε διαρρυθμιστεί κατάλληλα σε τρία κυρίως μέρη. Στο πρώτο όπου βρίσκονταν οι νεώσοικοι, στο δεύτερο όπου ήταν κατασκευασμένα κρηπιδώματα για τη κίνηση των ανδρών των πολεμικών πλοίων και τη μεταφορά των απαραίτητων ειδών για τη κατασκευή των πλοίων (ξύλεια, πολεμικά όργανα πλοίων κλπ) και τρίτο στο επικλινές σημείο όπου γινόταν η καθέλκυση τους. Πίσω από το πρώτο μέρος (νεώσοικοι) θα υπήρχαν προφανώς διοικητικές εγκαταστάσεις (στις επιγραφές αναγράφονται οικήματα) και ανάλογος αριθμός σκευοθηκών. Πίσω από το δεύτερο μέρος αποθήκες πολεμικού υλικού, πρώτων υλών, τροφίμων για τις ναυτικές υπηρεσίες, ενώ πίσω από το τρίτο μέρος εργοστάσια και εγκαταστάσεις για την επιδιόρθωση πλοίων και τη κατασκευή ναυπηγικών υλικών. Από τη ταχύτητα με την οποία κατασκευάζονταν τα πλοία και τη τελειοποίηση που παρατηρούνταν συνεχώς στη ναυπηγική, συνάγεται ότι εντός αυτής της περιοχής κινούνταν ένα οργανωμένο πλήθος ανθρώπων με διάφορες ειδικότητες. Σίγουρα υπήρχε ενιαίο σύστημα παραγωγής και λάμβαναν χώρα όλα τα φαινόμενα μιας προγραμματισμένης εργασίας (πληθοπαραγωγή, τυποποίηση, κατακερματισμός των έργων κλπ).

Ο Κάνθαρος δεν ήταν ιδιαίτερο λιμάνι έξω από το κεντρικό λιμένα. Πέρα από το Κάνθαρο προς την Ακτή δε φαίνεται να κατοικούνταν ο Πειραιάς. Πιθανώς διότι θεωρούνταν πολεμική ζώνη. Αρχικά οι εγκαταστάσεις των πολεμικών ναυστάθμων έγιναν στη Μουνιχία και τη Ζέα και αργότερα, όταν οι ανάγκες σε πολεμικά πλοία πολλαπλασιάστηκαν, χρησιμοποιήθηκε και η μεσημβρινή περιοχή του κεντρικού λιμανιού. Ο Κάνθαρος ήταν πολεμική ναυτική ζώνη. Η είσοδος σε αυτό επιτρέπονταν μόνο στους δημόσιους λειτουργούς και τους εργαζόμενους στα νεώρια (όπως γίνεται σήμερα στο πολεμικό ναύσταθμο της Σαλαμίνας).

Χώμα, Δια μέσου χώμα και Διάζευγμα

Περιμετρικά του εμπορικού λιμανιού υπήρχαν λιθόκτιστες προεξοχές στην προκυμαία που ονομάζονταν υποδοχές. Οι νηοδόχοι σχηματιζόμενοι μεταξύ αυτών των υποδοχών, χρησιμοποιούνταν για τις φορτοεκφορτώσεις και τη παραμονή των πλοίων υπό οποιοδήποτε καιρό.

Από έρευνες γνωρίζουμε ότι για την ανάπτυξη μεγάλης προκυμαίας στον Πειραιά κατασκευάστηκαν πολλοί μόλοι. Τρεις από αυτούς είναι γνωστοί με τα εξής ονόματα: 1) το Διά μέσου χώμα, 2) το Χώμα και 3) το Διάζευγμα. Οι εκφορτώσεις γίνονταν από διάφορα σημεία του εμπορικού λιμανιού κατά κατηγορίες των εμπορευμάτων και αναλόγως τη στοά που προορίζονταν.

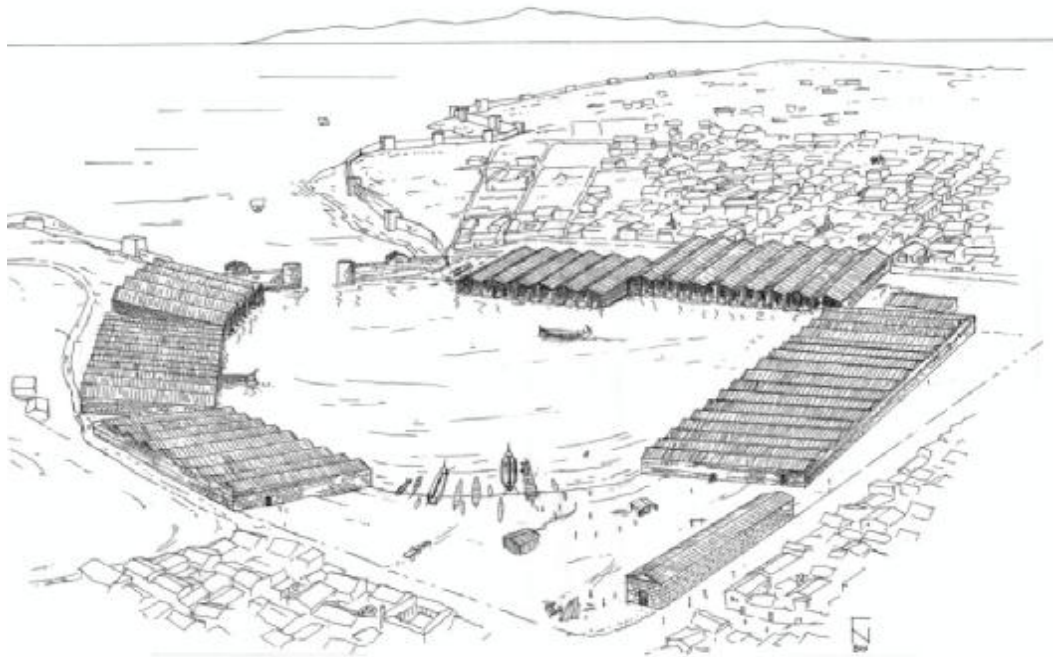
Εμπόριον

«Εμπόριον» γενικά, ονόμαζαν οι αρχαίοι το τμήμα των λιμανιών το οποίο ήταν προορισμένο για την εξυπηρέτηση των εμπορικών σκοπών. Το τμήμα αυτό βρισκόταν στο Πειραιά, μόνο στο κεντρικό λιμάνι, διότι τα άλλα δύο λιμάνια της Ζέας και της Μουνιχίας ήταν καθαρά πολεμικά.

Το «Εμπόριον» του Πειραιά καταλάμβανε τη πιο κεντρική θέση του λιμανιού και συγκοινωνούσε με τα τις κύριες οδούς της πόλης. Εκτεινόταν από τη σημερινή θέση του Παλαιού Τελωνείου κοντά στον Άγιο Νικόλαο μέχρι την Ακτή Τζελέπη. Το «Εμπόριον» περιβαλλόταν από τείχος που διαχώριζε τη καθαρά πολεμική περιοχή της πόλης από το υπόλοιπο τμήμα. Υποθέτουν ότι ο περιφρακτικός αυτός τοίχος άρχιζε ανατολικά της σημερινής θέσης του Τελωνείου Πειραιά και έφτανε, περιτρέχοντας το λιμάνι, την Ηετιώνεια. Εντός του χώρου αυτού προς τη παραλία βρισκόνταν οι πέντε στοές (Μακρά Στοά, Δείγμα, Σιταποθήκη) με τους κίονες, οι οποίες έδιναν τη πρώτη μεγαλοπρεπή εντύπωση του Αττικού πολιτισμού σε όποιον εισερχόταν στο λιμάνι. Πρέπει να αποδοθεί και σε ψυχολογικούς λόγους η πρόθεση του Περικλή να οικοδομήσει στη πρώτη γραμμή του πειραιϊκού λιμανιού καλλιτεχνικά δημόσια κτίρια. Επίσης, δεν εγκατέλειψε στην ιδιωτική πρωτοβουλία την ανέγερση τέτοιων οικοδομημάτων γιατί γνώριζε καλά με ποια ψυχολογικά μέσα θα προσπαθούσαν να επιβληθούν οι Αθηναίοι σε όλους τους ξένους και σε όλους εκείνους που θα εγκαθίσταντο στον Πειραιά για πάντα αλλά και σε εκείνους που θα διέρχονταν ως περαστικοί για εμπορικούς λόγους. Κατασκευάστηκαν προκυμαίες και προβλήτες για την εξυπηρέτηση των ναυτιλλομένων. Παράλληλα, χωρίστηκαν οι περιοχές ανάλογα με το είδος του εμπορεύματος, ούτως ώστε να μην επέρχεται σύγχυση. Γενικότερα όλο αυτό το σημείο

της πόλεως δίπλα στη θάλασσα ήταν απόλυτα προορισμένο στην ναυτιλία. Στο «Εμπόριον» του Πειραιά οι αρχαίοι έδωσαν αρκετή σημασία από την ίδρυση της πόλης, καθώς προσπάθησαν να περιβάλουν όλο αυτό το χώρο με οικοδομικό συγκρότημα προσαρμοσμένο στις πρακτικές και οικονομικές ανάγκες ενός προοδευτικού προγράμματος. Σε αυτό βέβαια βοήθησε και η πείρα από τα υπόλοιπα λιμάνια της Ελλάδας, της Κρήτης, της Δήλου, όπου από τα ερείπια καταλαβαίνουμε πως η λιμενική οικονομία της εποχής ήταν άκρως ανεπτυγμένη. Η εκ μέρους του κράτους ανάληψη της εκτέλεσης ενός τέτοιου οργανωμένου σχεδίου αποδεικνύει την αντίληψη των αρχαίων για τα προβλήματα της εγκατάστασης εμπορικών ζωνών στα λιμάνια και γενικά στην ίδρυση των πόλεων. Δεδομένου ότι τα οικοδομήματα επί της παραλίας που προορίζονταν για το εμπόριο ήταν ιδιοκτησία του δήμου, ολόκληρη η οικονομική δραστηριότητα του λιμανιού εντάσσονταν μέσα στο γενικό εμπορικό πρόγραμμα της πολιτείας.(Πανάγος, X:210-224)

2.2 Το λιμάνι της Ζέας

Ο δεύτερος σε μέγεθος λιμένας του Πειραιά, το Πασαλιμάνι, έχει κυκλικό σχήμα. Ήταν το μεγαλύτερο πολεμικό λιμάνι κατά την αρχαιότητα, περιέχοντας τους περισσότερους νεώσοικους (196), των οποίων λείψανα υπάρχουν μέχρι σήμερα. Κατά την αρχαιότητα το λιμάνι αυτό ονομάζονταν Ζέα, όπως εξακριβώθηκε από επιγραφή που βρέθηκε στο μυχό του Πασαλιμανιού.

Από τα τρία μεγάλα λιμάνια του Πειραιά, του κεντρικού, του Πασαλιμανιού και της Μουνιχίας, φαίνεται ότι ο δεύτερος δέχτηκε τους πρώτους εργάτες του Πειραιά για την ανέγερση των προβλεπόμενων από το Θεμιστοκλή λιμενικών έργων. Το λιμάνι αυτό και της Μουνιχίας διετέθησαν αποκλειστικά για τις πολεμικές ναυτικές ανάγκες. Τα προτίμησαν δε από το μεγαλύτερο λιμάνι εξαιτίας της μεγάλης ασφάλειας που συγκέντρωναν λόγω της προστασίας του λόφου πάνω από τη Μουνιχία.

(πηγή εικόνας: <http://www.lifo.gr/mag/features/4450>)

Σχέδιο Εγκαταστάσεως

Στα δύο αυτά λιμάνια ναυπηγήθηκε το 493-492 ο στόλος με τον οποίο οι Αθηναίοι αντιμετώπισαν τους Αιγινήτες και αργότερα τους Πέρσες.

Στις παραλίες των δύο αυτών μικρών λιμανιών συγκεντρώθηκαν οι πλέον έμπειροι ναυπηγοί της εποχής και κατέστρωσαν το μέγα σχέδιο ανάπτυξης της ναυτικής δύναμης. Φέροντας νεωτεριστικό πνεύμα τοποθέτησαν στην παραλία και τριγύρω περιοχή τα ναυτικά οικοδομήματα (ναυπηγεία, νεώσοικους) και όλα τα σχετικά οικοδομήματα ιδιωτικής και δημόσιας χρήσης.

Για πρώτη φορά μελετήθηκε ο χώρος και η σπατάλη του χρόνου, ούτως ώστε η παραγωγή πλοίων να υπερβεί σύντομα την έως τότε επιτυχημένη ταχύτητα παραγωγής.

Εφόσον η εγκατάσταση των ναυστάθμων δεν ήταν αποτέλεσμα βαθμιαίας εξέλιξης, αλλά εφαρμογή προκαθορισμένου σχεδίου, συνάγεται ότι πριν από την εγκατάσταση είχε

προηγηθεί μελέτη από ειδικούς, η οποία συγκέντρωνε όλα τα στοιχεία ενός οργανωμένου προγράμματος (προβλήματα εγκαταστάσεων, εργασίες πρώτων υλών, ασφαλείας κτλ.). Η εγκατάσταση των εργατών καταλάμβανε τους πρόποδες του λόφου της Μουνιχίας προς το λιμάνι της Ζέας, ως και το χώρο νότια του λόφου μέχρι το λιμάνι της Μουνιχίας. Μεταξύ των εργατικών συνοικισμών και των ναυτικών οικοδομημάτων θα βρίσκονταν οι στρατώνες, οι αποθήκες ναυπηγικών υλικών, σκευοθήκες κρεμαστών και ξύλινων σκευών, οι χώροι διασκέδασης και συγκέντρωσης των πληρωμάτων, τα βιοτεχνικά εργαστήρια (ξυλουργεία, μηχανουργεία κλπ) τα ασχολούμενα με τη κατασκευή των εξαρτημάτων των πλοίων. Τα εργαστήρια αυτά εργάζονταν βάσει κρατικών παραγγελιών, είχαν οικονομική αυτοτέλεια και κινούνταν σύμφωνα με ορισμένες υποδείξεις και όρους. Η βιομηχανική ζώνη περιμετρικά των λιμανιών της Ζέας και της Μουνιχίας δεν φαίνεται να συμπεριλήφθηκαν στην Ιπποδάμεια ρυμοτόμηση της πόλης του Πειραιά. Ο πολεμικός ναύσταθμος της Ζέας (Πασαλιμανιού) φαίνεται ότι χωρίζονταν από την υπόλοιπη πόλη του Πειραιά από ένα τείχος σε απόσταση κατά μέσο όρο 37μ. από την παραλία. Γύρω από το τείχος υπήρχε ευρεία οδός, πλησίον της οποίας ήταν τοποθετημένα ορόσημα που καθόριζαν τη περιοχή του πολεμικού ναυτικού λιμανιού. (Πανάγος, Χ:236-239)

2.3 Το λιμάνι και η περιοχή της Μουνηχίας

Από επιγραφές

βεβαιώνεται ότι ο αρχικός τρόπος γραφής της λέξης ήταν «Μουνηχία». Κατά την εξήγηση που δίνει ο Ελλάνικος, η λέξη προέρχεται από τον ήρωα Μούνιχο, ο οποίος πρώτος κατέλαβε το λόφο, ιδρύοντας και ιερό της Μουνηχίας Αρτέμιδος.

Παρόλο που πολλοί αρχαίοι συγγραφείς αναφέρουν τη Μουνηχία, εν τούτοις το περασμένο αιώνα υπήρχε μεγάλη διαφωνία ως προς τη θέση της. Η ονομασία Μουνηχία συναντάται άλλοτε για το καθορισμού του φρουρίου του λόφου, άλλοτε για ολόκληρο το λόφο με το φρούριο, άλλοτε πάλι για το λόφο και το ανατολικό λιμάνι ή μόνο για το λιμάνι ή και για τη βραχώδη άκρη του λόφου, που σήμερα βρίσκεται ο Ναυτικός Όμιλος και τέλος για ολόκληρο το τμήμα της πόλεως γύρω από τις πλαγιές του λόφου μέχρι και την παραλία του ανατολικού λιμανιού του λόφου. Το λιμάνι αυτό ως πλαισιωμένο από απότομους βράχους και μη δυνάμενο να εξασφαλίσει άνετη συγκοινωνία με το άστυ δε φαίνεται δυνατό να ήταν το επίγειο.

Το λιμάνι έχει ωσειδές σχήμα, είναι γραφικότατο και το τρίτο και μικρότερο από τα αυτοφυή λιμάνια. Πολλές φορές έγινε αντικείμενο καλλιτεχνικών εμπνεύσεων και μέχρι σήμερα ακόμη πολλοί ζωγράφοι οφείλουν σε αυτό μερικά από τα καλά τους έργα. Το αμφιθεατρικό σχήμα του χώρου με τις γύρω μικρές και λίγες οικίες κατά την αρχαιότητα θα προσέδιδε στο χώρο μεγαλύτερη γραφικότητα. Το λιμάνι ονομάζεται και Φανάρι, πιθανώς από την ύπαρξη φάρου ή φανού στη είσοδο αυτού κατά τους βυζαντινούς χρόνους, ενώ Κουμουνδούρου από την ομώνυμη ιδιοκτησία του δυτικού λόφου, η οποία κατεδαφίστηκε και στη θέση της ανεγερθεί ο Ναυτικός Όμιλος. Όπως και στα άλλα δύο πολεμικά λιμάνια του Πειραιά περιμετρικά της λιμενικής λεκάνης, και σε απόσταση 60 μέτρα από τη προκυμαία υπήρχε περιφρακτικός τοίχος για τη προστασία των κρατικών λιμενικών εγκαταστάσεων. Το λιμάνι διείσδυε εντός του λόφου της Μουνηχίας και έτσι προστατεύονταν κατά των ισχυρών ανέμων. Είχε άνοιγμα εισόδου κατά την αρχαιότητα 37μ. με ισχυρούς λιμενοβραχίονες, στα άκρα των οποίων υπήρχαν πύργοι. Ήταν λιμάνι κλειστό,

εκλύονταν δηλαδή με αλυσίδες, όπως και τα λιμάνια της Ζέας και το κεντρικό του Πειραιά, ενώ βρίσκονταν μετά του υπερκείμενου λόφου εντός των πειραιϊκών τειχών.

Από τις εκδοθείσες επιγραφές εξάγεται ότι το λιμάνι της Μουνιχίας ήταν πολεμικό. Ήταν λιμάνι μικρότερο σε σημασία από τα άλλα δύο και αυτό φαίνεται από τον αριθμό των νεωσοίκων (ήταν μόνο 82) που πιστεύεται ότι υπήρχαν εκεί. Οι νεώσοικοι είχαν ο καθένας μήκος 37μ. και πλάτος 6,25μ. και καταλάμβαναν τη συνολική γραμμή επί της προκουμαίας 512μ. Το υπόλοιπο τμήμα αυτής εκ 50μ. (το ολικό είναι 600μ. περίπου) ήταν προορισμένο για τη κατασκευή και επισκευή πλοίων του πολεμικού ναυτικού. Προφανώς θα υπήρχαν αποβάθρες ή Χώματα για την επιβίβαση και την αποβίβαση των πληρωμάτων και τη κίνηση των υλικών του πολεμικού ναυστάθμου. Στη παραλία, φαίνεται, ότι υπήρχε αποθήκη υλικού, είδος μικρής Σκευοθήκης, η οποία θα εξυπηρετεί τις ανάγκες του μικρού πολεμικού λιμανιού. Η αποθήκη αυτή όμως, τμήμα μάλλον μεγάλης Σκευοθήκης του Πειραιά, θα περιείχε τα πλέον απαραίτητα σκεύη των ευρισκόμενων στο λιμάνι πλοίων. (πηγή εικόνας: http://ellinondiktyo.blogspot.gr/2015/06/blog-post_6.html)

Στρατηγική σημασία και οχύρωση

Η Ακρόπολη του Πειραιά ήταν η Μουνιχία, η οποία δεσπόζει σε ολόκληρη τη πόλη και τα τρία λιμάνια. Από το ύψος 300 ποδών περίπου (87 μέτρα) ελέγχεται εύκολα ολόκληρη η θαλάσσια περιοχή από το Σούνιο μέχρι την Αίγινα.

Κατά τη προϊστορική εποχή του Πειραιά πιθανώς οι πρώτοι κάτοικοι επέλεξαν για εγκατάσταση τη περιοχή του λόφου της Μουνιχίας για δύο λόγους. Πρώτον διότι στους πρόποδες υπήρχε φυσικό λιμάνι προφυλαγμένο από τρικυμίες και ανέμους και δεύτερον γιατί ο λόφος εξασφάλιζε ασφάλεια σε περίπτωση εχθρικής επιδρομής.

Ο λόφος της Μουνιχίας, στη κορυφή του οποίου βρίσκεται ο προφήτης Ηλίας και το Πυροβολείο, ήταν από προϊστορικών χρόνων, λόφος οχυρός. Αλληλοδιαδόχως παρέμειναν σε αυτόν για την ασφάλεια γενικότερων πολιτικών συμφερόντων οι διάφοροι κατακτητές του Πειραιά. Η απότομα σχηματιζόμενη ανωφέρεια και η προς τα νότια βραχώδης και αδιάβατη περιοχή τη καθιστούσε απρόσβλητη από εχθρικές επιθέσεις. Η ασφάλεια των κατοίκων του λόφου ενισχύονταν από τα φυσικά και τεχνητά κοιλάματα, τα οποία υπήρχαν εντός των βράχων προς τη θάλασσα. Δεν υπάρχουν πληροφορίες αν ο λόφος οχυρώθηκε κατά τη περίοδο της εκτέλεσης των αμυντικών έργων του Πειραιά από το Θεμιστοκλή. Φαίνεται όμως ότι η οχύρωση δε θα ήταν αναγκαία λόγω των εξαιρετικά μεγάλων έργων τειχίσεως περιμετρικά του Πειραιά. Πάντως η φύση του υψώματος διευκόλυνε την άμυνα και τη πρόχειρη κατασκευή περιβόλου.

Παρόλο που υπάρχουν λίγες ενδείξεις, είναι βέβαιο ότι ο λόφος της Μουνιχίας συμπεριλήφθηκε στο πρόγραμμα των κοινών οχυρώσεων. Μετά τη κατάληψη από τους Ενετούς ο λόφος ονομάστηκε Καστέλι και αργότερα Καστέλα. Από ανασκαφές προκύπτει ότι εκτός από το φρούριο του λόφου, που σήμερα είναι ο Προφήτης Ηλίας, θα υπήρχε άλλο ένα στη νότια άκρη του λιμενίσκου της Μουνιχίας, εκεί που κάποτε ήταν η έπαυλη Κουμουνδούρου και σήμερα είναι ο Ναυτικός Όμιλος. Από το δεύτερο αυτό φρούριο ήταν εύκολη η υπεράσπιση του μικρού πολεμικού λιμανιού σε περίπτωση προσβολής από θάλασσα ή ξηρά. Το φρούριο πιθανώς επικοινωνεί με το πύργο προστασίας της εισόδου που βρίσκεται στο στόμιο του μικρού λιμανιού και μετά το κυρίως τείχος του Πειραιά. Το φρούριο του λιμενίσκου φαίνεται ότι πολλάκις έπαιξε το ρόλο των επάλξεων του Πειραιά.

Από εκεί δίνονταν οι τελευταίες μάχες πριν οι αμυνόμενοι επιβιβασθούν στα εντός του λιμενίσκου πλοία. (Πανάγος, Χ.,:240-243 & 248-249)

2.4 Όρμοι και λιμενίσκοι του Πειραιά.

Λιμάνι πίσω από την Ηετιώνεια

Η ακτή από τη Ηετιώνεια άκρη (εκεί που σήμερα είναι τα υπόστεγα του Τελωνείου) μέχρι το Κερατσίνι σχηματίζει πολλούς όρμους και λιμενίσκους.

Εντός των τειχών, πίσω από την Ηετιώνεια άκρη, υπήρχε όρμος, εκεί που σήμερα είναι οι δεξαμενές ή Κρεμμυδαρού. Πλησίον του λιμανιού της Κρεμμυδαρούς σώζονται ακόμη μέχρι σήμερα ερείπια τειχών και ερείπια πύργου. Είναι λείψανα των τειχών τα οποία είχαν ανεγείρει οι Τετρακόσιοι για να ελέγχουν το στόμιο του λιμανιού και να προφυλάσσουν την Ηετιώνεια άκρη από οποιαδήποτε θαλάσσια προσβολή αλλά και για να εισάγουν τους Πελοποννήσιους, όταν το έκριναν σκόπιμο. Ο όρμος Κρεμμυδαρούς καλύπτεται δυτικά από τείχος φτάνοντας μέχρι τη κορυφή του λόφου με περαιτέρω στροφή προς ΒΑ. Αυτό το τείχος αποδίδεται στην εποχή του Θεμιστοκλή.

Λιμάνι Φωρών και οι γύρω ορμίσκοι

Έξω από το λιμάνι, μετά την άκρη Κράκαρη ή Θεμιστοκλέους, συναντάμε προς τη βορειοδυτική κατεύθυνση το δεύτερο μετά τη Κρεμμυδαρού μικρό όρμο, ενώ ακόμη βορειότερα βρίσκεται τρίτος όρμος, μεγαλύτερος και περισσότερο ασφαλής. Ο τρίτος αυτός όρμος ονομάζεται Δραπετσώνα.

Κατά την έξοδο του όρμου της Δραπετσώνας υπάρχει τέταρτος μικρός ορμίσκος(κοινώς Βατικιώτικα). Προχωρώντας βορειότερα βρίσκουμε μεγάλη ακτή, η οποία μέχρι σήμερα παραμένει ακατοίκητη, και κατόπιν φτάνουμε σε ένα μικρό ορμίσκο, που χρησιμοποιείται από αλιείς ενώ αμέσως μετά στον τελευταίο και μεγαλύτερο όρμο αυτόν του Κερατσινίου.

Οι όρμοι αυτοί φαίνονται να είχαν στρατιωτική σημασία, κυρίως εκείνος της Δραπετσώνας. Αυτός ήταν υπήνεμος και προστατευόταν από δύο λόφους, όπου από το ύψος τους ήταν εύκολη η επιτήρηση των κινούμενων προς αυτόν.

Όρμος Κερατσινίου

Κατά την είσοδο του πορθμού της Σαλαμίνας, βόρεια του κεντρικού λιμανιού του Πειραιά, βρίσκεται ο τελευταίος και μεγαλύτερος όρμος, το Κερατσίνι, ο οποίος έχει αρχαιότατη ιστορία. Χρησιμοποιήθηκε ως λιμάνι πολύ πριν την ίδρυση του λιμανιού του Πειραιά. Εκεί βρίσκεται και συνοικισμός περιμετρικά του μικρού λόφου, που σήμερα είναι ο Άγιος Γεώργιος, και ονομαζόταν Δήμος «Θυμοιτάδαι». Υπάρχουν ακόμη μέχρι σήμερα λίγα λείψανα που μαρτυρούν παλαιότερες οικήσεις. Σύμφωνα με έρευνες τα λείψανα αυτά είναι θεμέλια ναού, του Τετρακόμου Ηρακλείου που οικοδομήθηκε από κοινού με άλλους Δήμους που είχαν τη κοινή αυτή λατρεία.

Κωφός Λιμένας

Η θέση του Κωφού λιμένα αμφισβητείται μέχρι σήμερα από πολλούς συγγραφείς. Η πιθανότερη εκδοχή θεωρείται η τοποθέτηση του Κωφού λιμανιού στη Κρεμμυδαρού. Η άκρη αυτή των τειχών και του λιμανιού παρουσιάζει στρατηγικό μειονέκτημα, καθώς προσβάλλεται εύκολα και από τα δύο χρησιμοποιούμενα τότε όπλα, των πλοίων και του

πεζικού. Ήταν δηλαδή δυνατή η αποβίβαση στρατευμάτων πέρα από τα τείχη της ακτής όπως επίσης πιθανή ήταν και η πολιορκία της Ηετιωνείας άκρης με κατάλληλο συνδυασμό δυνάμεων(πράγμα πολύ δύσκολο σε οποιοδήποτε άλλο σημείο του Πειραιά).

Κατά άλλους, τέλος, ο Κωφός λιμένας είναι στο βάθος του κεντρικού λιμανιού ένα μικρό λιμάνι, που σήμερα ονομάζεται Αλών. Ονομάστηκε δε έτσι από τη θέση του καθώς ούτε τα κύματα ούτε ο παφλασμός έφτανε ως εκεί. Κατά τις τελευταίες βέβαια επιστημονικές αντιλήψεις ως Κωφό λιμάνι θεωρείται ολόκληρο το μεγάλο λιμάνι του Πειραιά με τις εσωτερικές υποδιαίρεσεις του.

Πειραιϊκή Χερσόνησος

Η αρχική ονομασία της λεγόμενης σήμερα πειραιϊκής χερσονήσου ήταν Ακτή. Από τα λατομεία της Πειραιϊκής Χερσονήσου χτίστηκε ο αρχαίος Πειραιάς και οικοδομήθηκαν τα μεγάλα λιμενικά έργα του. Μέχρι πρότινος ακόμη βρίσκονταν σε λειτουργία τα λατομεία της ίδιας περιοχής, που από τους αρχαίους ονομάζονταν ακτίτης λίθος.

Επί της Πειραιϊκής χερσονήσου σώζεται ακόμη σε πολλά σημεία το περίφημο τείχος του Πειραιά με ίχνη των κατά διαστήματα ευρισκόμενων πύργων. Το τείχος περιέτρεχε ολόκληρη τη Πειραιϊκή και έφτανε μέχρι το νότιο στόμιο του λιμανιού. Επί της παραλίας της Πειραιϊκής σχηματίζονται πολλοί ορμίσκοι, οι οποίοι δε φαίνεται να χρησιμοποιήθηκαν από τους αρχαίους, καθώς βρίσκονταν εκτός των τειχών και ήταν ακατάλληλοι για τη στάθμευση πλοίων λόγω των νότιων ανέμων.

Τέσσερις είναι οι σχηματιζόμενοι όρμοι στη Πειραιϊκή χερσόνησο, του Καλαμπάκα ή Σχολή Δοκίμων (κοινώς και ως «Τηλέγραφος» λόγω των άλλοτε εξερχόμενων θαλάσσιων καλωδίων τηλεγράφου), του Μπαϊκούτση, του Λουβιάρη και της Φρεαττύδας. Ο τελευταίος είναι και ο σημαντικότερος καθώς χρησιμοποιήθηκε πολλαπλώς από τους αρχαίους.

Εικάζεται ότι τα πειραιϊκά τείχη διακόπτονταν σε τρία σημεία της Πειραιϊκής Χερσονήσου, σχηματίζοντας μικρές πύλες με εξόδους προς τη θάλασσα, πιθανώς στις θέσεις Φρεαττύδα, Λουβιάρη και Μπαϊκούση. Ολόκληρη η θαλάσσια έκταση της Ακτής από τη σημερινή θέση Σκουλούδη μέχρι τον όρμο Καλαμπάκα (πίσω από τη Σχολή δοκίμων) εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις καταχώθηκε κατά την αρχαιότητα. Υποτίθεται μάλιστα ότι το μέρος αυτό χωριζόταν από τον υπόλοιπο κατοικημένο χώρο από συνοριακό τείχος ή από στρατηγική σκοπιμότητα ή πιθανώς προς αποφυγή δημιουργίας εστιών λαθρεμπορίας.

Άλκιμος

Όσον αφορά το ακρωτήρι Άλκιμος δεν υπάρχει αμφιβολία ότι είναι η άκρη της ακτής της Πειραιϊκής χερσονήσου που σχηματίζεται στο στενότερο κατά την έξοδο από το λιμάνι σημείο, μετά την Ηετιώνεια. Η προέλευση της ονομασίας είναι άγνωστη. Ορισμένοι υποθέτουν ότι οι αρχαίοι ονόμασαν Άλκιμο (=ισχυρό) ένα υπερμεγέθη λέοντα από λευκό λίθο με ανυψωμένο κεφάλι και καθήμενο στα πίσω πόδια. Αυτό το λιοντάρι ήταν κατά την αρχαιότητα τοποθετημένο στην εν λόγω ακτή, στη δεξιά πλευρά του λιμανιού, συμβολίζοντας έτσι τη φρουρά στην είσοδο του λιμανιού. Δίπλα μάλιστα στον Άλκιμο ο περιηγητής Διόδωρος έθετε τον τάφο του Θεμιστοκλέους.

Φρεαττύδα

Η Φρεαττύδα είναι η τοποθεσία στην ανατολική ακτή του Πειραιά, η οποία έχει προκαλέσει ατελείωτες επιστημονικές συζητήσεις για τον ακριβή καθορισμό της θέσης της. Η θέση που συγκεντρώνει τις περισσότερες πιθανότητες για να είναι η Φρεαττύδα είναι ο μικρός όρμος του Πειραιά, επί της ανατολικής ακτής της Πειραιϊκής χερσονήσου, που απέχει ελάχιστα από το λιμάνι της Ζέας. Εκεί κοντά στη θάλασσα, όταν δεν είναι θαλασσοταραχή, φαίνεται μικρή πηγή γλυφού ιαματικού ύδατος, που πολλοί χρησιμοποιούσαν για την ίαση παθήσεων. (Πανάγος, Χ.:226-233)

ΜΕΡΟΣ Β΄

«ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ-ΧΩΡΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΑΝΑΦΟΡΑΣ»

(πηγή εικόνας: http://limenoscope.ntua.gr/show_photos.cgi?id=47&lan=el)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ3^ο : ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ

3.1 Αρχαιότητα

Κατά τη προϊστορική περίοδο ο Πειραιάς κατοικήθηκε από διάφορα ελληνικά φύλλα (Μινύες, Πελασγοί). Παρά το γεγονός αυτό ο Πειραιάς, στους πρώτους ιστορικούς χρόνους και μέχρι την αξιοποίησή του (τον 5ο π.Χ. αιώνα), έμεινε για πολλούς αιώνες ασήμαντη πολίχνη, χωρίς ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους Αθηναίους. Η ανάδειξη του Πειραιά οφείλεται στο ενδιαφέρον και τις δημιουργικές πραγματώσεις δύο μεγάλων πολιτικών μορφών της εποχής: Του Θεμιστοκλή και του Περικλή. Αν όμως ο Πειραιάς οφείλει την ύπαρξη του στο Θεμιστοκλή, η μορφή της πόλης είναι έργο του πατέρα της πολεοδομίας.

Η πόλη που χάραξε ο Ιππόδαμος αμέσως μετά την αναχώρηση των Περσών θα ακολουθήσει το κανονικό σχέδιο που χαρακτηρίζει όλες τις εξαρχής θεμελιωμένες πόλεις, είτε πρόκειται για τις ελληνικές αποικίες είτε για τις αμερικάνικες μεγαλουπόλεις. Σε αντίθεση προς τις παλιές πόλεις, οι νέες πόλεις της Μεγάλης Ελλάδας, διακρίνονται για τους ευθύγραμμους δρόμους, τα κανονικά οικοδομικά τετράγωνα και τη κεντρική θέση της πλατείας με τα δημόσια κτίρια και τους ναούς. Η ίση κατανομή των κλήρων των αποίκων στη νέα πατρίδα προσδίδει, εξάλλου, στις νέες εγκαταστάσεις το ύφος μιας δημοκρατικής ομοιομορφίας.

Η επιτυχία του σχεδίου του Πειραιά, αναγνωρίζεται στη κομψότητα και την αποτελεσματικότητα των λύσεων που προσφέρει στη λειτουργία της πόλης και στη ποιότητα ζωής και συμβίωσης των κατοίκων. Τη θεωρητική βάση έδωσε η συνεπής εφαρμογή της πυθαγόρειας θεωρίας των αριθμών στη χάραξη των δρόμων και των ελεύθερων χώρων, οι αρμονικές αναλογίες των οποίων έχουν ως αποτέλεσμα την αίσθηση της γαλήνιας ευεξίας, που γεννά η μουσική αρμονία και η κλασική τέχνη, γενικά. Από την πλευρά της η ορθολογική διάταξη των κοινόχρηστων χώρων δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την ομαλή λειτουργία της πόλης, ενώ η εξουδετέρωση των κοινωνικών τριβών επιτεύχθηκε χάρη στην εφαρμογή της αρχής της ισονομίας στη μορφή της πειραιϊκής κατοικίας. Νεότερες πόλεις που ακολούθησαν το πρότυπο του Πειραιά τον τοποθετούν στη κλίμακα των μεγάλων έργων της κλασικής τέχνης, αντάξιο των κτιρίων της Ακρόπολης.

Η ορθολογική οργάνωση του αστικού χώρου, συνίστατο στο διαχωρισμό και τη σαφή οριοθέτηση των δημόσιων, ιδιωτικών και ιερών χώρων. Από τους δύο βασικούς τομείς της πόλης το Εμπόριον θα καταλάβει το κεντρικό τμήμα της ανατολικής πλευράς του Κανθάρου, ενώ ο ναύσταθμος θα αναπτυχθεί στα δύο μικρά κλειστά λιμάνια στους δυτικούς και ανατολικούς πρόποδες του οχυρού λόφου της Μουνιχίας και στο τμήμα του Κανθάρου που βρίσκεται μεταξύ του Εμπορίου και του στομίου του λιμένος. Η εσωτερική διάταξη κάθε τομέα είναι προσαρμοσμένη στη γραμμή της παραλίας και συνεπώς ανεξάρτητη από το πολεοδομικό ιστό. Ένας περίβολος χρησιμεύει για τη προστασία των εγκαταστάσεων, την απομόνωση των δραστηριοτήτων και την ένταξη του τομέα στο πολεοδομικό ιστό. Ανεξάρτητες από το σχεδιασμό είναι οι κατασκευές που προσαρμόζονται αναγκαστικά στη μορφή του εδάφους όπως ο περίβολος του τείχους με τις πύλες, τα θέατρα και τα προϋπάρχοντα ιερά.

Όσον αφορά το εσωτερικό των οικιών στην πόλη του Πειραιά το κάθε οικοδομικό τετράγωνο αποτελούνταν από οκτώ ίδια σπίτια 250 τετραγωνικών μέτρων το καθένα. Ο

πυρήνας των μακρόστενων οικοπέδων ήταν μια αυλή νότια της οποίας βρίσκονταν δύο μικρά δωμάτια, και βόρεια από αυτήν δύο μεγάλες αίθουσες καθεμία με τον προθάλαμό της. Ο κύριος χώρος της κατοικίας ήταν η εστία, που πάντα ήταν αναμμένη. Ο ανδρώνας, επίσης σημαντικός χώρος της κατοικίας, ήταν σχεδιασμένος για να χωράει επτά ανάκλιτρα. Η ομοιομορφία όλων των κατοικιών του Πειραιά αποδεικνύει την ισότητα των πολιτών. Οι περισσότεροι εύποροι δεν επιδίωκαν να κατοικούν σε μεγαλύτερο και περισσότερο πολυτελές σπίτι από τους άλλους. Και εδώ η εκκλησία του δήμου αποτελεί πρωταρχικό πολιτικό θεσμό, όπου οι αποφάσεις λαμβάνονται με βάση το γενικό καλό.

(Σταινχάουερ, Γ. & Μαλικούτη Σ. & Γσοκόπουλος, Β. & Γκανιάτσας, Β., 2012:93-97)

3.2 Πολεοδομική ανασυγκρότηση του Πειραιά

Η επανίδρυση του Πειραιά γίνεται την εποχή που ολόκληρος ο ελληνικός χώρος ανασυγκροτείται. Το κράτος νομοθετεί κίνητρα επικοισμού κατοικημένων ή μη περιοχών και αρχίζει να ασκεί πολεοδομική δραστηριότητα. Προτεραιότητα δίνεται στην ανοικοδόμηση σε παράλιες πόλεις. Σχετικά με τη μελέτη του επικοισμού γίνεται προσπάθεια να προγραμματιστούν οι ευνοϊκές συνθήκες για την εγκατάσταση των Χίων της Ερμούπολης που υποβάλλουν σχετικό αίτημα ήδη από το 1833. Η σύνταξη του πρώτου Σχεδίου Πόλεως του Πειραιά γίνεται παράλληλα με το πολεοδομικό σχεδιασμό της πρωτεύουσας. Το πρώτο σχέδιο πόλεως συντάσσεται από τους αρχιτέκτονες Σταμάτη Κλεάνθη και Eduard Schaubert. Τον Αύγουστο του 1833 ο Κλεάνθης παίρνει εντολή από τον Όθωνα να προχωρήσει στη διαδικασία της επιλογής τόπου γύρω από το λιμάνι του Πειραιά, κατάλληλο για την ίδρυση πόλης. Ο αρχιτέκτονας κάνει προσχέδιο της έκτασης που θεωρεί κατάλληλη και αρκετή για την ανάπτυξη της νέας πόλης, ενώ τον Αύγουστο του 1834 παίρνει εντολή διαγραφής του σχεδίου. Το οριστικό σχέδιο εκπονείται μετά τη σύνταξη λεπτομερούς τοπογραφικού της περιοχής, στο οποίο σημειώνονται και τα υφιστάμενα λείψανα της κλασικής πόλης και το οποίο αποτέλεσε τη βάση για τη σύνταξη του ρυμοτομικού του Πειραιά.

Ο προτεινόμενος σχεδιασμός ακολουθεί τα νεοκλασικά πρότυπα. Τα όρια του πρώτου ρυμοτομικού, το οποίο αναπτύσσεται σε ορθογώνιο κάναβο, σχηματίζονται από τις σημερινές οδούς Κάστορος, Ρετσίνα, Ελ. Βενιζέλου, Γρ. Λαμπράκη, Ακτή Μουτσοπούλου, Β' Μεραρχίας, Κουντουριώτου, Φιλελλήνων, Ακτή Μιαούλη, Ακτή Ποσειδώνος, Ακτή Καλλιμασιώτη και Ακτή Κονδύλη. Η οδός Γούναρη (προέκταση της οδού Αθηνών – Πειραιώς) είναι το όριο δύο τμημάτων, του δεξιού του συνοικισμού των Χίων και του αριστερού του Γενικού αντίστοιχα. Τα οικοδομικά τετράγωνα έχουν διαστάσεις γενικά 100,70 μ., ενώ το πλάτος των λεωφόρων είναι περίπου 30μ. Στο νοτιανατολικό τμήμα, οι γωνίες των παραλληλόγραμμων έχουν αποκοπεί, ώστε να σχηματίζονται μικρές πλατείες. (Μαλικούτη, Σ., 2004:63-66).

3.3 Οι λειτουργίες της πόλης

Η κατοικία

Στα πρώτα χρόνια, η κατοικία συναντάται, κατά κανόνα, σε συνδυασμό με χώρους εμπορίου ή με βιοτεχνικά εργαστήρια και σπανιότερα, με προσωπικές υπηρεσίες. Τομείς αμιγούς κατοικίας δε μπορούν να διακριθούν με σαφήνεια, τουλάχιστον μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1860, αφού η περιορισμένη οικοδομική δραστηριότητα και η προσωρινή στέγαση σε πρόχειρες κατασκευές δεν επιτρέπουν την εξαγωγή των σχετικών συμπερασμάτων.

Είναι μετά το 1865, οπότε τα τμήματα ανατολικά και δυτικά της λεωφόρου Ηρώων Πολυτεχνείου, έως τη Ζέα και τη Νοταρά και η υδραϊκή συνοικία αρχίζουν να συγκροτούνται ως περιοχές κατοικίας.

Στο τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα, με τη ραγδαία εξάπλωση των οικονομικών δραστηριοτήτων γύρω από το λιμάνι και σε συνάρτηση με τους σιδηροδρομικούς σταθμούς, καθώς και τη δημιουργία του βιομηχανικού τομέα, η κατοικία απομακρύνεται από το κέντρο και υπερτερεί στην υπόλοιπη έκθεση του Σχεδίου Πόλεως. Από την οδό Φίλωνος μέχρι τη λεωφόρο Ηρώων Πολυτεχνείου συνυπάρχει με εμπορικές λειτουργίες.

Στο βορειοδυτικό τομέα της πόλης και στη περιφέρεια της, οι κατοικίες των βιομηχανικών εργατών υπάρχουν σε αποστάσεις γειτονικές προς τα εργοστάσια αρκετές φορές, μάλιστα, χωροθετούνται αυθαίρετα. Περιοχές δεύτερης κατοικίας δημιουργούνται στα προάστια της Φρεαττύδας, της Καστέλας και του Νέου Φαλήρου. (Μαλικούτη, Σ., 2004:107)

Οι οικονομικές λειτουργίες

Η μεγαλύτερη συγκέντρωση εμπορικών λειτουργιών παρατηρείται στα τμήματα που έχουν άμεση επικοινωνία με το λιμάνι και τις οδούς που οδηγούν στην έξοδο της πόλης προς τη πρωτεύουσα.

Η κατασκευή του σιδηροδρόμου Πειραιώς-Αθηνών διαμορφώνει ένα νέο πόλο έλξης για τα εμπορικά καταστήματα και τις αποθήκες και ενισχύει τον υφιστάμενο πυρήνα χονδρικού και λιανικού εμπορίου. Οι οίκοι εισαγωγών-εξαγωγών και οι εμπορομεσιτικοί δε κυριαρχούν μόνο στη πλατεία Θεμιστοκλέους και τις περιοχές της Δημοτικής Αγοράς και του σιδηροδρομικού σταθμού, αλλά βαθμιαία επεκτείνονται και στη νοτιοανατολική πλευρά του κεντρικού λιμανιού. Διάσπαρτα βρίσκονται τα οινοπωλεία, τα παντοπωλεία και οι προσωπικές υπηρεσίες. Σχετικά με τον υπόλοιπο τριτογενή τομέα, οι πιστωτικοί οργανισμοί και οι ναυτιλιακές εταιρείες εγκαθίστανται στη περιφέρεια του κεντρικού λιμανιού.

Η διόγκωση των τριτογενών δραστηριοτήτων στη περίοδο της μεγάλης οικονομικής ανάπτυξης της πόλης, έχει τα ανάλογα αποτελέσματα στη διαμόρφωση και τη μεταβολή των χρήσεων γης στο οικονομικό κέντρο της πόλης. Η διακίνηση μεγάλου αριθμού εμπορευμάτων διαμέσου του λιμανιού δημιουργεί, από τις πρώτες δεκαετίες, την ανάγκη λειτουργίας δημόσιων αποθηκών, κυρίως για το σιτάρι και τη πυρίτιδα.

Στις αρχές του 1836, συστήνεται προσωρινή αγορά εδώδιμων στη πλατεία Καραϊσκάκη. Η κατασκευή της μόνιμης αγοράς και η απομάκρυνση των σαθρών παραπηγμάτων της προσωρινής θεωρούνται θεμελιώδη μέσα για τη βελτίωση της δημόσιας υγείας στο τόπο. Πρέπει, επίσης, να αναφερθεί και ο καθορισμός της πλατείας Ιπποδαμείας ως χώρου «λαϊκής αγοράς» μόλις το 1907 και η λειτουργία των Δημοτικών Σφαγείων, που αρχίζουν να

λειτουργούν στη Δραπετσώνα το 1910. Στις περιοχές που συγκεντρώνονται οι εμπορικές δραστηριότητες βαθμιαία παρατηρείται εγκατάσταση του δευτερογενούς τομέα, των βιοτεχνικών εργαστηρίων και των «βιομηχανικών καταστημάτων», με βραδείς ρυθμούς. Οι βιομηχανίες των πρώτων δεκαετιών λειτουργούν κυρίως στο κέντρο της πόλης. Σε σύντομο χρονικό διάστημα αναφύεται πρόβλημα ασφάλειας και υγιεινής, από τη γειτνίαση των κατοικιών με τα βιομηχανικά εργαστήρια. Την ουσιαστικότερη εξέλιξη για τη χωροθέτηση των μονάδων παραγωγής σηματοδοτεί η νομοθέτηση, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, της επέκτασης του Σχεδίου Πόλεως στα βορειοδυτικά. Μετά το 1892, η πλειοψηφία των βιοτεχνιών, και ιδιαίτερα των οχλουσών και των βιομηχανιών εγκαθίστανται στο «συνοικισμό των εργοστασίων», ενώ περιορισμένος αριθμός συναντάται στη περιοχή Νέου Φαλήρου – οδού Πειραιώς. Αυτό ισχύει, τόσο για τις νέες επιχειρήσεις, όσο και τις υφιστάμενες, αρχικά εγκατεστημένες στο κέντρο της πόλης, οι οποίες εξελίσσονται τεχνολογικά, με συνέπεια την ανάγκη της στέγασης τους σε κελύφη με ειδικές κτιριολογικές προδιαγραφές. (Μαλικούτη, Σ.,2004:107-112)

Η εκπαίδευση

Το πρώτο δημόσιο δημοτικό σχολείο της πόλης, το Αλληλοδιδασκτικόν Σχολείον Αρρένων του Δήμου, εγκαινιάζεται στις 15 Μαΐου 1836. Το σχολείο αυτό στεγάζεται προσωρινά σε μισθωμένο ακίνητο, όμως οι βλέψεις των τοπικών φορέων ιεραρχούν την ανέγερση ενός εκπαιδευτικού κτιρίου ως τρίτη προτεραιότητα, μετά την ανοικοδόμηση της εκκλησίας και του δημαρχείου.

Αλλεπάλληλα αιτήματα για την οικονομική αρωγή της προσπάθειας από το κράτος, καταλήγουν στη διευθέτηση του ζητήματος: το Ελληνικό Σχολείο της πόλης εγκαινιάζεται το 1839 στεγαζόμενο και αυτό σε ιδιωτικά ακίνητα. Η χρονιά αυτή αποτελεί σταθμό για τα εκπαιδευτικά πράγματα στο Πειραιά. Με τη παραχώρηση του οικοπέδου από το κράτος και τη δωρεά, με προϋποθέσεις χρηματικού ποσού από το Κωνσταντίνο Ιωνίδη, αποπερατώνεται το πρώτο ιδιόκτητο σχολικό κτίριο της πόλης, αυτό της Σχολής των Ιωνιδών, στη πλατεία Κοραή. Μέχρι τα τέλη του 1860 χτίζονται ακόμη δύο σχολικά κτίρια: η Ράλλειος στην ίδια πλατεία, το 1858 που στεγάζει το Παρθεναγωγείο και ένα νηπιαγωγείο με δωρεά του Ιάκωβου Ράλλη και ένα χρόνο αργότερα το Δημοτικό Σχολείο Αρρένων της υδραϊκής συνοικίας στη συμβολή Σαχτούρη με τη λεωφόρο Χατζηκυριακού και με τη συμβολή διαφόρων προσφορών όπως ρους Στέφανου Φραγκιάδου και του δημάρχου Λ. Ράλλη. Στις αρχές της δεκαετίας του 1860 ερευνάται και η δυνατότητα ίδρυσης δημοτικού παρθεναγωγείου στην ίδια περιοχή.

Ταυτόχρονα ικανοποιείται και το αίτημα της Δημοτικής Αρχής και των κατοίκων για τη σύσταση γυμνασίου στη πόλη: το σχολείο εγκαινιάζεται στη κατοικία του Στέφανου Ράλλη, στη πλατεία Κοραή, το 1862 όπου και παραμένει μέχρι την ανέγερση του δημοτικού οικοδομήματος στην ίδια πλατεία. Την ίδια χρονιά μπαίνει και ο θεμέλιος λίθος του Β' Παρθεναγωγείου, όπου η ανέγερση του κτιρίου γίνεται και πάλι με τη συμβολή του Ιάκωβου Ράλλη.

Στο διάστημα 1897-1898, χτίζονται τα δύο δημοτικά σχολεία στη θέση Λάκκα Βάβουλα, στη συμβολή των οδών Καραϊσκού- Βενιζέλου - Ευριπίδου, άλλα δύο στη πλατεία της Πηγιάδας και το «Αστυκό» Σχολείο στη πλατεία Δηλιγιάννη. Εκτός από τα παραπάνω

σχολεία, τη δημόσια εκπαίδευση αντιπροσωπεύουν και άλλα, περισσότερο εξειδικευμένα, όπως το Σχολείο της Γυμναστικής, το Μουσικό και το Νυχτερινό Σχολείο.

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η εξέλιξη της ιδιωτικής εκπαίδευσης. Αρκετά ιδιωτικά σχολεία, που σταδιακά περιλαμβάνουν όλες τις βαθμίδες, ιδρύονται σχεδόν από την αρχή της σύστασης της πόλης. Σχετικά με τη στρατιωτική εκπαίδευση η Σχολή Ευελπίδων εγκαθίσταται στα κτίρια του Φεράλδη, στη συμβολή των οδών Εθνικής Αντιστάσεως, Καραολή και Δημητρίου και Φίλωνος, το 1837 και παραμένει ως το 1894. Τέλος, η Σχολή Δοκίμων λειτουργεί στην ομώνυμη περιοχή της Πειραιϊκής Χερσονήσου από το 1905. (Μαλικούτη, Σ.,2004:112-118)

Οι θρησκευτικές λειτουργίες

Στη νεοσύστατη πόλη, η ανέγερση μεγαλοπρεπών ναών έχει το προβάδισμα, όχι μόνο στις προθέσεις των διοικητικών φορέων αλλά και στις συνειδήσεις και τις διαθέσεις προσφοράς των δημοτών, συνυφασμένες με τη διάχυση των αρχών του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού στο σύνολο του κοινωνικού ιστού.

Το 1858, η πόλη έχει τρεις ενορίες: του Αγίου Σπυρίδωνα, της Αγίας Τριάδας, στην οποία υπάγεται και ο μικρός ναός του Αγίου Διονυσίου, και του Αγίου Νικολάου. Λειτουργεί επίσης και ο ναός των Καθολικών. Εκτός από αυτόν το τελευταίο, που βρίσκεται σε διαμπερές οικόπεδο ανάμεσα στις οδούς Φίλωνος και Νοταρά, οι υπόλοιποι μεγάλοι ναοί χωροθετούνται σε περίοπτες θέσεις, στο παραλιακό μέτωπο της πόλης.

Τρεις εκκλησίες ανεγείρονται μετά το 1870: ο Άγιος Κωνσταντίνος, η Ευαγγελίστρια και ο Άγιος Βασίλειος. Εξάλλου, ο μικρός ιδιωτικός ναός του Προφήτη Ηλία, στο λόφο της Καστέλας, περιέρχεται στη κυριότητα του Δήμου το 1883. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, λειτουργεί στο Πειραιά και η Ευαγγελική εκκλησία στη πλατεία Τερψιθέας.

Σχετικά με το νεκροταφείο, η έκταση του οριοθετείται για πρώτη φορά το 1841, οπότε και περιτειχίζεται. Πρόκειται για μια επιφάνεια τεσσάρων στρεμμάτων, που επεκτείνεται σε μία δεκαετία, για να αυξηθεί ακόμη περισσότερο μετά τα χρόνια της επιδημίας της χολέρας. Στα τέλη της δεκαετίας του 1850 γίνεται τοπογράφηση του χώρου, ώστε να είναι δυνατή η χορήγηση και οικογενειακών τάφων. Αξιοσημείωτη μεταβολή στις λειτουργίες της πόλης προκαλείται από τη κατάργηση του το 1909. Το νέο νεκροταφείο, της Ανάστασης, διαμορφώνεται στη περιοχή της Ευγένειας, όπου λειτουργεί μέχρι σήμερα. (Μαλικούτη, Σ, 2004:120-122)

Οι διοικητικές λειτουργίες

Η στέγαση των δημοτικών υπηρεσιών και των άλλων αρχών της πόλης βρίσκεται πάντοτε στις τελευταίες θέσεις προγραμματισμού στις πρώτες δεκαετίες, με αποτέλεσμα αυτές να συνωθούνται, πρόχειρα και προσωρινά, σε διάφορα μισθωμένα ακίνητα χωρίς απαιτούμενες προδιαγραφές.

Το πρώτο τμήμα που στεγάζει η διοικητική λειτουργία είναι το παλαιό Τελωνείο που ανακαινίζεται στη περιοχή του κεντρικού λιμανιού στην απόληξη της οδού Αθηνών-Πειραιώς. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα οικοδομούνται τα κτίρια του Υγειονομείου και του Λιμεναρχείου, σε απόσταση γειτονική προς το παλαιό Τελωνείο. Οι εφορίες στεγάζονται σε ιδιωτικά κτίρια. Το 1858 θεμελιώνεται το Δημαρχείο στη γωνία των οδών Λυκούργου και

Δημοσθένους το οποίο αποπερατώνεται τον επόμενο χρόνο. Το Ταχυδρομείο συστεγάζεται στο Μέγαρο με το Τηλεφωνείο και το Τηλεγραφείο που ανεγείρεται στη συμβολή των οδών Φίλωνος- Καραολή και Δημητρίου- Νοταρά.

Στο κτίριο του πρώτου Δημαρχείου εγκαθίσταται η αστυνομία στο διάστημα 1894- 1907. Μέρος του ίδιου ακινήτου μισθώνεται και από το Ειρηνοδικείο. Το Πταισματοδικείο μεταφέρεται στη γωνία Κολοκοτρώνη- Γλαστωνος, ενώ λειτουργεί πλέον και το Υποθηκοφυλακείο στην συμβολή οδών Ζωσιμαδών – Καραολή και Δημητρίου.

Από νωρίς εμφανίζεται και η ανάγκη καταλυμάτων για τις στρατιώτες της φρουράς και για τους χωροφύλακες, τη στέγαση των οποίων οφείλει να εξασφαλίσει ο Δήμος. Στο Πειραιά των πρώτων χρόνων, όπου δεν υπάρχουν αρκετοί διαθέσιμοι χώροι, η Αστυνομία επιβάλλει στις οικογένειες τη φιλοξενία στρατιωτικών. Το φρουραχικό κατάστημα της πόλης καταγράφεται στην οδό Νοταρά, μέχρι τη μεταφορά του στη Καστέλα το 1900.

Η ανάγκη ανέγερσης Στρατώνα, συζητείται από το 1838, όταν συγκροτείται επιτροπή για την επιλογή της κατάλληλης θέσης. Το κτίριο του Στρατώνα Πεζικού αρχίζει να οικοδομείται το 1867,στη γωνία των οδών Φίλωνος και Τσαμαδού στη θέση του σημερινού Ταχυδρομείου, κοντά στη σχολή Ευελπίδων. Στα παραπάνω πρέπει να προστεθεί η αναζήτηση μόνιμης στέγασης για τους άνδρες του πυροσβεστικού αποσπάσματος οποίοι μένουν προσωρινά σε ιδιωτική κατοικία, όπου φυλάσσονται και τα ειδικά εργαλεία. Η ανέγερση του Πυροσβεστικού σταθμού αποφασίζεται σε ένα δημοτικό οικόπεδο της οδού Φίλωνος στη πίσω πλευρά της Σχολής Ευελπίδων, όπου βρίσκεται μέχρι σήμερα.(Μαλικούτη, Σ.,2004:122-124)

Η αναψυχή και οι πολιτιστικές δραστηριότητες

Μέχρι τα μέσα του 1850, η προκουμαία του κεντρικού λιμανιού, ένα τμήμα της Πειραιϊκής Χερσονήσου και τα Δημοτικά Λουτρά της Ζέας είναι τα προσφιλέστερα και τα πλέον πολυσύχναστα μέρη της πόλης για τη ψυχαγωγία και τη κοινωνική επαφή, όχι μόνο των Πειραιωτών, αλλά και των Αθηναίων.

Το Πάνθεον είναι το υψηλότερο σημείο της πόλης,η περιοχή της σημερινής Τερψιθέας. Αρχικά βραχώδης και αδιαμόρφωτος, ο χώρος ισοπεδώνεται το 1853 για να σχηματιστεί η πλατεία που εξελίσσεται σταδιακά σε αξιόλογο κέντρο αναψυχής με μικρή δενδροφυτεία και ελεύθερη θέα σε δύο λιμάνια, τη Ζέα και το κεντρικό λιμάνι.

Στο ίδιο διάστημα με τη διαμόρφωση της πλατείας, δημιουργείται από τους Γάλλους των στρατευμάτων κατοχής και ο Τιτάνιος Κήπος, ανάμεσα στους ναούς της Αγίας Τριάδας και του Αγίου Σπυρίδωνα, στο οικοδομικό τετράγωνο όπου προβλεπόταν η χωροθέτηση του θεάτρου και της αγοράς του «δεξιού» μέρους από το πρώτο πολεοδομικό σχέδιο. Ο χώρος γύρω από τα μικρά μονοπάτια του δενδροφυτεύεται και περιτοιχίζεται με ξύλινα κιγκλιδώματα, ενώ στο κέντρο του στήνεται ξύλινη εξέδρα για τις διάφορες μουσικές εκδηλώσεις.

Από τη δεκαετία του 1870, οι περιοχές μετατοπίζονται προς τα προάστια και κυρίως προς τη Πειραιϊκή Χερσόνησο και μέχρι το Παλατάκι στο βασιλικό κτήμα, αφού η προκουμαία του λιμανιού δε προσφέρεται πλέον γι' αυτή τη δραστηριότητα.

Συναυλίες οργανώνονται και στους ελεύθερους χώρους της Ζέας, όπου βρίσκεται το κέντρο βάρους της κίνησης και της διασκέδασης, λόγω κυρίως των θαλάσσιων λουτρών. Οι πρώτες

οργανωμένες εγκαταστάσεις που αποτελούνται από 20 καμπίνες, διαδρόμους και σκαλοπάτια καθόδου προς τη θάλασσα, καθώς και από ένα καφενείο, λειτουργούν το 1840. Η φθίνουσα πορεία τους αρχίζει να διαγράφεται από τα τέλη της περιόδου μελέτης, με την ανέγερση των Λουτρών του Νέου Φαλήρου.

Στη Ζέα συγκεντρώνονται η υπαίθρια θεατρική κίνηση, με ιδιαίτερη ζωηρότητα, τουλάχιστον μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Από το 1895 η σοβαρή θεατρική παραγωγή παρουσιάζεται στο Δημοτικό Θέατρο, η θέση του οποίου εγκρίνεται από το 1883.

Σχετικά με τη μορφή και το επίπεδο της ψυχαγωγίας στους κλειστούς χώρους, στις πρώτες δεκαετίες τα ξενοδοχεία της πόλης λειτουργούν και ως οικογενειακά εστιατόρια, ζαχαροπλαστεία και καφενεία, όπου εντάσσονται εποχιακά μουσικές εκδηλώσεις. Το 1852 σημειώνονται τρία σημαντικά ξενοδοχεία ενώ είναι η εποχή που πληθαίνουν οι ταβέρνες και τα καφενεία στη πόλη. Τα «χαμαιτυπεία» που λειτουργούν στη περιοχή της προκυμαίας στις αρχές της περιόδου, προσφέροντας φθηνή και χαμηλής στάθμης διασκέδαση, μεταφέρονται αργότερα έξω από τα όρια του Σχεδίου Πόλεως. Όλοι οι χώροι αναψυχής πολλαπλασιάζονται στη περίοδο ακμής του Πειραιά.

Σχετικά με τις αθλητικές δραστηριότητες ο επαγγελματικός ναυταθλητισμός αρχίζει ουσιαστικά το 1885, με την ίδρυση του Ομίλου Ερετών. Ο Όμιλος Ποδηλατιστών, ο Όμιλος Πεζοπόρων και το Γυμναστήριο του Πειραιϊκού Συνδέσμου συμπληρώνουν το πλαίσιο αυτών των δραστηριοτήτων.

Όσον αφορά τη πολιτιστική δραστηριότητα της εποχής σημαντική θέση έχουν οι μουσικές εκδηλώσεις που πολλαπλασιάζονται μετά το 1860, με επιστέγασμα τη ίδρυση τη φιλαρμονικής Εταιρείας «Ευτέρπη» διαμέσου συνδρομών το 1869. Όσον αφορά την ανέγερση των σημαντικότερων και πιο ηχηρών πολιτιστικών κτισμάτων της περιοχής του Πειραιά θα συσταθεί εκτενής αναφορά στο παρακάτω κεφάλαιο.

(Μαλικούτη, Σ.,2004:124-128)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΧΩΡΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΣΤΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

4.1 Οι πύλες και τα τείχη του αρχαίου Πειραιά

Είναι λογικό η περιήγηση στα μνημεία της πόλης να αρχίσει με την οχύρωση, η δημιουργία της οποίας μπορούμε να πούμε ότι υπήρξε η πράξη ίδρυσης του Πειραιά από το Θεμιστοκλή. Η οχυρή είσοδος του Πειραιά και οι πύλες που αντίκριζε αυτός που ερχόταν από την Αθήνα κατά μήκος τη Αμαξιτής οδού ή μέσα από τα Μακρά Τείχη πρέπει να αποτελούσε μια συγκλονιστική εμπειρία, για το δέος που προκαλούσε το μέγεθος και η ισχύς της. Τα ερείπια της οχύρωσης είναι σήμερα, όχι μόνο το αρχαιότερο αλλά και το καλύτερα σωζόμενο μνημειακό σύνολο της αρχαιότητας, έτσι ώστε αυτό να προσδιορίζει ακόμη την όψη της σύγχρονης πόλης για αυτόν που πλησιάζει τον Πειραιά από τη θάλασσα ή από μεριά της Αθήνας.

Οι Αστικές Πύλες και το Βόρειο Τείχος

Το πιο εντυπωσιακό μνημείο της πόλης, είναι οι δύο μεγάλες αστικές πύλες, στα δύο άκρα του τείχους που μέχρι πρόσφατα κάλυπτε η μικρή οδός Κόδρου. Οι πύλες αποτελούν το αρχαιότερο στοιχείο οχύρωσης του Πειραιά: από εδώ κοντά ξεκίνησε το 493 π.Χ η κατασκευή του τείχους από το Θεμιστοκλή πριν ακόμη ξεκινήσει η οικοδόμηση της πόλης.

Η σύμπτωση των αρχαίων πυλών με την είσοδο στην σύγχρονη πόλη δεν είναι τυχαία :η θέση τους είναι στο μόνο φυσικό πέρασμα που εξασφαλίζει τη συντομότερη προσπέλαση του λιμανιού. Στο σημείο αυτό, που έφερε το μεγαλύτερο βάρος της άμυνας της πόλης, το τείχος είχε το μεγαλύτερο πάχος, τη πιο ισχυρή, συμπαγή κατασκευή και τη προστασία μιας πυκνής διάταξης τεράστιων κυκλικών πύργων. Επίσης ασφάλεια πρόσθεταν και το προτείχισμα και η τάφος.

Οι δύο πύλες του Πειραιά δεν είναι σύγχρονες ως προς το χρόνο κατασκευής τους αλλά εξυπηρετούν δύο διαφορετικούς δρόμους. Η παλαιότερη, ο κατεξοχήν Αστικός Πυλών, είναι η δυτικότερη, που βρίσκεται στα δεξιά του εισερχόμενου στη πόλη. Στα ερείπια των πύργων που την πλαισιώνουν διακρίνονται δύο οικοδομικές φάσεις, οι οποίες αντιστοιχούν στις δύο μεγάλες περιόδους της πειραιϊκής οχύρωσης: οι κυκλικοί πύργοι της αρχικής, θεμιστόκλειας φάσης αντικαταστάθηκαν κατά τη Κωνώνεια ανοικοδόμηση από ορθογώνιους. Η απόσταση ανάμεσα στους πύργους είναι 15μ. Με τη προβολή κατά 8 μέτρα του δυτικού πύργου δημιουργείται ένας πρώτος εξωτερικός χώρος υποδοχής του εχθρού, που είναι ακάλυπτος από τη δεξιά του πλευρά, προτού αυτός εγκλωβιστεί και παγιδευτεί στην εσωτερική αυλή, η οποία πρέπει να αποκατασταθεί κατά αναλογία προς τη σωζόμενη δεύτερη πύλη. Μέσα από αυτή περνούσε ο κύριος δρόμος για την Αθήνα και συνέδεε ως νοητός άξονας τους δύο πόλους της αθηναϊκής αυτοκρατορίας: το λιμάνι με την Ακρόπολη. Μετά τη κατασκευή του διαδρόμου των Μακρών Τειχών δημιουργήθηκε η ανάγκη για τη διάνοιξη μιας δεύτερης πύλης όπου σε περίπτωση πολιορκίας θα εξασφάλιζε την επικοινωνία με την Αθήνα. Τούτο εξηγεί τόσο τη γεινίαση των δύο πυλών, όσο και τη λοξή προς τη πορεία του τείχους τοποθέτηση της νεότερης πύλης, που βρίσκεται αριστερά του εισερχόμενου στη πόλη, μεταξύ των οδών Ευριπίδου και Ζαννή. (πηγή εικόνων: προσωπικό αρχείο)

Η οχύρωση και η πύλη της Ηετιωνείας

Στρατηγικό ενδιαφέρον

ανάλογο των Αστικών Πυλών παρουσιάζει, λόγω της θέσης της, που δεσπόζει στην είσοδο του Πειραιά από τη θάλασσα, η τρίτη σωζόμενη πειραιϊκή πύλη, αυτή της Ηετιωνείας, στο λόφο Καστράκι, στη δυτική πλευρά του μεγάλου λιμένας. Η πύλη ανήκει στον απλό τύπο.

Αποτελείται από μία είσοδο με δίφυλλη θύρα, που πλαισιώνουν δύο πύργοι, αρχικά ορθογώνιοι, οι οποίοι στην ελληνιστική εποχή εγκιβωτίστηκαν σε κυκλικούς, διαμέτρου περίπου 10 μ. Οι πύργοι σώζονται σήμερα σε ύψος 3 και 5 μ. αντίστοιχα. Η πύλη, όπως και το τείχος της Ηετιωνείας, γνώρισε διάφορες, τουλάχιστον τρεις, οικοδομικές φάσεις. Η αρχική οχύρωση αποτελούσε συνέχεια της βόρειας οχύρωσης του Πειραιά. Η κατασκευή του τείχους, όπως δείχνει το θεμέλιο που σώζεται κάτω από τη Κονώνεια πύλη, ήταν συμπαγής.

Δεν γνωρίζουμε, αντίθετα, που ανήκει ένα μικρό τμήμα πολυγωνικού τείχους που σχεδιάστηκε και φωτογραφήθηκε τον περασμένο αιώνα πάνω από το λόφο της Κρεμμυδαρούς. Αν και δεν αναμένεται να σώθηκε τίποτα από το οχυρό της Ηετιωνείας, που έκτισαν βιαστικά οι ολιγαρχικοί το 411 π.Χ, δεν αποκλείεται, ωστόσο, τούτο να αποτέλεσε το πρόδρομο της Κονώνειας οχύρωσης, η οποία με τη κατασκευή ενός διατειχίσματος πλάτους 3,75μ σε έμπλεκτο τεχνική (δύο λίθινοι τοίχοι με γέμισμα από πέτρες και λάσπες), περιορίστηκε, πλέον στη χερσόνησο της Ηετιωνείας, αφήνοντας έξω τον όρμο της Κρεμμυδαρούς. Τότε χρονολογείται και η πρώτη πύλη, η οποία είχε ορθογώνιους πύργους. Η οχύρωση σταδιακά ενισχύθηκε πρώτα με προτείχισμα και τάφρο, ακολούθως με ένα ισχυρό προμαχώνα στραμμένο προς το λόφο της Κρεμμυδαρούς. Αργότερα, άγνωστο πότε, με τη προσθήκη ενός γωνιώδους τοίχου στη πρόσοψη του ανατολικού πύργου, γίνεται απόπειρα δημιουργίας ενός χώρου παγίδευσης του επιτιθέμενου.

(Πηγήεικόνων:

<http://www.elculture.gr/blog/article/%CF%80%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%AE-%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CF%87%CF%84%CE%AE-%CF%83%CF%84%CE%BF-CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%8C/>

Το τείχος της Ακτής

Ο ξένος και ο νησιώτης που προσέγγιζαν από τη θάλασσα τον Πειραιά αναγνώριζαν από μακριά στο περήφανο στέμμα των τειχών της Πειραιϊκής της δύναμη και τη σιγουριά, αλλά και τη πικρή γεύση της αθηναϊκής αυτοκρατορίας. Το τείχος που σώζεται σε μήκος 2,5 χλμ από την είσοδο της Ζέας έως την είσοδο του Κανθάρου στο Παλατάκι, αποτελεί και σήμερα ένα από τα πιο εντυπωσιακά μνημεία του Πειραιά. Το τείχος του Θεμιστοκλέους (493-404 π.Χ), πολύ μικρότερο από το σωζόμενο Κονώνειο, είναι πιθανό ότι δεν κάλυπτε ολόκληρη την ακτογραμμή της Πειραιϊκής Χερσονήσου, την οποία υπολογίζεται ότι διέσχισε λοξά από τη μέση της νότιας ακτής έως την είσοδο του Κανθάρου. Κατά την ανακατασκευή της από τον Κόνωνα η οχύρωση επεκτάθηκε, ώστε να καλύψει, πλέον, ολόκληρη την περίμετρο της χερσονήσου, αποκλείοντας έτσι κάθε δυνατότητα απόβασης. Για τον ίδιο λόγο η απόσταση από τη θάλασσα διατηρήθηκε στα 20-40 μ, όση, δηλαδή, είναι σήμερα. Το τείχος είναι στενότερο (2,50- 3,40 μ), έχει, σχεδόν, το μισό του πλάτους της βόρειας οχύρωσης, πράγμα που εξηγείται από την πρόσθετη προστασία που παρείχε η θάλασσα, και η συμπαγής κατασκευή εκείνης έχει αντικατασταθεί από το έμπλεκτο, που συναντήσαμε και στο διατοίχιση της Ηετιωνείας.

Το τείχος σώζεται σε κάποια σημεία σε ύψος μέχρι 8 δομών και είχε λίθινες επάλξεις, συμπεραίνεται συνεπώς ότι ήταν λίθινο έως τη κορυφή. Σε μήκος 2 χλμ. σώζονται – εν μέρει αναστηλωμένοι- 22 ορθογώνιοι πύργοι συνήθως με μια πυλίδα δίπλα. Στην εσωτερική πλευρά του πύργου διακρίνεται ακόμα σε πολλά σημεία η λίθινη κλίμακα. Η οχύρωση δεν συνεχιζόταν μέσα στο λιμάνι: κατέληγε σε δύο ορθογώνιους πύργους στις δύο άκρες (χηλές) της εισόδου του- η οποία σε περιόδους κινδύνου έκλεινε με μια αλυσίδα (κλείθρα). Στη Ζέα τα κλείθρα βρισκόνταν στο εσωτερικό άκρο του φυσικού καναλιού της εισόδου του λιμανιού, έτσι ώστε ο εισβολέας να παγιδεύεται μπροστά στην αλυσίδα βαλλόμενος από παντού. Οι πύργοι σώζονται ακόμα στη δεξιά πλευρά της εισόδου της Ζέας και της Μουνιχίας, ενώ στο Μεγάλο Λιμένα κατεστράφησαν, μετά το 1835, ως ύφαλοι επικίνδυνοι για ναυσιπλοΐα.

Ελάχιστα είναι τα ορατά σήμερα ίχνη της οχύρωσης, που θα βοηθούσαν να παρακολουθήσουμε τη χάραξη της πορείας της ανατολικά της Ζέας, όπως αυτή σημειώνεται

στους παλαιότερους χάρτες. Ανάμεσα στα λιμάνια της Ζέας και της Μουνιχίας σώζεται μικρό τμήμα της δίπλα στο «Σηράγγειο» και μέσα στο χώρο του Ναυτικού Ομίλου το οχυρό ιερό της Μουνιχίας Αρτέμιδος. Αντίθετα, έχει εξαφανισθεί κάθε ίχνος της ανάμεσα στο λιμάνι της Μουνιχίας και τις Αστικές Πύλες.

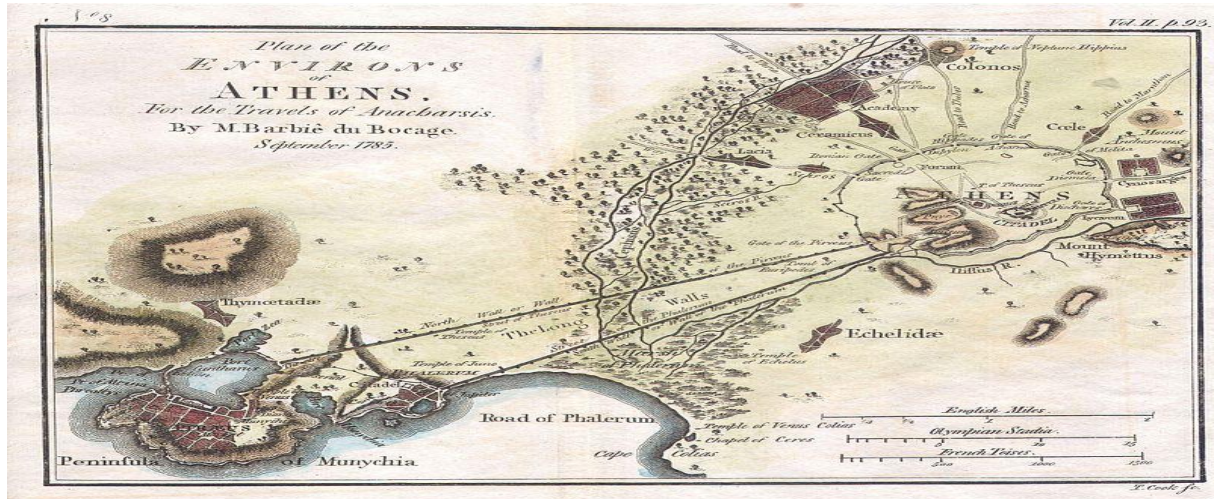
Τα Μακρά Τείχη

Το μεγάλο βήμα στην ολοκλήρωση του σχεδίου του Θεμιστοκλή, υπήρξε η κατασκευή των Μακρών Τειχών μια γιγαντιαία επιχείρηση ενοποίησης της νέας με τη παλιά πόλη, που σημάδεψε την μορφή του αττικού τοπίου. Το συνολικό μήκος των τριών τειχών ήταν 18 χλμ., τρεις φορές όσο το τείχος του άστεως. Το Φαληρικό σκέλος, που εγκαταλείφθηκε μετά το 413 π.Χ και δεν ανοικοδομήθηκε μετά το 404 π.Χ, ελάχιστα ίχνη έχει αφήσει. Αντίθετα άριστη φαίνεται να είναι η διατήρηση μεγάλων τμημάτων του διαδρόμου, πλάτους ενός σταδίου (184μ.) που σχημάτιζαν τα δύο παράλληλα σκέλη, το βόρειο και το νότιο σκέλος, που συνέδεαν με μια ευθεία γραμμή την Αθήνα με το Πειραιά. Ως προς τον τρόπο κατασκευής διακρίνονται δύο τύποι, που πρέπει να συνδέονται με τις βασικές οικοδομικές φάσεις του έργου: την αρχική κατασκευή γύρω στα μέσα του 5^{ου} αιώνα, την ανακατασκευή από το Κόνωνα το 394π.Χ και τις επισκευές του 330 και το 307 π.Χ. Το μεγαλύτερο μέρος των σωζόμενων σήμερα τμημάτων των Μακρών Τειχών αποτελείται ανάλογα με το έδαφος , από ένα έως τέσσερις δόμους θεμελίων και ένα συμπαγή στερεοβάτη. Λίγα είναι τα σωζόμενα τμήματα που είναι κατασκευασμένα με τη γνωστή έμπλεκτο τεχνική, τα οποία λόγω της ομοιότητας με το Κονώνειο τείχος της Πειραιϊκής και της Ηετιωνείας είναι πιθανότερο ότι ανήκουν στην ανοικοδόμηση του 394 π.Χ. Η ανωδομή-τμήμα πάνω από το στερεοβάτη- ήταν κατασκευασμένη από ωμές πλίνθους με επίχρισμα και έφερε επάλξεις. Το συνολικό ύψος του τείχους της πρώτης φάσης υπολογίζεται σε 9 μέτρα στο ύψος του περιδρόμου, ενώ κατά την ανοικοδόμηση του 404 π.Χ είναι πολύ πιθανό ότι ξεπέρασε τα 10μ. Η παρουσία δίπλα στο πύργο μια πυλίδος δεν είναι τόσο συχνή, όπως στο τείχος της Πειραιϊκής. Καμιά φορά στη θέση αυτή υπάρχει αποχετευτικός οχετός.

Η χάραξη του τείχους παρά την επίπεδη μορφή του χώρου είχε να αντιμετωπίσει εμπόδια, όπως η διάβαση των ποταμών, κυρίως του Κηφισού και η ύπαρξη του έλους του Αλίπεδου

που έζωνε το Πειραιά στη περιοχή του Φαλήρου. Γεωγραφικά, η κατασκευή των Μακρών Τειχών είχε ως αποτέλεσμα τη διακοπή της συνέχειας του τοπίου των δήμων που διέσχιζαν.

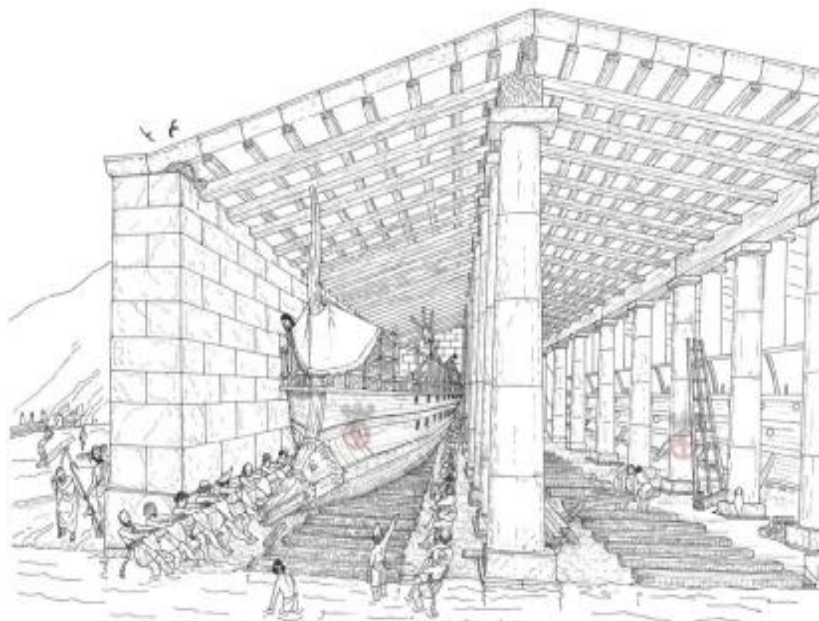
Η δημιουργία αυτού του άξονα επηρέασε ολόκληρο το οδικό δίκτυο της Αττικής, το κέντρο βάρους του οποίου μετατέθηκε στο αμαξιτό δρόμο που ενώνει την Αθήνα με το λιμάνι σε αντίθεση με τους υπόλοιπους δρόμους που πέφτουν σε δεύτερη μοίρα ώστε να μη ξεχωρίζουν πια από τους απλούς αγροτικούς δρόμους.(Σταινχάουερ, Γ. &Μαλικούτη Σ. &Τσοκόπουλος, Β. &Γκανιάτσας, Β.,2012:42-58)

(πηγή εικόνας: <https://el.wikipedia.org/wiki/>)

4.2 Δημόσια κτίσματα του Πειραιά

Οι νεώσοικοι

(<http://www.lifo.gr/mag/features/4450>)

Οι νεώσοικοι είναι τα αρχαιότερα δημόσια κτίρια του Πειραιά. Οι πρώτες μόνιμες εγκαταστάσεις οφείλονται ήδη στο Θεμιστοκλή. Νέοι νεώσοικοι κτίστηκαν μετά την ειρήνη του 446 π.Χ.

Στη Ζέα, το κεντρικό λιμάνι του ναυστάθμου, που περιελάμβανε περισσότερους από τους μισούς, οι νεώσοικοι ήταν, μοιρασμένοι σε δύο ομάδες που βρισκόταν στο μυχό του κόλπου, όπου η απουσία κλίσεων έκανε την εγκατάσταση τους εξαιρετικά δύσκολη. Τούτο κάνει ακόμα πιο δύσκολο το πρόβλημα της εξεύρεσης χώρου για τους 196 νεώσοικους (πλάτους 6,50μ.) σε μια παραλία συνολικού μήκους 1,121μ. Για αυτό το λόγο φαίνεται πως ένα μέρος τους, συγκεκριμένα αυτοί που βρίσκονταν στην πιο απότομη και ακαταλληλότερη, βορειοανατολική πλευρά, ήταν τοποθετημένοι σε δύο επάλληλες σειρές, με το ένα καράβι πίσω από το άλλο.

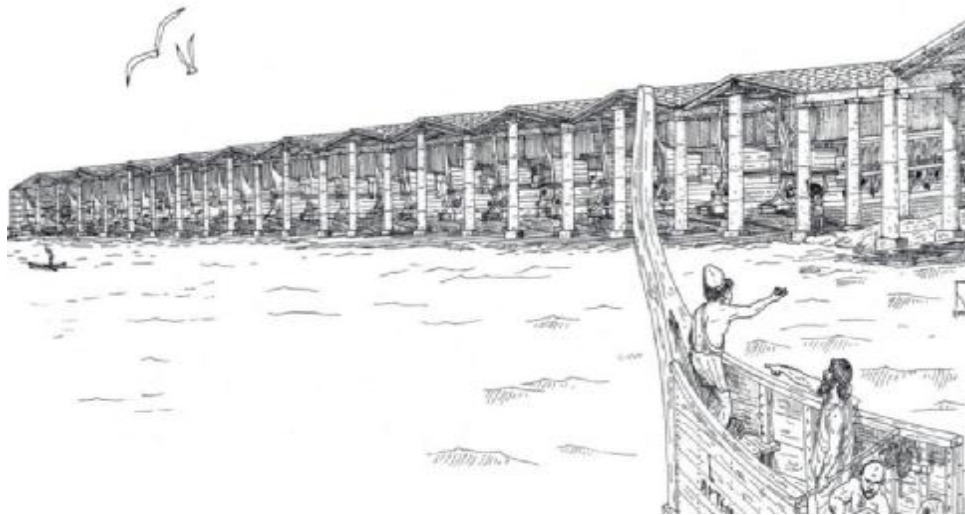
Οι νεώσοικοι αποτελούν, ουσιαστικά, ένα μνημειώδες στέγαστρο, που χωρίζεται με κιονοστοιχίες σε παράλληλα διαμερίσματα ανά δύο κάτω από μια δίρριχτη στέγη, τα οποία κλείνουν πίσω με ένα συνεχή τοίχο. Από τις κιονοστοιχίες - όλες με αρράβδωτους κίονες πάνω σε μεμονωμένεςκυβοειδείς βάσεις - όσες μεν αντιστοιχούν στη κορυφή της στέγης είναι υψηλότερες και αραιότερες, ενώ αυτές που φέρουν το βάρος της στέγης είναι πυκνότερες και καταλήγουν πίσω σε μια αντηρίδα τοίχου. Είναι άγνωστη η μορφή, λόγω απουσίας βάσεων υποτίθεται δωρική και ιδιαίτερα ο τρόπος προσαρμογής των κιονόκρανων στη κλίση των τοίχων. Το ελεύθερο πλάτος των διαμερισμάτων είναι στη περίπτωση της Ζέας 5,60 μ., ενώ το μήκος έφθανε την επιφάνεια της θάλασσας στα 42μ. Το κεντρικό τμήμα του υπόστεγου κατελάμβανε η σκάρα για την ανέλκυση / καθέλκυση των πλοίων, με μια κλίση μικρότερη από το 10 %, το άκρο της οποίας λογικά θα έπρεπε να εκτείνεται μερικά μέτρα στη θάλασσα. Στη Ζέα αυτή αποτελείται από δύο παράλληλα σε απόσταση 4μ.

χαμηλά τοιχία, πάνω στα οποία στερεωνόταν ένα ξύλινο δάπεδο που αλειφόταν με λίπος, κατά μήκος του άξονα του οποίου γλιστρούσε η καρίνα πλαισιωμένη από τα «φαλάγγια».

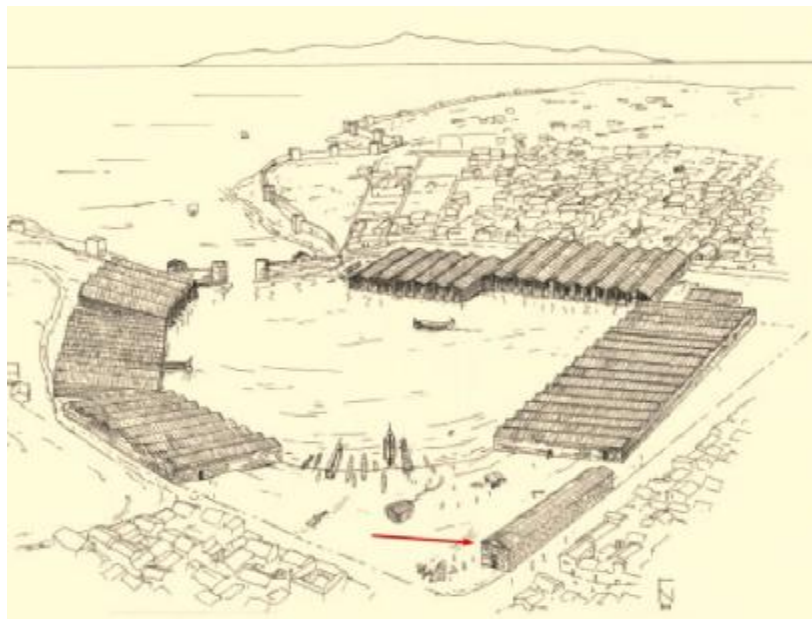
Στους νεώσοικους της Μουνιχίας, η σκάρα αποτελείται από λίθινες πλάκες με υποδόκια για τη στερέωση του ξύλινου πατώματος. Ο ελλιμενισμός και η ανέλκυση, όπως και η καθέλκυση, ενός τόσο μεγάλου αριθμού πλοίων σε ένα τόσο στενό χώρο θέτουν σοβαρά προβλήματα καθώς τα περιθώρια για τις απαραίτητες, προσεκτικές, μανούβρες ήταν εξαιρετικά περιορισμένα. Είναι για αυτό πολύ πιθανή η υπόθεση για την ύπαρξη ενός σταθερού αγκυροβολίου, έτσι ώστε κάθε πλοίο φτάνοντας στο λιμάνι να δένεται αμέσως σε μία προκαθορισμένη, έναντι του νεώσοικου του, θέση που θα επέτρεπε τη σίγουρη ανέλκυση του. Στη συνέχεια το πλήρωμα τραβούσε το πλοίο με σχοινιά περασμένα γύρω από τη πλώρη και τις κολώνες.

Όπως φαίνεται από τη διάταξη των νεώσοικων της Ζέας, τα υπόστεγα ήταν οργανωμένα σε ομάδες των 10 νεώσοικων, χωρισμένες με μεσοτοιχία και εξυπηρετούσαν με είσοδο στη μέση του πίσω τοίχου. (Σταινχάουερ, Γ. & Μαλικούτη Σ. & Τσοκόπουλος, Β. & Γκανιάτσας, Β., 2012:61-65)

(πηγή εικόνας: http://www.logiosermis.net/2015/06/blog-post_57.html#.Wsz_mflubIV)

Η Σκευοθήκη του Φίλωνος

Τα εξαρτήματα των τριηρών, που φυλάσσονταν στους νεώσοικους κατά τα διαστήματα που μεσολαβούσαν ανάμεσα στις εκστρατείες ή κατά τους χειμωνιάτικους μήνες, όταν η ναυσιπλοΐα ήταν αδύνατη, αποθηκεύονταν χωριστά: τα ξύλινα (κουπιά, κατάρτια, σκάλες) μέσα στους ίδιους τους νεώσοικους, τα κρεμαστά λεγόμενα σκευή (πανιά, σχοινιά, κάβοι) σε ειδικά κτίρια, τις σκευοθήκες. Σκευοθήκες αναφέρονται από την εποχή της ίδρυσης του ναυστάθμου στις αρχές του 5^{ου} π.Χ και εξακολουθούν να υπάρχουν και μετά τη κατασκευή της περίφημης Σκευοθήκης του Φίλωνος. Τα σχέδια εκπονήθηκαν από το μεγάλο σύγχρονο αρχιτέκτονα Φίλιππο Φίλωνο, ο οποίος εισηγήθηκε προσωπικά στο δήμο την έγκρισή τους. Ουσιαστικά πρόκειται για ένα μακρόστενο κτίριο, διαστάσεων 130*18μ. με διπλή είσοδο στις δύο στενές πλευρές, που χωρίζεται με μια διπλή περσοστοιχία σε τρία κλίτη: τα πλαϊνά ήταν διαμορφωμένα σε 78 διαμερίσματα που έκλειναν με ένα χαμηλό κιγκλίδωμα και πόρτα μεταξύ των περσών.

Εσωτερικά κάθε διαμέρισμα είχε στο πατάρι ξύλινα ράφια για τα σχοινιά και κάτω στη μέση του τοίχου και πίσω από κάθε πεσό, από μία κασέλα για τη φύλαξη των ιστίων συνολικά 134 τριηρών, αριθμός που δεν γνωρίζουμε αν αντιστοιχούσε σε συγκεκριμένες ανάγκες ή σε συγκεκριμένο πρόγραμμα αύξησης του στόλου. Το κεντρικό κλίτος χρησίμευε ως διάδρομος για τον κόσμο έτσι ώστε κάθε πολίτης να μπορεί κάθε στιγμή να ελέγξει το περιεχόμενο του ναυστάθμου. Ο προσανατολισμός του κτιρίου και η πρόβλεψη των ειδικών ανοιγμάτων επέτρεπαν από την άλλη πλευρά των εξαερισμό και την προστασία των υφασμάτων από τη μούχλα.

Σε πλήρη αντίθεση με τη φήμη του υπήρξε η χρησιμότητα στη πράξη του οικοδομήματος αυτού. Επίσης είναι εξαιρετικά δύσκολη η ταυτοποίησή του ανάμεσα σε τόσα αποθηκευτικά κτίρια. Η πιο πιστική ταύτιση του είναι με το κτίριο όπου φυλάσσονταν άγκυρες, αλυσίδες και ακατάλληλα αντικείμενα μεταξύ των οποίων και θραυσμένοι οφθαλμοί τριηρών, θραύσματα των οποίων όντως βρέθηκαν στην ανασκαφή της Σκευοθήκης του Φίλωνος. (Σταινχάουερ, Γ. & Μαλικούτη Σ. & Τσοκόπουλος, Β. & Γκανιάτσας, Β., 2012:66-68)

(πηγή εικόνας: http://ellinondiktvo.blogspot.gr/2015/06/blog-post_6.html)

Σπηλιά της Αρετούσας και Σηράγγειο

Δύο σημαντικά για την εποχή τους έργα, μαρτυρούν το πέρασμα της φυλής των Μινύων από το τόπο του Πειραιά: η γνωστή ως «Σπηλιά της Αρετούσας» στο λόφο της Μουνιχίας και το «Σηράγγειο»

Από τα έργα που μας άφησαν οι Μινύες, «η Σπηλιά της Αρετούσας» είναι φυσικό όρυγμα που χρησιμοποιήθηκε για τις ανάγκες ύδρευσης των κατοίκων του λόφου, όπως προκύπτει και από ανάλογα ανασκαφικά ευρήματα και κυρίως υδραγωγούς σωλήνες, που επικοινωνούσαν με το πάνω μέρος του λόφου. Η είσοδος του ορύγματος βρίσκεται στη δυτική πλευρά του λόφου της Μουνιχίας και έχει φραχτεί από πολλά χρόνια για λόγους ασφαλείας. Σύμφωνα όμως με τις απόψεις των ειδικών πρόκειται για τεχνητή γαλαρία σπηλαίου, με 165 βαθμίδες, λαξευμένες στο βράχο και αναμφισβήτητα για υδρευτικό έργο.

Το δεύτερο από τα έργα που αποδίδονται στους Μινύες, το «Σηράγγειο» είναι και το σπουδαιότερο. Αποκαλύφθηκε τη δεκαετία του 1890. Πριν από την αποκάλυψη του «Σηραγγίου» ο χώρος ήταν γνωστός ως «σπηλιά Λαλαούνη». «Σπηλιά του Παρασκευά» ονομάστηκε από τη λειτουργία εκεί της ταβέρνας του Εμμ. Παρασκευά και αργότερα του κοσμικού κέντρου των κληρονόμων του. Και το έργο αυτό αποδίδεται στους Μινύες. Το φυσικό κοίλωμα προϋπήρχε αλλά οπωσδήποτε αυτοί το αξιοποίησαν, με την εκτέλεση ορισμένων έργων. Η ονομασία πιθανόν αποδίδεται στον επώνυμο ήρωα των Μινύων, «Σηραγγο».

Το φυσικό κοίλωμα του Σηραγγείου βρίσκεται στην παραλία της Καστέλας. Η στοά του εισχωρεί 12 μέτρα μέσα στο βράχο κάτω από τη λεωφόρο Φαλήρου. Στους ιστορικούς χρόνους πιθανόν χρησιμοποιήθηκε ως προφυρίο ή ασκληπιείο. Αργότερα, πάντως, στους ρωμαϊκούς χρόνους, στο Σηράγγειο λειτούργησε βαλανείο (δημόσιο λουτρό) και τότε κατασκευάστηκαν τα δύο ψηφιδωτά, που βρίσκονταν εκεί: το πρώτο που παρίστανε τέθριππο άρμα με επιβάτη νέο, που πιθανόν ήταν ο Σήραγγος και το δεύτερο που παρίστανε τη μυθική Σκύλλα. Τα δύο αυτά ψηφιδωτά εξαφανίστηκαν κατά ένα περίεργο τρόπο, στη περίοδο της Δικτατορίας, όταν από τη τότε δημοτική αρχή του Πειραιά έγινε προσπάθεια για τη διαμόρφωση και αξιοποίηση της περιοχής με τη δημιουργία μόνιμων λουτρικών εγκαταστάσεων, αλλά και του ίδιου του χώρου του Σηραγγείου.

Το Σηράγγειο αν και παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, ως το μόνο προσιτό στο κοινό έργο των προϊστορικών κατοίκων του Πειραιά δεν έχει αξιοποιηθεί καταλλήλως.

(Χατζημανωλάκης, Γ.Ε.,1996:24-28)

(πηγή εικόνας: http://pireorama.blogspot.gr/2013/06/blog-post_23.html)

Το Τετράκωμον Ηράκλειον

Εκτός από τον οικισμό των Μινύων, στο λόφο της Μουνιχίας, που μπορούμε ίσως να τον θεωρήσουμε όχι ως αρχικό αλλά ως συνέχεια άλλου οικισμού, που προϋπήρχε στο λόφο, γνωρίζουμε από μαρτυρίες ότι στους προϊστορικούς και ως τους ιστορικούς χρόνους, υπήρχε στο Πειραιά ένας σύνδεσμος ή ένωση κοινοτήτων, με θρησκευτικό, κατά κύριο λόγο χαρακτήρα και κοινό ιερό: «Το Τετράκωμον Ηράκλειον».

Συνδυάζοντας το θεσμό με τη λατρεία του Ηρακλή ως θεού και όχι ως ήρωα, όπως επικράτησε στον ελλαδικό χώρο, κατά τους ιστορικούς χρόνους, θεωρείται ως φοινικικής προέλευσης και υποστηρίζει ότι το Τετράκωμον Ηράκλειον ιδρύθηκε το 14^ο ή 15^ο π.Χ αιώνα.

Έτσι συμπεραίνουμε ότι το Τετράκωμον Ηράκλειον και οι οικισμοί των κωμών, που το αποτελούσαν, είναι περιπτώσεις παλαιότερες από τον οικισμό των Μινύων στη Μουνιχία. Αυτή όμως είναι μόνο μια υπόθεση με αρκετά επιχειρήματα που όμως δεν μπορεί να αποκλείσει τη περίπτωση του οικισμού της Μουνιχίας πριν την άφιξη των Μινυών ή την ύπαρξη εστιών ζωής σε άλλα σημεία του πειραιϊκού χώρου πριν από την ίδρυση του «Τετρακώμου».

Εκτός από το Πειραιά, οι άλλες τρεις κόμες του «Τετρακώμου» ήταν το Φάληρο, οι Θυμοιτάδαι –το σημερινό Κερατσίνι- και η Ξυπέτη που η θέση της θα πρέπει να εντοπιστεί στη σημερινή Νίκαια. Οι κάτοικοι των Θυμοιτάδων ασχολούνταν κυρίως με τη ναυτιλία και τη ναυπηγική και της Ξυπέτης με τη γεωργία και την κεραμική. Το Φάληρο ήταν η σημαντικότερη κόμη του «Τετρακώμου» και όφειλε την ονομασία του στον Φάληρο ή Φαληρό, τοπικό ήρωα και έναν από τους Αργοναύτες. Μεταξύ των τεσσάρων αυτών δήμων - κωμών τελούνταν και αγώνες προς τιμήν του θεού Ηρακλή και για τον κοινό ιερό. Σε αυτό συνηγορεί η ανεύρεση επιγραφών με ονόματα νικητών κατά τους αγώνες στο Ηράκλειο. (Χατζημανωλάκης, Γ.Ε.,1996:28-29)

Διάφορα κτίσματα στη Μουνιχία

Στη Μουνιχία κατά την αρχαιότητα υπήρχαν πολλά κτίσματα και μνημεία: πλησίον του θεάτρου της Μουνιχίας υπήρχε το άγαλμα του Βάκχου. Πάνω από το θέατρο βρέθηκε λατομείο και στη γύρω περιοχή διάφοροι τάφοι, μεταξύ των οποίων και ο τάφος του περίφημου Θράσωνος. Στη βορειοδυτική γωνία του λόφου της Μουνιχίας και εντός του ναού της Μουνιχίας Αρτέμιδος υπήρχε βωμός του Φωσφόρου. Σύμφωνα δε και με επιγραφές υπήρχε και βωμός αφιερωμένος στο μυθικό ήρωα Μούνιχο. Κοντά στο θέατρο και την Ιπποδάμεια αγορά υπήρχε ευρεία οδός που οδηγούσε στους ναούς της Μουνιχίας Αρτέμιδος και Βενδίδος. Στη νοτιοδυτική κλίτη του λόφου της Μουνιχίας βρέθηκαν ίχνη του Ασκληπιείου. Δεν εξακριβώθηκε αν τα ερείπια ανήκουν σε τέμενος ή ναό αλλά φαίνεται ότι ανάγονται σε παλαιότερη εποχή από του Ασκληπιείου Αθηνών. Πρόκειται για ένα είδος ναού-θεραπευτηρίου. Εντός αυτού οι ασθενείς υποβάλλονταν σε δίαιτα, ασκήσεις και λουτρά. Πλησίον του Ασκληπιείου και μέχρι την είσοδο του λιμανιού της Ζέας βρέθηκαν αναθηματικές πινακίδες που αναφέρονται στο ναό του Διός Μελιχίου και του Διός Φιλίου, οι οποίοι είναι γνωστό πως τιμόνταν ιδιαίτερος στο Πειραιά. Σε ολόκληρη τη νοτιοδυτική πλευρά του λόφου βρέθηκαν θεμέλια διάφορων άγνωστων οικοδομημάτων, τα ερείπια των οποίων δεν έχουν εξακριβωθεί. Οι αρχαίοι συγγραφείς αναφέρουν πολλούς ναούς και βωμούς, των οποίων η θέση δεν έχει εξακριβωθεί. Στο βόρειο βραχίονα του λιμενικού τείχους υπάρχουν ακόμα θεμέλια ενός μικρού κτιρίου, το οποίο αποδίδεται ως ναός προς τη θεά Σώτειρα Ελλιμενία. (Πανάγος, X: 246)

Ναός της Μουνιχίας Αρτέμιδος

Το Ιερό της Μουνιχίας Αρτέμιδος ή Ναός της Μουνιχίας Αρτέμιδος ήταν από τους σημαντικότερους αρχαίους ναούς της Αττικής, αφιερωμένο στην θεά Άρτεμη. Βρισκόταν στη νότια πλευρά του λιμανιού της Μουνιχίας στον Πειραιά, στη θέση που κατέχει από το 1935 ο Ναυτικός Όμιλος Ελλάδας. Ο ναός πήρε το όνομα του από τον τοπικό μυθικό ήρωα Βασιλέα Μούνιχο.

Ο Ναός της Μουνιχίας Αρτέμιδος εκτός του θρησκευτικού χαρακτήρα φαίνεται πως στην αρχαιότητα έπαιζε και οικονομικό ρόλο. Από τα γραφόμενα των Λυσία και Δημοσθένη συμπεραίνεται ότι στο ναό αυτό κατέφευγαν όσοι Τριήραρχοι δεν μπορούσαν ή δεν ήθελαν να αναλάβουν τα έξοδα της λεγόμενης "λειτουργίας".

Φαίνεται επίσης πως ο ναός ήταν και ένα είδος «ασύλου» των πολιτών της αρχαίας Αθήνας και του Πειραιά που νόμιζαν ότι αδικούνταν. Έτσι, κατέφευγαν εκεί αν διώκονταν από τη πολιτεία και είτε ανέμεναν την εκδίκαση της ένστασης είτε επέβαιναν, με την ανοχή των αρχών, στα πλοία του λιμανιού της Μουνιχίας και αυτοεξορίζονταν. Από το λιμάνι της Μουνιχίας επίσης έφευγαν και οι θεωρούμενοι εχθροί του κράτους ως και οι πολιτικοί εξόριστοι, όπως ο Αθηναίος ρήτορας Αισχίνης.

Προς τιμή της Μουνιχίας Αρτέμιδος τελούνταν ετησίως τα Μουνίχια, η σπουδαιότερη εορτή του αρχαίου Πειραιά, με αγώνες ναυτικού χαρακτήρα. Τα Μουνίχια ήταν η πλέον γνωστή εορτή της Αττικής και γινόταν προς τιμή της Μουνιχίας Αρτέμιδος του Πειραιά. Από τον Πειραιά μεταφέρθηκε η γιορτή και σε άλλες πόλεις. Κατά το Πλούταρχο, οι Αθηναίοι γιόρταζαν τη Μουνιχία Άρτεμη την 16^η του μηνός Μουνιχιώνος, ο οποίος συμπίπτει με τον Απρίλιο. Οι γιορτές της Μουνιχίας Αρτέμιδος αργότερα συνενώθηκαν με τα επινίκια της Σαλαμίνας. Κατά την ημέρα της γιορτής γίνονταν διακοσμημένα γλυκίσματα «αμφιφώνες» και λάμβαναν χώρα αγωνίσματα (λεμβοδρομίες) στο λιμάνι της Μουνιχίας σε ιερά πλοία.

Κοντά στο ναό υπήρχε και άλλος ένας αυτός της Βενδίδος, προς τιμή της οποίας τελούνταν το μήνα Μάιο τα Βενδίδια. Η καταγωγή της θεότητας είναι Θρακική αλλά λατρεύονταν στο Πειραιά από όλους όσους Θρακιώτες διέμεναν στην Αττική. Ήταν θεά πένθιμη και αλλιώς ονομάζονταν Εκάτη. (Πανάγος, X:248)

(πηγή εικόνας: <http://kisamosyperellinon.blogspot.gr/2014/04/243-224.html>)

Το ρολόι στο Πασαλιμάνι

Το πέτρινο επιστύλιο ρολόι βρίσκεται στο Πασαλιμάνι, στη συμβολή των οδών Μουτζοπούλου και Λαμπράκη, και στηρίζεται σε μια ελλειπτική νησίδα που είναι γνωστή με το προσωνύμιο «Αυγό», λόγω του σχήματός της.

Αυτή η κατασκευή δημιουργήθηκε πολύ αργότερα από το κατεδαφισθέν παλιό ρολόι και παλαιότερα αποτελούσε σημείο συνάντησης των Πειραιωτών. Σήμερα η νησίδα του έχει κατεδαφισθεί αλλά το ίδιο το ρολόι ανακαινισμένο, στολίζει υπέροχα τη περιοχή του Πασαλιμανιού.

(πηγή κειμένου & εικόνας: http://mlp-blo-g-spot.blogspot.gr/2011/10/blog-post_10.html & <http://www.pasalimani.gr/liga-logia>)

Το ρολόι των σιταποθηκών

Ένα ακόμα εντυπωσιακό ρολόι είναι το ρολόι γίγας βάρους πέντε τόνων, που είναι τοποθετημένο πάνω στην σιταποθήκη σε ύψος 50 μέτρων και που ανά μια ώρα ειδοποιεί τους Πειραιώτες με τον γνωστό σκοπό "τα παιδιά του Πειραιά". Το ρολόι γίγας είναι τετράπλευρο και κυριαρχεί σε όλο το λιμάνι και στα πλοία που εισέρχονται.

(πηγή κειμένου & εικόνας: http://pireorama.blogspot.gr/2013/10/blog-post_15.html)

Το μνημείο του αφανούς ναύτου- Σταυρός Πειραιϊκής.

Πρόκειται για ένα ξεχωριστό συμβολικό μνημείο υπέρ όλων των άγνωστων θυμάτων της Ελληνικής Εμπορικής Ναυτιλίας, στην κατεξοχήν πόλη ναυτοσύνης, τον Πειραιά. Το έργο ανέλαβε να σχεδιάσει ο γλύπτης Λάζαρος Λαμέρας, ενώ τον περιβάλλοντα χώρο διαμόρφωσε ο Ν. Φιντικάκης. Το μνημείο

"Αφανής Ναύτης" είναι μια σύνθεση αποτελούμενη από σταυρό 15 μέτρων στη βάση του οποίου τοποθετήθηκε μια γλυπτική σύνθεση με ένα θαλάσσιο κύμα που πάνω του φέρει πέντε (5) ορειχάλκινους γλάρους που συμβολίζουν τις πέντε ηπείρους. Τα αποκαλυπτήρια έγιναν στις 7 Δεκεμβρίου του 1969. Τον αφανή ναύτη αποφασίστηκε να τον τιμούν κατά την διάρκεια της ναυτικής εβδομάδας με επιμέλεια του Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας στο συγκεκριμένο μνημείο, γι αυτό και ορίστηκε η τιμητική φύλαξη του μνημείου να γίνεται πάντα από Λιμενοφύλακες.

Σήμερα, το έργο έχει λησμονηθεί ενώ η γλυπτική του σύνθεση έχει κλαπεί με αποτέλεσμα να στέκει μόνος ένας άχαρος τσιμεντένιος σταυρός χωρίς καμία σήμανση πως πρόκειται για μνημείο.

(πηγή κειμένου & εικόνας: http://pireorama.blogspot.gr/2012/02/blog-post_20.html)

4.3Η θεατρική ζωή του Πειραιά

Πόλη στην οποία αναπτύσσεται δυναμικά ο κοινωνικός της ιστός σε συνάρτηση και απόλυτη συνάφεια με τις οικονομικές δραστηριότητες, η μορφοποίηση των αστικών στρωμάτων επιδρά στη συλλογική ζωή και στους τρόπους ψυχαγωγίας(περίπατοι, μουσικές μπάντες, θέατρο).

Η πορεία εγκαθίδρυσης θεατρικής σκηνής στο Πειραιά ακολούθησε τα ειωθότα με ένα σχετικά καθυστερημένο ρυθμό. Ιδιωτική πρωτοβουλία, πρόχειρες κατασκευές σε κάποια μάνδρα, αρχής γενομένης από το υπαίθριο και ξύλινο θέατρο, που στήθηκε το 1873 στην μάνδρα Σκυλίτση της Τερψιθέας, και διάφορες άλλες βραχύβιες προσπάθειες. Καθώς εδραιώνεται η θεατρική ζωή, κατασκευάζονται μονιμότεροι χώροι: το θέατρο Διονυσιάδου, το κομψό θεατράκι, στη θέση που αργότερα λειτούργησε ο κινηματογράφος Σπλέντιντ, το θέατρο Τσόχα (1880) στο λιμάνι της Ζέας, το λαϊκό θέατρο Απόλλων στο Πασαλιμάνι. Ο Πειραιάς ήταν πολυποίκιλος όσον αφορά το είδος των θεατρικών χώρων και σχημάτων, το δραματολόγιο και το ύφος των παραστάσεων και τέλος το πολύμορφο χαρακτήρα της θεατρικής ζωής σε συνάρτηση με την οικονομική δυναμική και τη κοινωνική διαστρωμάτωση της πόλης. Η ποικιλία των θεαμάτων, η πληθώρα των θεατρικών σχημάτων και των έργων που παραστάθηκαν συνθέτουν την εικόνα μιας δυναμικά εξελισσόμενης θεατρικής ζωής και φωτίζουν μια άγνωστη- αθέατη πτυχή της πειραιϊκής ζωής.

Το Δημοτικό Θέατρο

Το όραμα κατασκευής του Δημοτικού Θεάτρου συμπίπτει με το απόγειο της οικονομικής και πολιτιστικής ακμής του Πειραιά, με τη παρουσία λαμπρών προσωπικοτήτων των γραμμάτων και τεχνών και την ίδρυση σημαντικών πολιτιστικών φορέων. Η απόφαση για την ίδρυση του πάρθηκε επί δημαρχίας Τρύφωνος Μουτζοπούλου , το οικοδόμημα άρχισε να κατασκευάζεται το 1884 επί δημαρχίας Ομηρίδη- Σκυλίτση σε σχέδια Ιωάννη Λαζαρίμου και ολοκληρώθηκε το 1895 επί δημαρχίας Θεόδωρου Ρετσίνα. Το επιβλητικότερο θέατρο της Νεότερης Ελλάδας, νεοκλασικιστικής τεχνοτροπίας μνημειακό κτίριο, μιμούμενο την αρχιτεκτονική του γαλλικού grandetheatre, έρχεται να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις της μεγαλοπρέπειας και του κύρους της ακμάζουσας πειραιϊκής αστικής τάξης

Στο γύρισμα του 20^{ου} αιώνα, θεμελιώδεις μελέτες προσφέρουν πλέον μια εκτεταμένη και διεξοδική εικόνα της ποικιλόμορφης ζωής του: φιλοξένησε θέατρο πρόζας, μουσικό θέατρο, ερασιτεχνικές παραστάσεις συναυλίες, διαλέξεις, χοροεσπερίδες, κλπ που το καθιστούν τις περιόδους λειτουργίας του ένα πυρήνα της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής της πόλης και το επίκεντρο της σε πραγματικό (χωροταξικό) και συμβολικό επίπεδο.

Παρόλη την αμφισημία και την ανακολουθία της λειτουργίας του, που οφείλεται, στη διοικητική υπαγωγή του στο Δήμο και κατά συνέπεια στο καθοριστικό ρόλο που έπαιζε ο βαθμός καλλιέργειας και ευαισθησίας του εκάστοτε δημοτικού Συμβουλίου και του δημοτικού άρχοντα της πόλης, από τη σκηνή του παρήλασαν όλα τα μεγάλα ονόματα της εποχής: στις πρώτες περιόδους λειτουργίας του η Νέα Σκηνή του Κωνσταντίνου Χρηστομάνου, επανειλημμένως οι θίασοι της Μαρίκας Κοτοπούλη, της Κυβέλης και της Ελένης Χαλκούση, οι θίασοι του Βασίλη Αργυρόπουλου και του Βασίλη Λογοθετίδη, σε λιγοστές αλλά σημαντικές εμφανίσεις ο Αιμίλιος Βεάκης.

Στη τρίτη, ενδεχομένως περισσότερο λαμπρή, περίοδος λειτουργίας του (1947- 1967), το «Εθνικό Θέατρο» υπό τη διεύθυνση του Δημήτρη Ροντήρη δίνει παραστάσεις για τρεις συνεχόμενες θεατρικές περιόδους με έργα ελλήνων και ξένων συγγραφέων (μεταξύ των ηθοποιών οι Δημήτρης Χορν, Έλλη Λαμπέτη, Χριστόφορος Νέζερ, Χρ. Ευθυμίου κ.α.), ακολουθεί η πρώτη παράσταση της «Εθνικής Λυρικής Σκηνής» (5 Μαρτίου 1947), ο θίασος της Κατερίνας Ανδρεάδη (1952-1953), το «Ελληνικό Θέατρο» του Μάνου Κατράκη (1955-1956).

Το 1957 συγκροτείται, με παρέμβαση του κεντροαριστερού δημάρχου Δημήτρη Σαπουνάκη και με δημοτικό Σύμβουλο το ποιητή Νικηφόρο Βρεττάκο, το «Πειραικό Θέατρο» του Δημήτρη Ροντήρη. Μεγαλύτερη επιτυχία του σχήματος «η Δωδέκατη Νύχτα» του Σαίξπηρ. Ακολούθησαν άλλα έργα ρεπερτορίου. Τον Οκτώβριο του 1958 παρουσίασε τους Πέρσες του Αισχύλου, σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο στο λόφο Προφήτη Ηλία. Ακολουθούν συναυλίες του Μίκη Θεοδωράκη, ο θίασος Μαρίας Αλκαίου- Βασίλη Διαμαντόπουλου (1963-1964) ενώ την επόμενη θεατρική περίοδο ο θίασος Αλέκου Αλεξανδράκη ανεβάζει σε διασκευή το Έγκλημα και Τιμωρία του Ντοστογιέφσκι.

Κατά τη ζοφερή περίοδο της δικτατορίας των συνταγματαρχών, αν και κυριαρχεί επισήμως η αποσπασματικότητα και η τυχαιότητα των επιλογών, σημαντικοί αθηναϊκοί θίασοι και σπουδαίοι ηθοποιοί επισκέπτονται το Δημοτικό θέατρο με ένα ρεπερτόριο αξιώσεων: το περίφημο θεατρικό ζεύγος Κατίνας Παξινοπού- Αλέξη Μινωτή, το «Ελληνικό Λαϊκό Θέατρο» του Μάνου Κατράκη, ο Δημήτρης Χορν, το « Προσκήνιο» του Αλέξη Σολωμού, Ο Σωκράτης Καραντινός, αργότερα το «Αμφι-θέατρο» του Σπύρου Α. Ευαγγελάτου (1978). Από τις εξέχουσες προσωπικότητες της περιόδου της μεταπολίτευσης, υπήρξαν οι παραστάσεις των Τρωάδων του Ευριπίδη, σε σκηνοθεσία Γιάννη Τσαρούχη (1977).

Οι δύο μεγάλοι σεισμοί, των Αλκυονίδων (1981) και της Πάρνηθας (1999), επέφεραν σοβαρά πλήγματα στο οικοδόμημα. Συνεχίζονται ωστόσο τα επόμενα χρόνια θεατρικές παραστάσεις, πιο περιστασιακά, καθώς και ποικίλες εκδηλώσεις (μουσικές συναυλίες, φιλανθρωπικές και μαθητικές εκδηλώσεις). Το 2002, κρίνεται ακατάλληλο και επικίνδυνο από τη πολεοδομία και κλείνει. Το ζήτημα δεν άφησε αδιάφορη μια μερίδα Πειραιωτών όπου ύστερα από άοκνες προσπάθειες κατάφερε να διοργανώσει τη Διεθνή Επιστημονική Συνάντηση «Ο Πειραιάς και το Δημοτικό Θέατρο» το 2003 θέτοντας θεματικούς άξονες μέσα στους οποίους ήταν φυσικά η συντήρηση και αποκατάσταση του μνημείου. Βέβαια, στο Πειραιά, αν και ανενεργό για μακρά διαστήματα το αρχιτεκτονικό κόσμημα του Δημοτικού Θεάτρου, παραμένει πάντοτε οργανικά δεμένο με τη καρδιά της πόλης. Απέναντι από το μνημειακό οικοδόμημα του ναού του θεάματος, αντικρίζουμε το ναό του Αγίου Κωνσταντίνου ενώ στην άλλη πλευρά του τετράπλευρου, υψώνεται το Δημαρχείο και δίπλα η Ιωνίδειος Σχολή, ναός της γνώσης. Συνύπαρξη αναμφίβολα συμβολική, μοναδική και σπάνια στο πιο ζωντανό σταυροδρόμι της πόλης.

Όλα αυτά τα χρόνια που ήταν κλειστό και τη μακρά περίοδο της ανακαίνισης του, το πλήθος προσμονούσενα το ξαναδεί καλλωπισμένο και μεγαλόπρεπο. Δεν πρέπει να πιστεύουμε ότι το θέατρο είναι απλό κατάλοιπο κοσμικών συνηθειών ή αποτελεί γενικώς και αορίστως φόρο τιμής στο πολιτισμό. Γιατί όπως δεν υπάρχει λαός χωρίς ιστορία, δεν υπάρχει και πόλη χωρίς την ιστορία της, που τη συνθέτουν οι κάτοικοι της και την αποτυπώνουν ως θεματοφύλακες και ζωντανοί οργανισμοί τα μνημεία της.

(Μπρεντάνου, Κ. & Αξαρλής, Ν., 2013:10-15 & 28-29 & 30-36).

(Πηγές εικόνων: http://pireorama.blogspot.gr/2013/08/blog-post_13.html & <http://passiontheater.gr/akroasi-ithopion-apo-to-dimotiko-theatro-pirea/> & <http://www.destinationpiraeus.com/gr/content/17/%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF-%CE%B8%CE%B5%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%BF-%CF%80%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B1%CE%B9%CE%B1%CF%82>)

Παλαιά μορφή Δημ. Θεάτρου

Δημ. Θέατρο μετά την ανακαίνιση του 2003

Εσωτερικός διάκοσμος Δημ. Θεάτρου

Αρχαίο θέατρο Ζέας

Το αρχαίο θέατρο της Ζέας είναι ένα πανέμορφο αρχαίο θέατρο, με πρότυπο το διονυσιακό της Αθήνας, ένα στολίδι για τον αρχαίο Πειραιά. Βρίσκεται στο οικοδομικό τετράγωνο των οδών Φιλελλήνων, Αλκιβιάδου, Χαριλάου Τρικούπη και Νεωσοίκων στο Πασαλιμάνι και έχει άμεση επαφή με το κτίριο του Αρχαιολογικού Μουσείου Πειραιά. Σύμφωνα με την ενεπίγραφη στήλη που έχει βρεθεί πίσω από το τελωνείο του Πειραιά, η χρονολόγηση του θεάτρου τοποθετείται κατά τον 2ο αιώνα π. Χ όταν έφυγαν οι Μακεδόνες από την Αθήνα. Στην συγκεκριμένη στήλη παρατίθεται κατάλογος των ευεργετών, οι οποίοι συνέδραμαν στην κατασκευή του θεάτρου.

Το μνημείο διαθέτει την τριμερή χαρακτηριστική οργάνωση ενός ελληνιστικού θεάτρου, δηλαδή κοίλο, ορχήστρα και σκηνικό οικοδόμημα. Ο προσανατολισμός του είναι νοτιοανατολικός και για την θεμελίωσή του χρησιμοποιήθηκε ο γνωστός υποκίτρινος Πειραιϊκός λίθος.

Το κοίλον του ήταν εν μέρει θεμελιωμένο στο φυσικό βράχο. Στο ανώτερο τμήμα του, όπου δεν υπήρχε ο φυσικός βράχος, τα εδώλια του κοίλου εδράζονταν σε τεχνητή λίθινη θεμελίωση, η οποία καλυπτόταν με χώμα. Δημιουργούνταν δηλαδή ένα είδος τεχνητής επίχωσης για τη θεμελίωση του ανώτερου τμήματος του κοίλου. Η διάμετρος του κοίλου είναι 66,5 μ. και αποτελείται από 13 κερκίδες και 14 κλίμακες. Το κατώτερο επίπεδο του κοίλου πιθανώς χρησίμευε ως διάδρομος, ενώ το ακριβώς επόμενο τμήμα του πρέπει να αποτελούσε τη βάση της πρώτης σειράς των εδωλίων.

Ανάμεσα στο κοίλο και την ορχήστρα διαμορφωνόταν λίθινος αγωγός για την απορροή των υδάτων. Η ορχήστρα είναι πεταλόσχημη, λαξευμένη στο βράχο, με διάμετρο στη βόρεια πλευρά 23,4 μ. ενώ στην ανατολική 16,34 μ.

Το σκηνικό οικοδόμημα σώζεται στο επίπεδο θεμελίωσης, δηλαδή πολύ χαμηλά στο έδαφος, έχοντας ορθογώνια κάτοψη μήκους 36 μ. και πλάτους 4,80 μ. Στον πρόσθιο τοίχο του θα υπήρχαν θύρες για τη σύνδεση της σκηνής με τον εσωτερικό χώρο του προσκηνίου.

Το προσκηνίο πλαισιώνεται από δύο παρασκήνια, ενώ δεν διακρίνονται ίχνη για θύρες. Ανάμεσα στο κοίλο και στα παρασκήνια διαμορφώνονταν οι δύο πάροδοι προς την ορχήστρα.

Ο χώρος του θεάτρου αποτελούσε μια ανοιχτή πλατεία μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα. Στη συνέχεια, το 1935 ιδρύθηκε το Παλαιό Αρχαιολογικό Μουσείο του Πειραιά, βόρεια του θεάτρου. Ωστόσο, κατά την μεταπολεμική περίοδο, γίνονταν χορευτικές παραστάσεις με τοποθετημένα ξύλινα εδώλια για τους θεατές. (Σταινχάουερ, Γ., 1998).

(πηγή εικόνας: <http://www.liberal.gr/arthro/97365/epikairotitita/2016/to-archaio-theatro-zeas-isonxanastinetaisin-me-sugchrono-tropo.html>)

Αρχαίο θέατρο Μουνιχίας

Το θέατρο προς τη μεριά της Μουνιχίας (Καστέλα) ήταν το παλαιότερο και μεγαλύτερο. Χτισμένο κατάλληλα στη ΒΔ πλαγιά του λόφου, περίπου στα μισά, στο σημείο όπου σήμερα συγκλίνουν οι οδοί Καραολή και Δημητρίου (πρώην Άρεως), Νεωρίων και Μουσών, πάνω από το Πανεπιστήμιο Πειραιά, είχε θέα στο κεντρικό λιμάνι και τ' απέναντι βουνά. Σ' αυτό παίχτηκαν τα έργα των κωμικών και τραγικών συγγραφέων.

Οι ενέργειες για την αποκάλυψη του πειραιϊκού θεάτρου έγιναν στα 1880 – 81 από τους άνδρες της αρχαιολογικής υπηρεσίας. Επικεφαλής ο Δημήτριος Φίλιος και ο καθηγητής Ιάκωβος Δραγάτσης.

Δεν πρόλαβαν ούτε να το σχεδιάσουν αφού ο πιο θερμόαιμος, από τους ιδιοκτήτες του χώρου που από κάτω υπήρχε το θέατρο πρόλαβε και κατασκέπασε πάλι ένα μεγάλο τμήμα της ανασκαφής. Τα πράγματα ήταν ρευστά, ο Δήμος αδύναμος να επέμβει κι ενώ κάποια στιγμή ο ιδιοκτήτης συμφώνησε να συνεχιστούν τα έργα, προσπάθεια που διέκοψε ο πολύομβρος χειμώνας. Αποτέλεσμα, το θέατρο της Μουνιχίας να χαθεί ξανά από τότε σχεδόν που βρέθηκε. Σκεπάστηκε από νεότερες οικοδομές.

Βεάκειο Θέατρο Πειραιά

Το Βεάκειο Δημοτικό

Θέατρο βρίσκεται στην πόλη του Πειραιά στον λόφο της Καστέλας (Προφήτη Ηλία). Είναι θερινό θέατρο χωρητικότητας 2.000 θεατών και έχει μορφή αρχαίου θεάτρου. Το θέατρο κατασκευάστηκε το 1969 επίδημαρχίας Αριστεΐδη Σκυλίτση και λεγόταν Σκυλίτσειο, ενώ το 1976 μετονομάστηκε σε Βεάκειο προς τιμήν του πειραιώτη ηθοποιού Αιμίλιου Βεάκη.

Το Βεάκειο θέατρο αποτελεί το επίκεντρο μιας αξιόλογης καλλιτεχνικής κίνησης φιλοξενώντας στη σκηνή του αξιόλογες πολιτιστικές εκδηλώσεις όπως με εμφανίσεις μεγάλων Ελληνικών και ξένων θιάσων, λαϊκών συγκροτημάτων διεθνούς φήμης και με συναυλίες γνωστών καλλιτεχνών.

(πηγή εικόνας: <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=804591>)

Μενάνδρειο Θέατρο Πειραιά

Το Μενάνδρειο Δημοτικό Θέατρο (πρώην Δελφινάριο) είναι λυόμενου τύπου, θερινό θέατρο, σε μορφή αρχαίου θεάτρου, σε αντιγραφή του αντίστοιχου που υπήρχε στον άλλοτε βασιλικό και σήμερα εθνικό κήπο. Βρίσκεται στη περιοχή του Νέου Φαλήρου, κοντά στο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας. Σ' αυτό παρουσιάζονται κυρίως «επιθεωρήσεις» από μεγάλους θιάσους τους θερινούς μήνες και είναι χωρητικότητας 1.000 ατόμων.

Μικρότερα θέατρα

Μέχρι και τη δεκαετία του 1970 στον Πειραιά λειτουργούσαν επίσης το "Αρχαίο Θέατρο" που έδινε παραστάσεις η Δώρα Στράτου, το "Πειραιϊκό θέατρο" του δήμου Πειραιά (θερινό) που είχε ανακατασκευασθεί επίσης από τον Σκυλίτση και που αργότερα κατεδαφίστηκε και στη θέση του δημιουργήθηκε μικρό πάρκο (έναντι του YEN), το θέατρο Παλλάς (χειμερινό), το θέατρο Πειραιϊκού Συνδέσμου (χειμερινό), το Χριστιανικό θέατρο της Ζωής (επίσης χειμερινό), καθώς και άλλες θεατρικές σκηνές μεγάλων εκπαιδευτηρίων (Πλάτωνα, Γαλλικής Σχολής κ.λπ.) και κάποιων κινηματογράφων (π.χ. Αττικόν, Ολύμπιον κ.λπ.)(<https://el.wikipedia.org/wiki/>)

4.4 Μουσεία του Πειραιά

Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά

Το μουσείο αποτελεί το καθρέπτη της ζωής και των λειτουργιών της αρχαίας πόλης του Πειραιά. Το είδος των εκθεμάτων και τα χρονικά όρια που καλύπτει η συλλογή του είναι αντιπροσωπευτικά της ιδιομορφίας της, της σύνθεσης του πληθυσμού της, και της αλληλένδετης με τη πολιτική και οικονομική ακμή των Αθηνών, ιστορία της.

Το πρώτο αρχαιολογικό μουσείο Πειραιά κτίστηκε το 1935 στη βόρεια πλευρά του ελληνιστικού θεάτρου της Ζέας για να φιλοξενήσει τη συλλογή που είχε δημιουργηθεί σταδιακά από δωρεές, παραδόσεις, τυχαία και ανασκαφικά ευρήματα. Επέκτασή του είναι το νέο Μουσείο της Β΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, όπου συγκεντρώνονται, συντηρούνται και φυλάσσονται τα αρχαιολογικά ευρήματα κυρίως από τη περιοχή του Πειραιά, της Σαλαμίνας και της παραλίας έως τη Βάρκιζα. Σημαντικός υπήρξε ο εμπλουτισμός του από δωρεές μεγάλων ιδιωτικών συλλογών, όπως της συλλογής Μελετόπουλου- Νομίδου και της Συλλογής Γερουλάνου

Αίθουσες/ Θεματικές ενότητες Αρχαιολογικού Μουσείου Πειραιά

Ο χάρτης που εκτίθεται στην είσοδο, απέναντι από το εκδοτήριο, ενημερώνει τον επισκέπτη για τους αρχαιολογικούς χώρους του Πειραιά που μπορεί να επισκεφθεί κάποιος ως απαραίτητο συμπλήρωμα στην περιήγηση στο μουσείο.

Η πορεία της ξενάγησης στις αίθουσες του μουσείου δίνεται σε σχεδιάγραμμα απέναντι από την είσοδο. Η σειρά της έκθεσης είναι χρονολογική. Η επίσκεψη αρχίζει από το προθάλαμο του ορόφου, όπου μπορεί να ανέβει κανείς με τον ανελκυστήρα και συνεχίζεται στο ισόγειο.

Η αρίθμηση των αιθουσών είναι σύμφωνη με τις θεματικές ενότητες και τη χρονολογική διαδοχή των εκθεμάτων. Συμπληρώνεται με την επίσκεψη στον κήπο του Μουσείου όπου βρίσκεται το μικρό ελληνιστικό θέατρο της Ζέας, όπου μιλήσαμε παραπάνω.

1^{ος} ΟΡΟΦΟΣ

Αίθουσα 1: Ο ναύσταθμος και η αγορά. Ιερά της Αττικής

Ο προθάλαμος του ορόφου έχει τη θέση μιας ιστορικής και θεματικής εισαγωγής στη λειτουργία της πόλης ως εμπορικού κέντρου και ως πολεμικού ναυστάθμου. Μπροστά στο υαλοστάσιο βρίσκεται το χάλκινο έμβολο μιας τριήρους και στην ίδια προθήκη ο μαρμάρινος οφθαλμός τριήρους. Δεξιά από τη προθήκη βρίσκεται μία από τις πολυάριθμες λίθινες πυραμοειδείς άγκυρες του μουσείου.

Το κέντρο του απέναντι τοίχου, που είναι αφιερωμένος στην εμπορική ζωή του λιμανιού, βρίσκεται το μετρολογικό ανάγλυφο. Αριστερά μια ενδιαφέρουσα πληροφορία για τις γαστριμαργικές συνήθειες των Πειραιωτών του 1^{ου} αι. π.Χ δίνει μια αγορανομική επιγραφή ενώ δίπλα υπάρχει μετρητής (σηκώματα) με τα διάφορα μέτρα όγκου για τον έλεγχο των πωλούμενων υγρών. Επίσης εδώ υπάρχει και μια προθήκη που προλογίζει θεματικά τις δύο επόμενες αίθουσες του μουσείου καθώς περιέχει ευρήματα από μια σειρά ιερών της Αττικής όπως σιδερένια όπλα, ξυράφια και σκεύη χρήσιμα στη θυσία, προτομές ειδώλια καθισμένων και όρθιων γυναικείων μορφών από αττικά ιερά και τάφους αλλά και πήλινες κεφαλές γυναικείων θεοτήτων.

Σημαντική είναι η παρουσία μιας προθήκης αφιερωμένης στα ευρήματα από το μινωικό ιερό κορυφής του Αγίου Γεωργίου των Κυθήρων με χάλκινα ειδώλια ανδρών και γυναικών λατρευτών, αναθηματικά μέλη (πόδια, ένα χέρι), αναθηματικά όπλα και κοσμήματα, αναθηματικός πέλεκυς και το σημαντικότερο και ακέραιο κοχλιάριο. Μπροστά στην είσοδο των επιτύμβιων εκτίθεται επίσης ένα ξύλινο φέρετρο από τάφο του 4^{ου} αιώνα. Αίθουσα 2: Κεραμική και μικροαντικείμενα από τα μυκηναϊκά έως τα ελληνιστικά χρόνια (1500-3000 π.Χ)- Καθημερινότητα και τέχνη στη κλασική εποχή.

Στην αίθουσα αυτή παρουσιάζονται: συλλογή χαρακτηριστικών αγγείων ειδωλίων και κοσμημάτων από μυκηναϊκούς τάφους της Σαλαμίνας, της Βούλας και της Βάρκιζας καθώς και σπάνια και μοναδικά ευρήματα από το ιερό του Αγίου Κων/νου Μεθάνων , όπως ειδώλια και λατρευτικά σκεύη.

Την πρωτογεωμετρική περίοδο αντιπροσωπεύουν αγγεία από νεκροταφεία της Σαλαμίνας ενώ υπάρχει και η παρουσία του ώριμου και ύστερου γεωμετρικού ρυθμού (800-700 π.Χ.) Η χρονολογική διαδοχή συνεχίζεται με αγγεία της πρώιμης αρχαϊκής ή πρωτοαττικής περιόδου και της κορινθιακής κεραμικής. Η ακμή της αττικής κεραμικής, ο μελανόμορφος και ερυθρόμορφος ρυθμός, αντιπροσωπεύεται από μερικά πολύ ωραία δείγματα. Την ενότητα της κεραμικής ολοκληρώνει η παρουσίαση μερικών πολύ ωραίων δειγμάτων μαλαμβαφών αγγείων που αντικαθιστά στην ελληνιστική εποχή οποιαδήποτε διακόσμηση.

Στην ίδια αίθουσα αναπτύσσεται η ενότητα της καθημερινότητας στην κλασική εποχή. Η πρώτη προσέγγιση γίνεται μέσα από τον κόσμο του παιδιού με αγγεία, παιχνίδια και αντικείμενα παιδικά , όπως θήλαστρα, κουδουνίστρες, αστράγαλοι (κότσια), κούκλες, πήλινα ζωάκια κι ένα όστρακο με χαραγμένο αλφαβητάριο. Όλα προέρχονται από ταφικά σύνολα και χρονολογούνται από τον 6ο έως και τον 4ο αι. π.Χ.

Ο κόσμος της γυναίκας, ο γυναικωνίτης, προβάλλεται μέσα από αγγεία και σκεύη που αναφέρονται στον καλλωπισμό (πυξίδες, αρωματοδοχεία, κάτοπτρα) αλλά και στην δραστηριότητα της κουζίνας (μαγειρικά σκεύη) και του αργαλειού. Επίσης εκτίθενται γυναικεία ειδώλια.

Ο ανδρικός κόσμος, του αθλητή και του οπλίτη, του επαγγελματία, παρουσιάζεται μέσα από τα αντικείμενα και την αγγειογραφία: στλεγγίδα, αρύβαλλοι, όπλα, κράνη, ειδώλια, ιατρικά εργαλεία και σύνεργα ψαρκής καθώς και νεκρικές κάλπες.

Τα ευρήματα «του τάφου του ποιητή από τη Δάφνη» εκτίθενται στην ίδια αίθουσα.

Πρόκειται για ένα ταφικό σύνολο που αποτελείται από τα μουσικά όργανα: το τρίγωνο, μία μορφή άρπας, τη λύρα από την οποία σώζεται το ηχείο, κέλυφος χελώνας, τον αυλό . Ένα πριόνι , για την επισκευή ή κατασκευή των οργάνων. Σε μία ξύλινη κασετίνα βρέθηκε ο χάλκινος κονδυλοφόρος και η σιδερένια ξύστρα. Σώζονται πέντε ξύλινα κερωμένα πινακίδια στα οποία διακρίνονται ίχνη της γραφής και ο πάπυρος. Το σύνολο χρονολογείται στον 5ο αι. π.Χ.

Αίθουσες 3-4: Αρχαϊκή πλαστική – ο χάλκινος Απόλλων του Πειραιά και τα χάλκινα αγάλματα του 4^{ου} αιώνα.

Τα τέσσερα χάλκινα αγάλματα του Πειραιά και το τραγικό προσωπείο βρέθηκαν το 1959 σε έργα αποχέτευσης στη συμβολή των οδών Φίλωνος και Βασιλέως Γεωργίου Α΄. Μαζί βρέθηκαν δύο μαρμάρινες ερμαϊκές στήλες και μαρμάρινο αγαλματίδιο μιας ανατολίτικης Αρτέμιδος. Τα χάλκινα αγάλματα του Πειραιά ανήκουν στα ελάχιστα μεγάλα χάλκινα αγάλματα που σώζονται σήμερα στον κόσμο, τριανταπέντε στον αριθμό. Εκτίθενται σε δύο συνεχόμενες αίθουσες στον όροφο του Μουσείου.

Ο Απόλλων του Πειραιά είναι ο μοναδικός σωζόμενος χάλκινος κούρος. Χρονολογείται στα 530-520 π.Χ.

Η μεγάλη Άρτεμις (μέσα 4ου αι. π.Χ.)

Χάλκινο τραγικό προσωπείο πιθανώς αναθηματικό (μέσα 4ου αι. π.Χ.)

Χάλκινο αγαλματίδιο Αρτέμιδος (τέλη 4ου αι. π.Χ.)

Αθηνά Πειραιώς (τέλος 4ου αι. π.Χ.)

Αίθουσα 5: Το ιερό της Κυβέλης στο Μοσχάτο. Αναπαράσταση ενός κλασσικού ιερού Στην επόμενη αίθουσα του ορόφου γίνεται η αναπαράσταση ενός αρχαίου ιερού, εκτίθενται ναός, βωμός, αναθηματικά ανάγλυφα και περιρραντήριο από ιερά του Πειραιά και των γύρω δήμων. Τον πυρήνα αποτελεί το λατρευτικό άγαλμα της Κυβέλης της Μητέρας των Θεών των αρχών του 4ου αι. π. Χ.Μεταξύ των αναθηματικών ανάγλυφων, εκτίθενται το αναθηματικό ανάγλυφο στον Ασκληπιό, 350 π.Χ. από το Ασκληπιείο του Πειραιώς.

Αίθουσα 6: Επιτύμβιες στήλες 420-350 π.Χ

Στην τελευταία αίθουσα του ορόφου εκτίθενται συλλογή κλασσικών επιτύμβιων ανάγλυφων από το 420 π.Χ. έως το 350 π.Χ. Μέσα από την συλλογή των επιτύμβιων είναι διάχυτη η αίσθηση της γαλήνιας αποδοχής του θανάτου του νέου, της κοπέλας ή της μητέρας που χάθηκε στο τοκετό. Χαρακτηριστικά της σύνθεσης του πειραιώτικου πληθυσμού είναι τα επιτύμβια μετοίκων με φοινικικές επιγραφές.

ΙΣΟΓΕΙΟ

Αίθουσες 7-8:Επιτύμβιες στήλες και μνημεία 350-307 π.Χ– Ο λέων του Μοσχάτου- Το ταφικό μνημείο της Καλλιθέας.

Σε αυτές τις αίθουσες παρατηρούμε το τελευταίο στάδιο εξέλιξης του κλασσικού επιτύμβιου ανάγλυφου από το 350 έως το 307 π.Χ. Ο λέων του Μοσχάτου είναι ένα ογκώδες ιδιωτικό ταφικό μνημείο που υμνεί την ανδρεία του συγκεκριμένου νεκρού.

Εδώ συναντάμε και το αποκορύφωμα της τέχνης, το ταφικό μνημείο της Καλλιθέας του βμισού του 4ου αι. π.Χ. Είναι το ταφικό μνημείο του Ιστριανού μέτοικου Νικηράτου Πολυξένου και του γιου του Πολυξένου Νικηράτου. Πρόκειται για ταφικό ναΐσκο με δύο ιωνικούς κίονες και τρία ανεξάρτητα αγάλματα. Στο κέντρο ο γιος αριστερά ο πατέρας και δεξιά ο δούλος.

Αίθουσα 9: Γλυπτά της ελληνιστικής περιόδου

Η αίθουσα με λίγα αλλά ενδεικτικά του ύφους της εποχής έργα είναι αφιερωμένη στο χαριτωμένο κόσμο της ελληνιστικής πλαστικής όπου κυριαρχεί η γυναικεία χάρη και η παιδική τρυφερότητα.

Αίθουσα 10: Η τέχνη της ρωμαϊκής περιόδου

Σε αυτή την αίθουσα η τέχνη της ρωμαϊκής περιόδου αντιπροσωπεύεται από νεοαττικούς διακοσμητικούς πίνακες, επιτύμβιες στήλες από τον 1ο π.Χ. έως και τον 3ο αι. μ.Χ. καθώς και από πορτραίτα ρωμαίων αυτοκρατόρων και αξιωματούχων.

Η συλλογή γλυπτών του Μουσείου συνεχίζεται με αξιόλογα δείγματα κυρίως επιτύμβιων σημάτων στην υπαίθρια έκθεση που έχει διαμορφωθεί στον αρχαιολογικό χώρο του ελληνιστικού θεάτρου της Ζέας, στον αύλειο χώρο του Μουσείου.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ: Το μουσείο βρίσκεται στην οδό Χαριλάου Τρικούπη 31, στην Πειραιϊκή. Τηλ.: 210 4521598, 210 4590731. Ανοικτό Τρίτη με Κυριακή 08:00 με 15:00 . Κλειστό τις Δευτέρες.

Χάρτες και σχεδιαγράμματα στην είσοδο του μουσείου ενημερώνουν για τους αρχαιολογικούς χώρους του Πειραιά.

Τελούνται εκπαιδευτικά προγράμματα σε σχολεία κάθε Τρίτη και Πέμπτη ενώ διατίθεται μεμονωμένο εκπαιδευτικό υλικό για τα παιδιά που επισκέπτονται το μουσείο με τους γονείς.

Το μουσείο είναι προσβάσιμο στα ΑΜΕΑ

(Σταινχάουερ, Γ., 1998:26-91 & <https://efadyat.wordpress.com>).

(πηγή εικόνας: <https://www.trip2athens.com/el/city-areas/thesuburbs/piraeus/attraction-176/>)

Ναυτικό Μουσείο Ελλάδος

Η ίδρυση του Ναυτικού Μουσείου Ελλάδος έγινε το 1949 από μια ομάδα έγκριτων πολιτών του Πειραιά μαζί με αξιωματικούς του Πολεμικού και Εμπορικού Ναυτικού. Πρώτος πρόεδρος ανέλαβε ο εφοπλιστής Γεώργιος Στρίγκος.

Οι πρωταρχικοί σκοποί του μουσείου είναι κυρίως η αναζήτηση, περισυλλογή, διαφύλαξη και έκθεση των ιστορικών κειμηλίων που αναφέρονται στους ναυτικούς αγώνες, καθώς και σε κάθε θαλάσσια δραστηριότητα των Ελλήνων από την προϊστορική εποχή ως τις μέρες μας. Επίσης, μεγίστης σημασίας είναι μελέτη και τεκμηρίωση της ναυτικής μας ιστορίας καθώς και η διάσωση και προβολή της ναυτικής κληρονομιάς Τέλος, ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στην ανάδειξη της χώρας μας, με τη μακραίωνη ναυτική ιστορία, σε δυναμικό παράγοντα της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας στην έρευνα για τη ναυτική ιστορία και παράδοση καθώς και στη καλλιέργεια της αγάπης για τη θάλασσα, η οποία αποτελεί για τους Έλληνες αστείρευτη πηγή ζωής.

Το πρώτο οίκημα στο οποίο στεγάζεται το 1955, βρίσκεται στην Ακτή Μουτσοπούλου 18 στον λιμενίσκο της Ζέας (Πασαλιμάνι) και ανήκει στην Άννα Μ. Πιπινέλη. Τα εγκαίνια της νέας στέγης του Μουσείου στην Φρεαττύδα πραγματοποιούνται στις 4 Αυγούστου 1969. Διαθέτει επιφάνεια εκθετηρίων χώρων περίπου 1.700 τ.μ. και στην είσοδό του έχει ενσωματωθεί ένα τμήμα των τειχών του Κόνωνος που προστάτευαν το αρχαίο λιμάνι.

Στις αίθουσές του εκτίθενται σήμερα περισσότερα από 2.500 αντικείμενα ταξινομημένα χρονολογικά και θεματικά, ζωντανεύοντας τη ναυτική ιστορία και παράδοση από την προϊστορική εποχή ως τις μέρες μας. Στο χώρο του Μουσείου υπάρχει, επίσης, Ναυτική Βιβλιοθήκη ανοικτή στο κοινό κατά τις ημέρες και ώρες λειτουργίας του, η οποία διαθέτει περισσότερους από 17.000 τόμους βιβλίων και περιοδικών με κύριο θέμα τη ναυτική ιστορία, επιστήμη και τέχνη.

Στον εξωτερικό του χώρο έχουν τοποθετηθεί γλυπτά και σημαντικά υπαίθρια εκθέματα, όπως ο πυργίσκος του ιστορικού υποβρυχίου «Παπανικολής» και άγκυρες πλοίων της εποχής της Ναυμαχίας του Ναβαρίνου.

Αίθουσες/ Θεματικές Ενότητες Ναυτικού Μουσείου Ελλάδος

Η μόνιμη έκθεση του μουσείου χωρίζεται σε οκτώ θεματικές ενότητες. Αναλυτικότερα:

1. Προϊστορική Εποχή και Κλασική Αρχαιότητα

Δύο αίθουσες είναι αφιερωμένες στα ναυτικά επιτεύγματα της προϊστορικής και αρχαίας εποχής. Η παρουσίαση γίνεται κυρίως μέσα από ομοιώματα πλοίων. Παρατηρώντας τα ομοιώματα ο επισκέπτης διακρίνει τα βασικά χαρακτηριστικά των πολεμικών πλοίων: λεπτά και μακριά, με πολλά κουπιά και το χαρακτηριστικό έμβολο στην πλώρη.

Τα σημαντικότερα εκθέματα της ενότητας αυτής είναι: η Κερκυραϊκή παπυρέλλα -σκάφος κατασκευασμένο από παπύρι στους Λιαπάδες της Κέρκυρας το 1986, το ομοίωμα του πλοίου της Θήρας, το ομοίωμα αθηναϊκής τριήρους (5ος αι. π.Χ.), το ομοίωμα της Σκευοθήκης του Φύλωνος, το ομοίωμα εμπορικού πλοίου - πλοίο της Κυρήνειας (4ος αι. π.Χ). και οι οξυπύθμενοι αμφορείς.

2. Βυζαντινή Εποχή

Το θαλασσινό κομμάτι της χιλιόχρονης πορείας του ελληνισμού, που αντιπροσωπεύει η βυζαντινή περίοδος, παρουσιάζεται στην επόμενη αίθουσα.

Εδώ τα σημαντικότερα εκθέματα της ενότητας είναι: ομοίωμα βυζαντινού δρόμωνα (10ος μ.Χ. αι.), ομοίωμα βυζαντινού εμπορικού πλοίου (7ος αι. μ.Χ.), Πίθος βυζαντινής εποχής, ο οποίος φέρει στο διάζωμα επιγραφές και εγχάρακτες παραστάσεις ενός δρόμωνα και ενός εμπορικού πλοίου, ομοίωμα ενετικής γαλέρας.

3. Προεπαναστατικά Χρόνια και το Ναυτικό του 1821

Τα σκοτεινά χρόνια που ακολούθησαν την τουρκική κατάκτηση μέχρι την εποχή της ελληνικής παλιγγενεσίας πραγματεύεται η επόμενη αίθουσα, με ιδιαίτερη έμφαση στο Ναυτικό της Ελληνικής Επανάστασης.

Εδώ τα σημαντικότερα εκθέματα της ενότητας είναι: Εφοδιαστικό ιερέως της Φιλικής Εταιρείας, προσωπογραφία Λαζάρου Κουντουριώτη, πιστόλες, κυνηγετικό όπλο, τρομπόνι κρουσιφλεγές και καριοφίλι του 19ου αι., φωτογραφία του Γεωργίου Σαχτούρη, εξέχουσας μορφής του ναυτικού αγώνα του 1821, Ομοίωμα ψαριανής γαλιότας.

4. Το Πολεμικό Ναυτικό στους νεότερους χρόνους 1827-1945

Οι δύο επόμενες αίθουσες είναι αφιερωμένες στο Πολεμικό Ναυτικό, από την εποχή της ίδρυσης του νεοελληνικού κράτους ως τις μέρες μας.

Εδώ τα σημαντικότερα εκθέματα της ενότητας είναι: ομοίωμα της κορβέτας «Λουδοβίκος», ο Μεγαλόσταυρος του τάγματος του Σωτήρος, αργυρό αναμνηστικό κύπελλο, Προσωπικά αντικείμενα (ρολόι και βέρα) του ναυάρχου Παύλου Κουντουριώτη, Ομοίωμα του επιβατηγού ατμόπλοιου «Ιωνία», Δίπλωμα απονομής μεταλλίου Διακεκριμένων Υπηρεσιών προς τον κυβερνήτη Γεώργιο Μπλέσσα.

5. Η Εμπορική Ναυτιλία από το 1827 έως σήμερα

Σχεδόν όλοι οι τύποι εμπορικών πλοίων, από τα τέλη του 19ου αιώνα μέχρι και τον 20^ο αιώνα, αντιπροσωπεύονται στην αίθουσα, που πραγματεύεται την ανάπτυξη της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας. Φορτηγά, δεξαμενόπλοια, πλοία γερανοί, πετρελαιοφόρα, supertanker, αεροφόρα, bulkcarriers, containers, υπερωκεάνια, κρουαζιερόπλοια, ακτοπλοϊκά, ferryboats. Εδώ τα σημαντικότερα εκθέματα της ενότητας είναι: ομοίωμα του φορτηγού ατμόπλοιου «Βασιλεύς Κωνσταντίνος», ομοίωμα ατμομηχανής πλοίου, ναυπηγικό πρότυπο του δεξαμενόπλοιου «Ιωάννης Κούτσης», ομοίωμα του υπερωκεάνιου «Βασίλισσα Άννα Μαρία», ομοίωμα φορτηγού πλοίου «Αγάθων».

6.Παραδοσιακή Ναυπηγική και πλοία

Η έκθεση τελειώνει με την παρουσίαση της παραδοσιακής ναυπηγικής και των ιστιοφόρων σκαφών, που διέσχισαν την Μεσόγειο και την Μαύρη Θάλασσα κατά τον 19ο και 20ό αιώνα. Εδώ τα σημαντικότερα εκθέματα της ενότητας είναι: Ομοιώματα περαμάτος, τρεχαντηριού, συμιακής σκάφης, γατζάο, τράτας, караβόσκαρου, σαντάλας, μπομπάρδας-πολάκας και βαρκαλάπου κατασκευάστηκαν από Έλληνες караβομαραγκούς στις νησιωτικές και παράλιες περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου.

7.Εικαστική Συλλογή

Η εικαστική συλλογή του Ναυτικού Μουσείου της Ελλάδος, που προήλθε στο μεγαλύτερο μέρος της από δωρεές, έχει ως σκοπό της να καταδείξει την πολυδιάστατη σχέση του Έλληνα δημιουργού με το θαλασσινό στοιχείο. Αποκαλύπτει τις διαφορετικές μορφές της θάλασσας που συγκίνησαν τους καλλιτέχνες και τους πολυσχιδείς τρόπους εικαστικής απόδοσης αυτών των μορφών. Η συλλογή περιλαμβάνει έργα ζωγραφικής σημαντικών Ελλήνων ζωγράφων καθώς και έργα χαρακτηριστικής Ελλήνων και Ευρωπαϊών καλλιτεχνών που χρονολογούνται από τον 16ο αιώνα. Στη συλλογή περιλαμβάνεται και ένας μικρός αριθμός γλυπτών.

8.Συλλογή Αριστοτέλη Ωνάση

Στον ειδικά διαμορφωμένο χώρο του μουσείου, παρουσιάζεται ένα τμήμα της συλλογής Ωνάση. Ο Αριστοτέλης Σ. Ωνάσης είναι ο πλοιοκτήτης, του οποίου το όνομα περισσότερο από κάθε άλλου, έχει συνδεθεί διεθνώς με το δαιμόνιο επιχειρηματικό πνεύμα του σύγχρονου Έλληνα και την επίδοση των Ελλήνων στα θαλασσινά επαγγέλματα. Η συλλογή του, περιλαμβάνει ομοιώματα πλοίων, έργα μικροτεχνίας, ναυτικά όργανα, όπλα, έπιπλα, πίνακες ζωγραφικής και χαρακτηριστικά που χρονολογούνται από τον 17ο αιώνα. Τα κειμήλια αυτά κοσμούσαν τη διάσημη για την πολυτέλειά της θαλαμηγού του, «Χριστίνα». Το πιο σημαντικό και εντυπωσιακό μέρος της συλλογής Ωνάση αποτελούν τα κοκάλινα ομοιώματα πλοίων, έργα Γάλλων αιχμαλώτων των Ναπολεόντειων Πολέμων.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ: Το μουσείο βρίσκεται στην ακτή Θεμιστοκλέους στην Μαρίνα Ζέας.

Ημέρες-Ώρες λειτουργίας: Τρίτη - Σάββατο: 09.00 - 14.00 Κυριακή, Δευτέρα κλειστά

Γενική είσοδος: 4,00 € Μειωμένο: 2,00 €

Το Ναυτικό Μουσείο διοργανώνει καθ' όλη τη διάρκεια του έτους ξεναγήσεις σε οργανωμένες ομάδες μαθητών και ενηλίκων.

Είναι προσβάσιμο σε ΑΜΕΑ. (Παλούμπης, Ι., 2005 & <http://hmmuseum.gr/>)

(πηγή εικόνας: <https://astraparis.gr/episkepsi-xenagisi-sto-nautiko-mouseio-ellados-apo-tin-evat/>)

Μουσείο Ηλεκτρικών Σιδηροδρόμων

Το μουσείο ήταν όραμα του Μανώλη Φωτόπουλου, υπαλλήλου των Η.Σ.Α.Π., από το 1990. Ξεκινά την υλοποίηση του το 1995, στα γραφεία του τότε συλλόγου και αργότερα Σωματίου Συνταξιούχων Η.Σ.Α.Π., με στόχο να αναδειχθεί η ιστορία του ηλεκτρικού και ο ρόλος των εργαζομένων στην Εταιρεία.

Ο Μ. Φωτόπουλος έψαξε σε όλους τους χώρους, από Πειραιά μέχρι Κηφισιά και συγκέντρωσε οτιδήποτε θεώρησε αξιόλογο να φυλαχθεί στο Μουσείο. Παράλληλα προέτρεψε τους συναδέλφους του συνταξιούχους να συμβάλλουν σε αυτό. Τα μεγάλα αντικείμενα μεταφέρθηκαν και φυλάχθηκαν στις αποθήκες της εταιρίας με προοπτική εξεύρεσης κατάλληλου χώρου για έκθεσή τους. Μετά από πολλές προσπάθειες, παραχωρήθηκε ο χώρος αυτός, που στεγάζει σήμερα το Μουσείο.

Με τη χρηματοδότηση της Εταιρίας πραγματοποιήθηκαν στο διάστημα 2003-2004, η αρχιτεκτονική μελέτη και οι εργασίες για τη μετατροπή του χώρου σε εκθεσιακό. Ακολούθησε επιστημονική καταγραφή- φωτογράφιση και δημιουργία μητρώου των αντικειμένων της συλλογής, η εκπόνηση της μουσειογραφικής μελέτης και η εκτέλεση συμπληρωματικών εργασιών για την ολοκλήρωση της έκθεσης.

Το μουσείο εγκαινιάστηκε το 2005, με συλλογή 1250 αντικειμένων, και αρκετά βιβλία και αρχεία. Αμέσως τέθηκε στόχος η επέκτασή του. Η Διεύθυνση γραμμής έργων της εταιρίας εκπόνησε τις ανάλογες οικοδομικές μελέτες για επέκταση του μουσείου σε τμήματα του Α' και Β' ορόφου του κτιρίου. Το έργο ολοκληρώθηκε και παραδόθηκε το 2011.

Παράλληλα ολοκληρώθηκε η απογραφή- αρχειοθέτηση των εκθεμάτων, που είναι πλέον περισσότερα από 6,000 (αντικείμενα και έντυπο υλικό).

Η μουσειογραφική μελέτη είχε ήδη ολοκληρωθεί και αποτέλεσε τη βάση για τις οικοδομικές μελέτες του έργου.

Οι εργασίες εφαρμογής της μουσειογραφικής μελέτης χρηματοδοτήθηκαν από το Σωματίο Συνταξιούχων Η.Σ.Α.Π. και ολοκληρώθηκαν το 2013.

Αντί εγκαινίων κατασκευάστηκε μνημείο στην είσοδο του Μουσείου, στην μνήμη των αγωνιστών και θυμάτων του προσωπικού των Ηλεκτρικών Σιδηροδρόμων κατά την Εθνική Αντίσταση και το πόλεμο του 1940-1945.

Αίθουσες/ Θεματικές Ενότητες Μουσείου Ηλεκτρικών Σιδηροδρόμων

Το μουσείο αποτελείται από τέσσερις ορόφους , από τους οποίους ο καθένας αναπτύσσει τις δικές θεματικές στις αίθουσες του. Αναλυτικότερα:

ΙΣΟΓΕΙΟ: Τα περισσότερα εκθέματα του ισογείου έχουν σχέση με τους χώρους των σταθμών. Κυριαρχεί το παλιό ξύλινο βαγόνι, που πλαισιώνεται με μηχανήματα ελέγχου των συρμών, αντικείμενα και εργαλεία από τα εκδοτήρια εισιτηρίων, παγκάκι ρολόγια, πινακίδες.

ΥΠΟΓΕΙΟ: Τα εκθέματα του μικρού αυτού χώρου είναι κυρίως χειριστήρια, μηχανήματα και πίνακες που αφορούν στη σηματοδότηση των συρμών, κα την ηλεκτροδότηση. Παρουσιάζονται ακόμα και αντικείμενα σχετικά με τη λειτουργία των τηλεφωνικών κέντρων και μικρή συλλογή φανών, βοηθητικών σε νυχτερινές εργασίες.

ΗΜΙΩΡΟΦΟΣ: Περιμετρικά στο χώρο αυτό παρουσιάζεται η εξέλιξη των σιδηροδρόμων Πειραιά- Κηφισιάς παράλληλα με την ιστορική διαδρομή της Εταιρίας, με κείμενα, φωτογραφίες και αντικείμενα από τις διάφορες φάσεις. Στις κεντρικές προθήκες φιλοξενούνται μια συλλογή από στολές εργαζομένων και αντικείμενα από τα γραφεία της Εταιρίας. Σε μικρό ανεξάρτητο χώρο εκτίθενται ντοκουμέντα από την ιστορία του Συνδικαλιστικού Κινήματος των Εργαζομένων.

ΠΡΩΤΟΣ ΟΡΟΦΟΣ: Η μεγάλη αίθουσα είναι αφιερωμένη κυρίως στο Εργαστήριο της Εταιρίας. Παρουσιάζονται αντικείμενα από όλα τα τμήματα του και τρισδιάστατη αναπαράσταση του Μηχανουργείου και του χώρου συναρμολόγησης των συρμών. Σε τμήματα της αίθουσας εκτίθενται μηχανήματα και εργαλεία που χρησιμοποιούσαν για τη κατασκευή και συντήρηση των γραμμών. Στη μικρή αίθουσα παρουσιάζεται φωτογραφικά η ιστορική διαδρομή των σταθμών και αντικείμενα από αυτούς. Σε μικρό, ιδιαίτερο χώρο, που λειτουργεί ως βιβλιοθήκη φιλοξενούνται αντικείμενα από τα σχεδιαστήρια των τεχνικών υπηρεσιών της Εταιρίας.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΟΡΟΦΟΣ: Στην αίθουσα των εκδηλώσεων φιλοξενούνται, ζωγραφική έκθεση με θέματα σχετικά με τα τρένα και φωτογραφική έκθεση με θέμα τη πλατεία Ομόνοιας διαχρονικά.

Στο φουαγιέ παρουσιάζονται δύο φωτογραφικές εκθέσεις καθώς και αντικείμενα και έπιπλα από τα γραφεία της διοίκησης της εταιρίας. Η μία φωτογραφική έκθεση αφορά στη κατασκευή της σήραγγας Μοναστηράκι –Βικτώρια και η άλλη έχει θέμα το Φάληρο την εποχή που η Εταιρία συνέβαλε σημαντικά στη διαμόρφωσή του.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ: Το μουσείο βρίσκεται μέσα στο τερματικό σταθμό του ΗΣΑΠ στο Πειραιά.

Η είσοδος είναι ελεύθερη. Λειτουργεί καθημερινά 9:00-14:00.

Το μουσείο είναι κατά το μεγαλύτερο μέρος του προσβάσιμο στα ΑΜΕΑ

(πηγή: εποπτικό υλικό μουσείου)

πηγή εικόνας: <http://www.stasy.gr/index.php?id=406>

Μουσείο Ζωγραφικής και Σκηνογραφίας Πάνου Αραβαντινού

Στην Ελλάδα, το 1990 ιδρύθηκε ο Σύλλογος «Φίλων του Μουσείου Σκηνογραφίας Πάνου Αραβαντινού», με σκοπό να κάνει γνωστό το έργο του κοσμοπολίτη Έλληνα καλλιτέχνη στο ευρύ κοινό. Πολλά απ' αυτά: ακουαρέλες (σκηνικά), τρισδιάστατες μακέτες, αφίσες, ελαιογραφίες (κυρίως προσωπογραφίες, φωτογραφικό αρχείο οικογένειας Αραβαντινού ήρθαν στην κατοχή του Δήμου Πειραιά από αγορές ή δωρεές , την εποχή που γενική διευθύντρια του δήμου ήταν η πρόεδρος του Συλλόγου Φίλων του Μουσείου Άννα Πατεστή.

Η μεγαλύτερη συλλογή όμως έργων του Πάνου Αραβαντινού βρίσκεται συγκεντρωμένη σε μουσείο στον Πειραιά που ονομάζεται «Θεατρικό Μουσείο Πάνου Αραβαντινού» το οποίο περιλαμβάνει 1.300 δικά του έργα, που δώρισαν οι αδελφές του Νίκη και Καλλιόπη Αραβαντινού.

Το Μουσείο άνηκε στο Δήμο Πειραιά, στεγάζονταν στο κτίριο του Δημοτικού Θεάτρου στο δεύτερο όροφο και είχε είσοδο από την οδό Αγίου Κωνσταντίνου 2. Το Μουσείο είχε ενδιαφέρον τόσο για τον ειδικό όσο και για τον απλό φιλότεχνο επισκέπτη.

Στις τρεις αίθουσες του Μουσείου περιλαμβάνονταν 600 περίπου έργα του Αραβαντινού, πίνακες ζωγραφικής, τρισδιάστατες μικρές θεατρικές σκηνές (τα λεγόμενα θεατράκια), μινιατούρες σκηνογραφιών και προσωπογραφίες, που φιλοτέχνησε ο ίδιος. Στους τοίχους της τετραώροφης σκάλας υπήρχαν σχέδια κοστουμιών, που χρησιμοποιήθηκαν σε παραστάσεις του και επίσης αφίσες.

Από το 2005 όμως τα έργα μεταφέρθηκαν στη Δημοτική Πινακοθήκη, όπου μέχρι σήμερα παραμένουν ακόμη αναξιοποίητα σε μια μικρή αποθήκη.

<http://pireorama.blogspot.gr/2017/04/Panos-Aravantinos.html> &

<http://www.kathimerini.gr/804454/article/politismos/eikastika/h-sylogh-panoy-aravantinoy-8ammenh-se-apo8hkes>

Δημοτική Πινακοθήκη

Η δημοτική Πινακοθήκη που βρίσκεται στη συμβολή των οδών Φίλωνος 29 - Καραολή και Δημητρίου 14 στον 1ο όροφο, άρχισε να λειτουργεί το 1957 ως τμήμα αρχικά της δημοτικής βιβλιοθήκης και από το 1985 ως ανεξάρτητο τμήμα. Περιλαμβάνει συνολικά 837 έργα γνωστών νεοελλήνων ζωγράφων.

Στην συλλογή της Δημοτικής Πινακοθήκης περιλαμβάνεται μεγάλος αριθμός έργων τέχνης:

- Πίνακες Ελλήνων δημιουργών στο χώρο της ζωγραφικής του 20ου αιώνα
 - Γλυπτά της συλλογής του Γ. Καστριώτη (1899-1969)
 - Μακέτες ,μικρογραφίες σκηνογραφιών, σχέδια κοστούμιών, αφίσες της συλλογής του Πάνου Αραβαντινού (1884-1930)
 - Θεατρικά κοστούμια, αξιόλογο φωτογραφικό υλικό και προσωπικά αντικείμενα του θοποίου Μάνου Κατράκη
 - Συλλογή έργων του λαϊκού καλλιτέχνη Σταμάτη Λαζάρου (1916-1988) με γλυπτά σε ύλο και πέτρα
 - Συλλογή έργων του ζωγράφου Κυριάκου Τσακίρη (1915-1998) με εικαστικές δημιουργίες σε πέτρα της θάλασσας, σχέδια με μολύβι και ελαιογραφίες.
- Από τον Ιανουάριο του 2014 στη πινακοθήκη εκτίθεται μικρός αριθμός έργων νεοελλήνων ζωγράφων μεταξύ αυτών Νικόλαος και Περικλής Λύτρας, Κων/νος Μαλέας, Κων/νος Ρωμανίδης, Μιχαήλ Οικονόμου, Αλέξανδρος Χριστοφής και έπειτα από συστηματική μελέτη, τεκμηρίωση και συντήρηση από εξειδικευμένο προσωπικό, ανά τακτά χρονικά διαστήματα θα γίνεται ανάρτηση έργων νεότερων καλλιτεχνών εκ των οποίων σημαντική θα είναι η παρουσία των πειραιωτών ζωγράφων.

Στον ίδιο όροφο εκτίθεται ένα μέρος της συλλογής γλυπτών του Γ. Καστριώτη, δωρεά της συζύγου Μ. Καστριώτη το 1974.

Επίσης, στους χώρους της Δημοτικής Πινακοθήκης υλοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά προσχολικής ηλικίας, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και ξεναγήσεις (κατόπιν επικοινωνίας).

Οι ώρες λειτουργίας της Δημοτικής Πινακοθήκης είναι: Τρίτη - Παρασκευή 9.00 - 14.00 & 17.00 - 20.00, Σάββατο & Κυριακή 10.00 - 15.00, και τη Δευτέρα κλειστά.

<http://www.athensvoice.gr/guide/arts/places/634>

(πηγή εικόνας: <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=911053>)

Ξυλαποθήκη Εφορίας Αρχαιοτήτων Πειραιά

Στην έκθεση με τίτλο «Στην Επιφάνεια» παρουσιάζονται σπάνια ευρήματα που έφερε στο φως η αρχαιολογική έρευνα, στο κατασκευαστικό έργο της επέκτασης του Μετρό στον Πειραιά, που φιλοξενείται στο νέο εκθεσιακό χώρο του Πειραιά, "Ξυλαποθήκη". Την έκθεση διοργάνωσε η Εφορεία Αρχαιοτήτων Δυτικής Αττικής, Πειραιώς και Νήσων, σε συνεργασία με την "Αττικό Μετρό Α.Ε" και η είσοδος είναι ελεύθερη για το κοινό.

Μία συλλογή από φωτογραφίες και βίντεο φέρνουν στην επιφάνεια τις διαδικασίες που εξελίσσονται παράλληλα σε διαφορετικά σημεία του έργου, κάτω από τη γη και πίσω από τις εργοταξιακές περιφράξεις. Όπως επισημαίνεται με ξεναγό τον φωτογραφικό και κινηματογραφικό φακό ο επισκέπτης περιηγείται σε αθέατους τόπους: από τις αρχαίες σήραγγες, τις δεξαμενές και το ρωμαϊκό υδραγωγείο, στις σύγχρονες σήραγγες των υπόγειων σταθμών του Μετρό και στα εργαστήρια συντήρησης της ανασκαφής. Εστιάζει στις σύγχρονες διεπιστημονικές μεθόδους που εφαρμόζονται για τη συλλογή και τεκμηρίωση των αρχαιολογικών δεδομένων στο πλαίσιο ενός μεγάλου κοινωφελούς έργου, όπως είναι η κατασκευή του υπόγειου σιδηροδρόμου. Αφηγείται με σύγχρονα εποπτικά μέσα τις ιστορίες πίσω από τις κατασκευές, αυτές που φτιάχτηκαν σε μακρινές εποχές αλλά και τις σύγχρονες.

Στο σύγχρονο βιομηχανικό κτήριο όπου φιλοξενείται η έκθεση λειτουργεί παράλληλα και το εργαστήριο συντήρησης και καταγραφής των ευρημάτων που προήλθαν από τις ανασκαφές του Μετρό στον Πειραιά. Πιλοτικά, για ένα δοκιμαστικό τουλάχιστον διάστημα, το κοινό θα μπορεί να παρακολουθεί από τους εξώστες του κτηρίου την προσπάθεια των ανθρώπων να συντηρήσουν, να αναδείξουν και να μελετήσουν τα αρχαία κατάλοιπα. Η περιοδική έκθεση θα λειτουργήσει ώσπου να ολοκληρωθεί το έργο του Μετρό.

Ημέρες και ώρες επισκέψεων της έκθεσης είναι εξής: Δευτέρα, Τετάρτη, Σάββατο και Κυριακή 9:00 - 17:00, Πέμπτη και Παρασκευή 12:00 - 20:00. Στο σταθμό του Δημοτικού Θεάτρου Πειραιά σχεδιάζεται να λειτουργήσει μόνιμη έκθεση, όπως προβλέπει σχετική Υπουργική Απόφαση. Θα είναι ένας θεματικός αρχαιολογικά σταθμός Μετρό, καθώς θα παρουσιάζει αποκλειστικά ευρήματα από την υδροδότηση της αρχαίας πόλης, με πυρήνα τρεις δεξαμενές ύδατος. (<http://www.cnn.gr/style/politismos/story/36767>)

(πηγή εικόνας: <https://www.portcity.gr/index.php>)

4.5 Σημαντικά νεοκλασικά κτίρια του Πειραιά

Κτίριο/ Ίδρυμα Αικατερίνης Λασκαρίδη

Ένα από τα

σημαντικότερα σημεία αναφοράς στο Πασαλιμάνι είναι η πρώην κατοικία του Γεώργιου Στρίγκου η οποία βρίσκεται στη συμβολή των οδών 2ας Μεραρχίας και Ακτής Μουτσοπούλου 36. Πρόκειται για ένα εξαιρετικό κτίριο υψηλής αρχιτεκτονικής αισθητικής, ένα ιστορικό κτίριο που περιήλθε στην κυριότητα της οικογένειας Στρίγκου το 1917 και φιλοξένησε μεγάλες προσωπικότητες των γραμμάτων, των τεχνών και του επιχειρηματικού κόσμου. Το 1958 άλλαξε χέρια, αγοράστηκε από το Γαλλικό κράτος και εκεί στεγάστηκε μέχρι το 2001 το Παράρτημα Πειραιά του Γαλλικού Ινστιτούτου.

Σήμερα το ανακαινισμένο νεοκλασικό είναι η στέγη του Ιδρύματος Αικατερίνης Λασκαρίδη, με τη μοναδική ιστορική βιβλιοθήκη του και έναν εκθεσιακό χώρο που θα ζήλευαν και οι πιο απαιτητικοί, οι παθιασμένοι συλλέκτες στεριάς και κυρίως της θάλασσας.

Κατά την πολυετή διαδρομή του, το «Ίδρυμα Αικατερίνης Λασκαρίδη» εξελίσσεται διαρκώς και σταδιακά καθιερώνεται ως εξέχουσα και ρυθμιστική παρουσία στην πνευματική ζωή του τόπου μας. Οι ποικίλες του δραστηριότητες στηρίζονται από διακεκριμένους εκπροσώπους του πολιτισμού και των επιστημών. Σκοπός του Ιδρύματος «Αικατερίνη Λασκαρίδη» είναι η προαγωγή σε ελληνικό και διεθνές επίπεδο του ελληνικού πολιτισμού γενικά και ιδιαίτερα των ελληνικών Γραμμάτων και της Ιστορικής και Ναυτικής Έρευνας, καθώς και η λειτουργία Βιβλιοθήκης με την επωνυμία «ΚΑΙΤΗ ΛΑΣΚΑΡΙΔΗ» στην οδό Κουντουριώτου στο Πειραιά.

Ταυτόχρονα στο νεοκλασικό κτίριο, επί των οδών Πραξιτέλους και Μπουμπουλίνας, στη περίοδο της δικτατορίας στεγαζόταν ο πρώτος πολιτιστικός πυρήνας του Πειραιά με τον τίτλο Στοά. Η Στοά περιελάμβανε βιβλιοπωλείο και χώρο διαλέξεων. Ο σεισμός του 1981 προκάλεσε πολλές ρωγμές στο κτίριο και έκτοτε μετά την αναστήλωση το κτίριο λειτουργεί ως άλλο ένα τμήμα του ιδρύματος Αικατερίνης Λασκαρίδη, στο οποίο τελούνται οι διοικητικές υπηρεσίες, εκπαιδευτικά προγράμματα, εκδηλώσεις.

(<http://www.iefimerida.gr/news/239071/i-nea-vivliothiki-laskaridi-ston-peiraiia-eikones>. &

<http://www.laskaridou.gr> & <https://tseva.webnode.com/news> & <http://mlp-blo-g-pot.blogspot.gr/2013/10/Strigkos.html>)

(πηγή εικόνας: <http://www.ert.gr/ert-protaseis/tilorasi-ert-protaseis/ert2-i-vivliothikes-tis-athinas-vivliothiki-ekaterinis-laskaridi/>)

Συνοικία Τσίλλερ

Το 1875 ο

μεγάλος Γερμανός αρχιτέκτονας Ερνέστος Τσίλλερ, που είχε εγκατασταθεί μόνιμα στην Ελλάδα, αγόρασε σημαντική έκταση στην περιοχή της Καστέλας.

Σε αυτή την περιοχή οικοδόμησε μια σειρά από εξοχικές κατοικίες, έργο που ολοκληρώθηκε το 1877, δίνοντας ένα ιδιαίτερο χρώμα στην περιοχή που για πολλά χρόνια έμεινε ως "Συνοικία του Τσίλλερ" ή αλλιώς "Συνοικία Επαύλεων". Από τα σπίτια αυτά σώζεται μόνο η οικία του βιομήχανου Π. Πατσιάδη (σημερινή ιδιοκτησία Σταυριανάκου).

Η καρδιά της συνοικίας των επαύλεων ήταν τα ως άνω συνεχόμενα σπίτια, επί της σημερινής ακτής Μουτζοπούλου με κατεύθυνση προς τη πλατεία Αλεξάνδρας, τα οποία είχαν μέτωπο προς το λιμάνι της Ζέας. Το κάθε ένα από αυτά ήταν ένα αληθινό κομψοτέχνημα και ο Τσίλλερ τα ενοικίαζε – αρχικά ως παραθεριστικές κατοικίες- σε εύπορους Αθηναίους και Πειραιώτες. Στη συνοικία Τσίλλερ αναπτύχθηκαν σιγά επιχειρήσεις, καφεενεία, εστιατόρια και ζυθοπωλεία.

Ο ίδιος έκανε αργότερα για κατοικία του ένα κτήριο στο οικόπεδο που σήμερα βρίσκεται ο ναός της Αγίας Αικατερίνης . Το σπίτι ήταν ουσιαστικά μετασκευή του εργοστασίου υαλουργίας ιδιοκτησίας του αδελφού του Τσίλλερ, το οποίο συνδιαχειρίζονταν με τον Οριγώνη. Το εργοστάσιο αυτό όμως είχε σύντομο βίο, διότι δεν έβγαζε κέρδος. Εν τούτοις η ανέγερσή του στο σημείο αυτό, έδωσε αφορμή να επεκταθεί η πόλη, αφού αγόρασε όλη την έκταση που οικοδόμησε, όπως ήδη αναφέραμε το 1877. Ο Τσίλλερ το είχε ως εξοχικό σπίτι της οικογένειάς του και εκεί γεννήθηκαν και τα πέντε παιδιά του. Στο προαύλιο του σπιτιού άνοιξε και πηγάδι. Αργότερα στο κτήριο αυτό στεγάστηκε η Γαλλική Σχολή (Καθολικών Καλογραίων). Για να πετύχει την "καλή πώληση" των ακινήτων του, φιλοξένησε τον Βασιλιά Γεώργιο Α΄ με την Βασίλισσα Όλγα για δύο καλοκαίρια, το ένα εκ των οποίων (το καλοκαίρι του 1879) είναι αυτό που περιγράφεται στο βιβλίο της Πηνελόπη Δέλτα (Τρελαντώνης). Σε αντάλλαγμα για την αποδοχή του βασιλιά, ανέλαβε αργότερα την εκπόνηση των σχεδίων των ανακτόρων του

Τατοΐου. (http://pireorama.blogspot.gr/2009/11/blog-post_23.html & http://mlp-blo-g-spot.blogspot.gr/2010/05/blog-post_31.html.)

(πηγή εικόνας: <http://www.iefimerida.gr/news/131190>)

Κτίρια ακτής Παύλου Κουντουριώτη

Η σημερινή παραλιακή ακτή ναυάρχου Παύλου Κουντουριώτη εκτείνεται από την πλατεία Αλεξάνδρας μέχρι τη λεωφόρο Παπαναστασίου και οικοδομήθηκε, ορμώμενη από τα δυναμικά των κτιρίων του Τσίλλερ με πολλά όμορφα παραδοσιακά σπίτια και επαύλεις εκ των οποίων ορισμένα έχουν διασωθεί μέχρι σήμερα. Αναφορικά θα αναφερθούν τα σημαντικότερα της οδού, τα οποία είναι:

Στον αριθμό Ναυάρχου Παύλου Κουντουριώτη 3 το Μιχαλήνιο κέντρο προστασίας παιδιών είναι αποκατεστημένο, διατηρητέο κτίριο στη πλατεία Αλεξάνδρας, όπου ύστερα από επιθυμία και δωρεά των Εμμανουήλ και Δέσποινας Μιχαλινού λειτουργεί, από το 1961 ως κέντρο στη πάσχουσα παιδική ηλικία.

Στον αριθμό 9 της οδού Ναυάρχου Παύλου Κουντουριώτη, στη συμβολή με την οδό Μεσσηνίας, υπάρχει ένα πολώροφο κτίριο της εποχής του μεσοπολέμου αξιοσημείωτο για την αρχιτεκτονική, την ιδιομορφία και τα χρώματά του.

Στον αριθμό 13 της οδού Ναυάρχου Παύλου Κουντουριώτη και Κάνιγγος βρίσκεται ένα ιδιότυπο διατηρητέο κτίριο όπου ονομάζεται Μαζαράκειο Κληροδότημα. Σήμερα το τριώροφο αυτό κτίριο στεγάζει γραφεία ναυτιλιακής εταιρείας. Τις εργασίες αποκατάστασης του κτιρίου είχε αναλάβει ο Πάνος Κουρούκης με τη βοήθεια του αρχιτέκτονα Άγγελου Κυρίτση.

Στον αριθμό 15 της οδού Ναυάρχου Παύλου Κουντουριώτη, εκεί που διασταυρώνεται με την Κάνιγγος και την Ουίλσονος συναντάμε το αρχιτεκτονικό στολίδι που έμεινε εντέλει γνωστό στον Πειραιά ως «Μπαχλιτζανάκη». Πρόκειται για ένα ιδιότυπο διατηρητέο κτίριο, με κολώνες δωρικού ρυθμού και ένα ιδιαίτερο περιστύλιο και τριγωνική μετώπη, το οποίο αποδίδεται άλλοτε στον Τσίλλερ και άλλοτε σε κάποιον εκ των μαθητών του. Μεγάλα δωμάτια, ψηλοτάβανες αίθουσες, εσωτερικές σκάλες και δαιδαλώδεις διάδρομοι στα υπόγεια του αρχοντικού, στους χώρους του βοηθητικού προσωπικού και των αποθηκών του. Και ταυτόχρονα μια αίσθηση παρελθόντος μεγαλείου του παλιού αστικού Πειραιά. Στον αριθμό, τέλος, 17 της οδού Ναυάρχου Παύλου Κουντουριώτη και Ουίλσονος βρισκόταν ένα αρχοντικό που αναφέρεται ως πρώην οικία Καλλιμασιώτη, ενώ λίγο παρακάτω, στον αριθμό Κουντουριώτη 19 και Κλεμανσώ διακρίνεται ένα παραδοσιακό αποκατεστημένο διατηρητέο κτίριο.

(Πηγή κειμένου και εικόνας: <http://mlp-blo-g-spot.blogspot.gr/2011/12/blog-st-11.html>.)

Οικία οικογένειας Μεταξά

Η νεοκλασική οικία του Σπυρίδωνα Α. Μεταξά, έργο του Ερνέστο Τσίλλερ, άρχισε να κτίζεται το 1897 σύμφωνα με μια μεταλλική επιγραφή, που υπήρχε μέχρι την τελευταία δεκαετία του 20ου αιώνα στην πόρτα της εισόδου και γεωγραφικά βρίσκεται στη συμβολή των οδών Γρηγορίου Λαμπράκη, Βασιλέως Γεωργίου και Λούκα Ράλλη. Άνηκε στο Σπύρο Μεταξά, ιδρυτή της μετέπειτα παγκοσμίου φήμης κοκιοκαποίας Μεταξά. Στο σπίτι αυτό έζησε τα πρώτα παιδικά του χρόνια ο Τσαρούχης αφού η μητέρα του ήταν η αδερφή της Δέσποινας Μεταξά γυναίκας του Σπύρου Μεταξά. Μετά το θάνατο του προαναφερθέντος το σπίτι πέρασε στη κατοχή του γιου του.

Στα μέσα του προηγούμενου αιώνα το κτίριο φιλοξένησε επιχειρήσεις καθώς και ιδιωτικές σχολές Ναυτικών Μηχανικών. Κατόπιν από το 1976 στέγασε γνωστό ιδιωτικό παιδικό σταθμό μέχρι που απαξιώθηκε και ερημώθηκε τελείως. Στην αρχή όμως του 2000, αγόρασε το ερειπωμένο τότε κτίριο του Α. Μεταξά η εταιρεία Glou και το αναστήλωσε. Η αναστήλωση βασίσθηκε στο σεβασμό της αρχικής του υπόστασης και ανέδειξε τα αυθεντικά στοιχεία της αρχικής αρχιτεκτονικής του σύνθεσης. Εκτός από την επισκευή και αποκατάσταση των όψεων του κτιρίου και του διακόσμου αλλά και την αναδιαρρύθμιση του εσωτερικού χώρου προστέθηκαν ανελκυστήρες κλιμακοστάσια ενώ κατασκευάστηκε ένα νέο επτάωρο σπίτι σε επαφή με το νεοκλασικό διατηρητέο. Σήμερα αυτό το κτίριο είναι πλέον προσομοιωμένο σε τραπεζικό όμιλο και εγκαταλελειμμένο.(http://mlp-blog-spot.blogspot.gr/2011/02/blog-post_23.html)

(πηγή εικόνας:<http://www.lifo.gr/team/sansimera/58597>)

Μέγαρο Αδερφών Βάττη

Επί της Ακτής Μιαούλη στον Πειραιά εκτείνεται ένα από ωραιότερα κτήρια που υπάρχουν μέχρι σήμερα στον Πειραιά. Συγκεκριμένα στην συμβολή της Ακτής Μιαούλη με την οδό Μπουμπουλίνας, βρίσκεται το γνωστό για τους Πειραιώτες "Μέγαρο Αδελφών Βάττη" που σήμερα στεγάζει υποκατάστημα της Εθνικής Τράπεζας.

Το Μέγαρο Βάττη κατασκευάστηκε το 1924, τη περίοδο του μεσοπολέμου. Ως έτος κατασκευής εμφανίζεται το 1925, ωστόσο σε διαφημίσεις και καταχωρήσεις του Τύπου βρίσκουμε εταιρείες να καταχωρούνται ήδη από την 28η Σεπτεμβρίου του 1924 όπως η εγκατάσταση σε αυτό της ατμοπλοΐας Βασιλικών Βρετανικών Ταχυδρομείων και η Εθνική Ατμοπλοΐα Ελλάδος. Το Μέγαρο των Αδελφών Βάττη χαρακτηρίζεται από στοιχεία εκλεκτικιστικής αρχιτεκτονικής και στοιχεία μπαρόκ και κατασκευάστηκε από την αρχή προορισμένο για δύο χρήσεις. Το ένα μέρος για εγκατάσταση εμπορικών επιχειρήσεων το άλλο για ξενοδοχείο Πολυτελείας. Αργότερα προστέθηκαν δύο ακόμη όροφοι. (πηγή κειμένου και εικόνας:

http://mlp-blo-g-spot.blogspot.gr/2011/02/blog-post_6203.html&<http://pireorama.blogspot.gr/2012/10/1944.html>.)

Κτίριο Χατζηκυριακείου Ιδρύματος

Το Χατζηκυριάκειο Ίδρυμα Παιδικής Προστασίας στεγάζεται σ' ένα μεγάλο νεοκλασικό κτίριο με είσοδο επί της οδού Κλεισόβης 18 στον Πειραιά. Δεσπόζει στην είσοδο του πρώτου λιμανιού της χώρας δίνοντας το όνομα του στην συνοικία που εκτείνεται στα νοτιοανατολικά της πόλης καλύπτοντας όλο το βορειοδυτικό άκρο της Πειραιϊκής Χερσονήσου.

Έχει χαρακτηριστεί από το Υπουργείο Πολιτισμού ως «Έργο Τέχνης και Ιστορικό Διατηρητέο Μνημείο». Είναι ένα από τα πέντε ομορφότερα κτίρια της νεότερης ιστορίας και αποτελεί κομμάτι του Ελληνικού Πολιτισμού και πολιτιστική κληρονομιά για τις επόμενες γενιές. Είναι τετράγωνο με ελαφρές προεξοχές στις γωνίες. Το οικοδόμημα αναπτύσσεται γύρω από ένα μεγάλο αίθριο με περιμετρική στοά με τοξωτά ανοίγματα. Η γενικότερη τυπολογία στην αρχιτεκτονική του κτιρίου ήταν συνήθης για την εποχή του με το νεοκλασικό στοιχείο να αποπνέει την δύναμη και την αισθητική ομορφιά. Κάθε μία από τις τέσσερις όψεις του κτιρίου διαθέτει 14 τοξωτά παράθυρα. Αποτελείται από τέσσερα επίπεδα: υπόγειο, ισόγειο, α' και β' όροφο στα οποία περιλαμβάνονται αίθουσες διδασκαλίας, κοιτώνες, χώροι διοίκησης και βοηθητικά δωμάτια.

Στον περιβάλλοντα χώρο υπάρχει ένας μικρός Ιερός Ναός αφιερωμένος στον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο, θεμέλιος λίθος του οποίου τοποθετήθηκε στις 15 Απριλίου του 1901. Παράλληλα, μέσα στο Ίδρυμα λειτουργεί Δημοτικό Σχολείο το οποίο από το 1980 αναγνωρίζεται ως δημόσιο και μετονομάζεται σε «56ο Δημοτικό Σχολείο Πειραιά Χατζηκυριακείου Ιδρύματος».

Το κτίριο του Χατζηκυριακείου Ορφανοτροφείου θηλέων θεμελιώθηκε στις 30 Απριλίου του 1883, από την βασίλισσα Όλγα και οικοδομήθηκε με σχέδια του δημοτικού μηχανικού Κωνσταντίνου Θεοφιλά σε έκταση, 50 στρεμμάτων, που παραχωρήθηκε από τον βασιλιά Γεώργιο Α'. Οι εργασίες ανέγερσης ολοκληρώθηκαν το 1897, όμως η λειτουργία του ξεκίνησε επίσημα με τα εγκαίνια στις 19 Ιανουαρίου το 1904. Αρωγός στην μακροχρόνια προσπάθεια ανέγερσης και λειτουργίας του Χατζηκυριακείου Ορφανοτροφείου υπήρξε ο δήμαρχος Πειραιά Τρύφων Μουτζόπουλος.

Με τον σεισμό του 1999 το κτίριο πληγώθηκε σοβαρά και κρίθηκε ακατάλληλο για την διαβίωση των παιδιών. Με την εκκένωση του κτιρίου, το Οικοτροφείο και οι Διοικητικές

Υπηρεσίες μετεγκαταστάθηκαν σε καταυλισμούς λύομενων σπιτιών, στον περιβάλλοντα χώρο. Η διαδικασία αναστήλωσης του Κεντρικού Κτιρίου Λειτουργίας μετά από μακρόχρονη προσπάθεια των μελών του Δ.Σ., έχει ενταχθεί από την Περιφέρεια Αττικής στο ΕΣΠΑ και εκτελείται από την Διεύθυνση Τεχνικών Έργων της Π.Ε. Πειραιά. Σκοπός του έργου είναι η στατική ενίσχυση και η αρχιτεκτονική αποκατάσταση του κεντρικού κτιρίου χωρίς όμως να επηρεαστούν τα μορφολογικά χαρακτηριστικά. (<http://www.xatzikiriakio.gr>) (πηγή εικόνας: <http://www.fonipeiraioton.gr/%CF%>)

Κτίριο Ναυτικής Σχολής Δοκίμων

Το κτίριο της Ναυτικής Σχολής Δοκίμων είναι ένα από τα λίγα μνημειώδη κτίρια που έχει ο Πειραιάς. Τη δαπάνη για την ανέγερση του κτιρίου κάλυψε το κληροδότημα του ομογενή, από την Αίγυπτο, Πανταζή Βασσάνη. Η κατασκευή που στηρίχτηκε με βάσει την Ναυτική Σχολή της Δανίας ολοκληρώθηκε το 1904 και στις 3 Οκτωβρίου του 1905 η Σχολή Ναυτικών Δοκίμων άρχισε την λειτουργία της μέσα στο νέο της κτήριο. Η δωρεά του Βασσάνη δεν αφορά μόνο ένα κτήριο, αλλά ένα συγκρότημα αποτελούμενο από τρία κτήρια. Το Κεντρικό Κτήριο στις Σχολής, το οίκημα του Διοικητού και Υποδιοικητού και το Θεραπευτήριο. Βέβαια από τότε μέχρι σήμερα έγιναν κάποιες επεκτάσεις με πρώτη αυτή του Διδακτηρίου το 1913, όμως γενικά τα κτήρια διατηρούν μέχρι και σήμερα τα αρχικά τους χαρακτηριστικά. Προς τιμή λοιπόν αυτού του μεγάλου εθνικού ευεργέτη, η Σχολή τότε αποκαλείτο και "Βασσάνειον Ίδρυμα", ονομασία που σήμερα δεν είναι γνωστή. (Βαγιάκη, Ι. Γ.,2005)

(πηγή εικόνας :

<http://www.destinationpiraeus.com/gr/content/16/%CF%83%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B7-%CE%BD%CE%B1%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%89%CE%BD-%CE%B4%CE%BF%CE%BA%CE%B9%CE%BC%CF%89%CE%BD-%CF%80%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B1%CE%B9%CE%B1%CF%82>)

4.6 Σημαντικά αγάλματα και προτομές που κοσμούν τον Πειραιά Άγαλμα «Γεώργιος Καραϊσκάκης»

Το άγαλμα του Γεώργιου Καραϊσκάκη στην ομώνυμη πλατεία του Πειραιά τοποθετήθηκε το 1966 από το Σωματίο «Γεώργιος Καραϊσκάκης».

Εκεί που σήμερα βρίσκεται ο έφιππος ανδριάντας του οπλαρχηγού της επανάστασης Γ. Καραϊσκάκη, στεκόταν η προτομή του αρχαίου θεού Απόλλωνος, στραμμένη προς την Αθήνα, καθώς λίγα χρόνια μόλις πριν από την τοποθέτησή της, η αρχαία Πρωτεύουσα, είχε λάβει το χρίσμα να αποτελέσει και τη νέα πρωτεύουσα του νεοσύστατου Ελληνικού Βασιλείου. Και τότε η προτομή του Απόλλωνος είχε δώσει το όνομά της, στην σημερινή Πλατεία Καραϊσκάκη, που τότε λέγονταν Πλατεία Απόλλωνος.

(πηγή κειμένου και εικόνας:http://pireorama.blogspot.gr/2013/01/blog-post_29.html)

Προτομή του Κωνσταντίνου Βολανάκη

Τα αποκαλυπτήρια της προτομής του Κωνσταντίνου Βολανάκη τελέστηκαν στις 29 Ιουνίου 1963 μπροστά από το Ναυτικό Νοσοκομείο Πειραιά, με πρωτοβουλία της Φιλολογικής

Στέγης Πειραιώς, με Πρόεδρο της "Στέγης" τότε τον Γρηγόρη Θεοχάρη και Δήμαρχο Πειραιώς τον Παύλο Ντεντιδάκη.

Η αρχική αυτή θέση, μπροστά από το Ναυτικό Νοσοκομείο Πειραιώς, είχε επιλεγεί καθώς ακριβώς εκεί, σχηματιζόταν ένα μπαλκόνι προς τη θάλασσα, ώστε η προτομή να είναι στραμμένη και να ατενίζει το πέλαγος. Είναι γνωστό το πόσο πολύ ο Βολανάκης αγάπησε και εμπνεύστηκε από το υγρό στοιχείο, που τον καθιέρωσε άλλωστε και ως θαλασσογράφο.

Η προτομή του Βολανάκη, κατασκευάστηκε από τον γλύπτη Νικόλα (δημιουργό πολλών γλυπτών που κοσμούν σήμερα τον Πειραιά), με χρήματα που διατέθηκαν από τον Πειραιολάτρη Ιωάννη Μελετόπουλο (προς τιμή του πατέρα του Αλέξανδρο Μελετόπουλο). Σήμερα βέβαια η προτομή έχει μεταφερθεί και βρίσκεται περίπου πάνω από το Ναυτικό Μουσείο Ελλάδος και κατά μια σύμπτωση θα έλεγα είναι στραμμένη να κοιτά προς το Ναυτικό Νοσοκομείο Πειραιώς, μπροστά από το οποίο βρισκόταν αρχικώς.

(πηγή κειμένου και εικόνας: <http://pireorama.blogspot.gr/2016/09/KONSTANTINOS-VOLANAKIS.html>.)

Προτομή του Ανδρέα Μιαούλη

Τα αποκαλυπτήρια της προτομής του Ανδρέα Μιαούλη έγιναν στις 22 Μαρτίου του 1978 στο σημείο όπου τελείωνε η αλλοτινή γνωστή Ρέπουλη, σημερινή Σωτήρος Διός με την Ακτή Μιαούλη, ελάχιστα αριστερά από την πρόσοψη του Αγίου Σπυρίδωνα. Η συγκεκριμένη θέση επιλέχθηκε, καθώς εκεί ευρισκόταν κάποτε η κατεδαφισθείσα επί επταετίας, οικία του ναυάρχου της επανάστασης.

Η προτομή του Υδραίου ναυάρχου είναι έργο του γλύπτη Λεωνίδα Δρόσου. Είναι κατασκευασμένη από χαλκό. Ήταν η δεύτερη κατά σειρά δωρεά του Μελετόπουλου προς τον Πειραιά.. Για να στηθεί ο ανδριάντας στο μικρό πάρκο μπροστά από τον Άγιο Κωνσταντίνο, είχε χρειασθεί πρώτα να απομακρυνθεί η προτομή του ιατροφιλόσοφου Θεόδωρου Αφεντούλη.

Η προτομή του Μιαούλη που μέχρι σήμερα κοσμεί τον Πειραιά είχε φιλοτεχνηθεί από τον Λεωνίδα Δρόσο στα μέσα του 19ου αιώνα.

(πηγή κειμένου και εικόνας: <http://pireorama.blogspot.gr/2016/10/Protomi-Andrea-Miaouli30.html>.)

Ο χάλκινος ανδριάντας του Θεμιστοκλή

Ο Χάλκινος Ανδριάντας του Θεμιστοκλή δεσπόζει στην Ακτή Μιαούλη μπροστά από τον Τινάνειο Κήπο. Τα αποκαλυπτήρια του έγιναν στις 29 Φεβρουαρίου 1976 από τον Υπουργό Εμπορικής Ναυτιλίας Αλέξανδρο Παπαδόγκονα.

Η τοποθέτηση του ανδριάντα εκεί αποφασίστηκε τον Σεπτέμβριο του 1975 από το Δημοτικό Συμβούλιο Πειραιά για να καλύψει τον χώρο που κάποτε βρίσκονταν το παλαιό Δημαρχείο Πειραιά (Ρολόι) που κατεδαφίστηκε. Ο ανδριάντας είναι δωρεά του Πειραιώτη Ιωάννη Μελετόπουλου που διατελούσε τότε Πρόεδρος της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας και κατασκευάστηκε από τον γλύπτη Νικόλα.

(πηγή κειμένου και εικόνας: <http://pireorama.blogspot.gr/2013/04/blog-post.html>)

Το άγαλμα της μητέρας

Στις 29 Μαρτίου του 1959 έγιναν στον Πειραιά τα αποκαλυπτήρια του αγάλματος της Μητέρας, που στήθηκε στην διασταύρωση

των Λεωφόρων Βασιλέως Γεωργίου Α΄ και της τότε Βασιλίσσης Σοφίας (νυν Γρηγόρη Λαμπράκη). Στην βάση του αγάλματος έφερε επιγραφή «Ο ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ ΣΤΗ ΜΑΝΑ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ, 1959»

Το άγαλμα αυτό λαξευμένο από τον Γλύπτη Γιάννη Παππά (1913 - 2005) και αφιερωμένο στην μητέρα, παρέμεινε αρκετό χρόνο στο ατελιέ του καλλιτέχνη στου Ζωγράφου, σε αναμονή απόφασης της Δημοτικής Αρχής Πειραιά για το σημείο της τοποθέτησής του. Το ύψος του φτάνει τα 3.60 μέτρα και είναι κατασκευασμένο εξ ολοκλήρου από πεντελικό μάρμαρο. (http://pireorama.blogspot.gr/2013/05/blog-post_25.html.)

(πηγή εικόνας: <http://projecta7gel.blogspot.gr/2014/12/normal-0-false-false-false-el-x-none-x.html>)

Ο Γυμνός Έφηβος του Τινάνειου Κήπου

Το άγαλμα αυτό είναι έργο του γλύπτη Κώστα Βαλσάμη (Σύμη 1908 - Αθήνα 2003) που κατασκεύασε στα χρόνια της παραμονής του στο Παρίσι. Στην βάση του σήμερα το μόνο που μπορούμε με δυσκολία να διαβάσουμε είναι: C. Valsamis/Paris 1948. Αυτό συμβαίνει στις 22 Ιουλίου 1994 έβγαλαν τον Έφηβο αυτό για να στήσουν στη θέση του το Μνημείο της Εθνικής Αντίστασης. Έκαναν δοκιμές, ο όγκος όμως της κατασκευής δεν ταίριαζε εκεί και τελικά στήθηκε σε μια άκρη του κήπου απέναντι από το ΝΑΤ. Έτσι ο "ποντοπόρος Έφηβος" ξαναμπήκε στο κέντρο του Κήπου, σε τιμεντένια βάση, δίχως τα μάρμαρα και την επιγραφή του, με αποτέλεσμα να μη γνωρίζει αυτός που τον κοιτάζει για ποιο λόγο τοποθετήθηκε.

(πηγή κειμένου και εικόνας: <http://pireorama.blogspot.gr/2013/01/blog-post.html>)

Ο χάλκινος Ποσειδώνας της πλατείας Μανίνα

Στην σημερινή πλατεία (πρώην πλατεία Μανίνα) δεσπόζει το άγαλμα του Ποσειδώνα που αποτελεί αντικείμενο φωτογράφισης των ξένων τουριστών που καταφθάνουν με τα κρουαζιερόπλοια. Κατασκευάστηκε το 1994 και είναι έργο του γλύπτη Σ. Γογγάκη. Επιλέχθηκε ο Ποσειδώνας καθώς την εποχή εκείνη στον έναντι χώρο της πλατείας, διεξάγονταν επί σειρά ετών οι Εκθέσεις "Ποσειδώνια".

Για την κατασκευή του αγάλματος όσο και την διαμόρφωση της Πλατείας υπήρξαν χορηγίες εκτός φυσικά από τον Δήμο Πειραιώς και τον Ο.Λ.Π. και από την Ένωση Εφοπλιστών Επιβατηγών πλοίων, την άλλοτε ακμάζουσα Ηπειρωτική Ατμοπλοία "Γ. Ποταμιάνος", την διοίκηση της Έκθεσης "Ποσειδώνια" την εποχή ο θεσμός αυτός γίνονταν στον Πειραιά, καθώς και τις εταιρείες TsakosFoundationMontevideoUruguay, World Marine και την Τράπεζα Citibank.

(πηγή κειμένου & εικόνας: <http://pireorama.blogspot.gr/2014/11/blog-post.html>).

Ο ανδριάντας της Ηρώς Κωνσταντοπούλου

Ο Πειραιάς στη περιοχή της Τερψιθέας φιλοξενεί τον ανδριάντα της Ηρώς Κωνσταντοπούλου, μιας ηρωϊκής ανήλικης αγωνίστριας του πολέμου του 1940 που με απaráμιλλο σθένος πολέμησε τους εχθρούς και βασανιστές της, οι οποίοι την εκτέλεσαν με 17 σφαίρες.

Η Ηρώ ήταν μόλις 17 ετών. Γι' αυτό και ο γλύπτης Νικόλας που φιλοτέχνησε το άγαλμά της τοποθέτησε στα πόδια της μια κούκλα, για να δείξει πως ήταν ένα μικρό κορίτσι που σε άλλες περιστάσεις θα έπαιζε ακόμη με τα παιχνίδια της.

<http://pireorama.blogspot.gr/2016/09/IRO-KONSTANTOPOULOU.html>

(πηγή εικόνας: <https://www.sansimera.gr/biographies/689>)

Ο ανδριάντας του Ελευθερίου Βενιζέλου

Απέναντι από το Δημοτικό Θέατρο Πειραιώς, ανάμεσα στο θέατρο και στο ναό των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης, έγιναν

στις 4 Μαΐου 1978 τα αποκαλυπτήρια του ανδριάντα του Ελευθερίου Βενιζέλου. Ο ανδριάντας του πολιτικού αυτού άνδρα αποτελούσε δωρεά του Πειραιολάτρη και γνωστού για τις δωρεές του στον Πειραιά, Ιωάννη Αλ. Μελετόπουλου και είναι έργο του γλύπτη Ι. Κανακάκη.

Ο ανδριάντας του Ελευθερίου Βενιζέλου έχει ύψος 2,95 μ. ενώ μαζί με το βάθρο του φτάνει τα 5,45 μέτρα. Φέρει το δεξί του πόδι μπροστά δείχνοντας ταυτόχρονα με το δεξί του χέρι την επιλογή του. Η κίνηση αυτή προτιμήθηκε καθώς ο Βενιζέλος είχε ταυτιστεί με αποφασιστικές επιλογές και πορεία σταθερά εμπρός. Το βάθρο από τη μια πλευρά αναγράφει "Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος", ενώ από την άλλη βρίσκεται χαραγμένο ένα ομοίωμα σημειώματος που έγραψε ο Βενιζέλος την ημέρα της αναχωρήσεώς του από την Κρήτη για την Αθήνα, στις 5 Σεπτεμβρίου 1910. Αυτό το σημείωμα το είχε παραδώσει στον Αλέξανδρο Ραγκαβή καθώς και εκείνος τον συντρόφευε σε εκείνο το ταξίδι. Το χάραγμα επί του βάρου του ανδριάντα, που μεταξύ άλλων αποδίδει και το γραφικό χαρακτήρα του πολιτικού ανέγραφε: "ΑΙΕΝ ΑΡΙΣΤΕΥΕΙΝ, Χαλέπα, 5 Σεπτεμβρίου 1910, Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος".

Σήμερα δυστυχώς ο ανδριάντας του Ελ. Βενιζέλου έχει μεταφερθεί, λόγω των έργων του μετρό, στην Πλατεία Κοραή. Η επιλογή της θέσης ήταν άστοχη, καθώς λόγω των τεραστίων διαστάσεων που έχει ο ανδριάντας, επικρατεί της μικρής προτομής του Αδαμαντίου Κοραή που βρίσκεται ακριβώς στην απέναντι πλευρά της πλατείας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να προκαλεί την απορία σε όσους δεν γνωρίζουν για το πώς είναι δυνατόν σε μια Πλατεία που φέρει το όνομα Κοραή, να δεσπόζει ο ανδριάντας του Ελευθερίου Βενιζέλου. (<http://pireorama.blogspot.gr/2016/10/andriantas-Eleftheriou-Benizelou.html>.)

(πηγή εικόνας: <http://dimitriskrasonikolakis.blogspot.gr/2015/04/>)

Η προτομή του Λάμπρου Πορφύρα

Στις 22 Μαΐου 1938 στην Φρεαττύδα έγιναν τα αποκαλυπτήρια της προτομής του Λάμπρου Πορφύρα. Η προτομή κατασκευάστηκε από τον γλύπτη Γρηγόρη Ζευγώλη και στήθηκε στην εκεί μικρή πλατεία με πρωτοβουλία του Δήμου Πειραιώς. Στην τελετή τότε είχαν μιλήσει ο Δήμαρχος Πειραιώς Σωτήριος Στρατήγης ενώ ποιήματά τους αφιερωμένα στον Πορφύρα απέγγειλαν οι Μιλτιάδης Μαλακάσης και

Αιμίλιος Βεάκης. Αυτή η αφιέρωση ήταν και είναι ένας φόρος τιμής για τον εκπληκτικό αυτό ποιητή που αγαπούσε, εμπνεόταν και αναδείκνυε μέσα από το έργο του τόπο του και ιδιαίτερα τη περιοχή της Φρεαττύδος που τόσο αγαπούσε.

(πηγή κειμένου & εικόνας: http://pireorama.blogspot.gr/2013/02/blog-post_22.html)

Η προτομή του Δημήτρη Ροντήρη

Ο Ροντήρης ήταν Πειραιώτης και εξαιρετος ηθοποιός και σκηνοθέτης, όπου πέθανε το 1981. Τότε ο Ροταριανός Όμιλος Πειραιά δημιούργησε την προτομή του ως φόρο τιμής στο καλλιτέχνη που βρίσκεται από το 1955 στο αρχαιολογικό πάρκο επί της Ηρώων Πολυτεχνείου.

(πηγή κειμένου & εικόνας: <http://pireorama.blogspot.gr/2012/07/blog-post.html>)

Προτομές Αιμίλιου Βεάκη και Κατίνας Παξινοῦ

Στις 24 Φεβρουαρίου του 1980 έγιναν τα αποκαλυπτήρια της προτομής του Αιμίλιου Βεάκη και της Κατίνας Παξινοῦ. Οι προτομές κοσμούν τον προαύλιο χώρο του Δημοτικού

Θεάτρου Πειραιά και είναι έργα του γλύπτη Ν. Περαντινού, που προσέφερε ο Ροταριανός Όμιλος Πειραιώς.

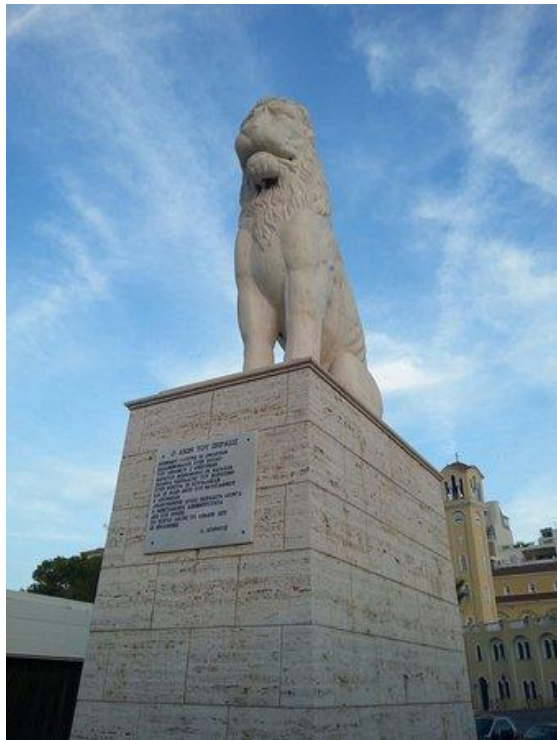
(πηγή κειμένου & εικόνας: http://pireorama.blogspot.gr/2014/06/blog-post_18.html)

Η προτομή του Νικηφόρου Βρεττάκου

Σε ένα από τα κεντρικότερα σημεία του Πειραιά στην οδό Καραΐσκου 106, λίγα μέτρα μόλις πριν την Πλατεία Κοραή συναντά κανείς σήμερα την προτομή του Νικηφόρου Βρεττάκου φιλοτεχνημένη από το Νίκο Περαντινό. Τοποθετήθηκε το 2002 εκεί όπου υπήρχε ένα σπίτι δίπατο γωνιακό νεοκλασικό που έζησε ο μεγάλος ποιητής Νικηφόρος Βρεττάκος από το 1946 έως το 1962. (πηγή κειμένου & εικόνας: <http://pireorama.blogspot.gr/2015/10/106.html>.)

Ο Λέων του Πειραιά

Ο Λέων του Πειραιώς είναι ένα μαρμάρινο γλυπτό που δεν γνωρίζουμε με βεβαιότητα το πότε και για ποιον λόγο κατασκευάστηκε, πότε και για ποιον λόγο τοποθετήθηκε στον Πειραιά. Πολλοί τον προσομοιάζουν με τον "λέοντα της Χαιρώνειας" παρόλο που δεν έχει τις αναλογίες και τη καλλιτεχνική αξία του. Το ύψος του είναι υπέρ των 3 μέτρων και βρισκόταν στον μυχό του λιμένα του Πειραιά. Η ακριβής θέση του είναι γνωστή από σχέδιο των DesCombes, οι οποίοι το τοποθετούν στη περιοχή του παλαιού ρολογιού. Άλλοι πάλι θεωρούν πως το άγαλμα ήταν τοποθετημένο στην είσοδο του λιμανιού, εκεί που βρίσκεται σήμερα ένα αντίγραφο. Από την επιβλητική παρουσία του μνημείου, ο λιμένας ονομαζόταν και Πόρτο Λεόνε (Porto Leone). Οι Αθηναίοι αποκαλούσαν τον μαρμάρινο αυτό λέοντα Δράκο, ίσως γιατί τα χαρακτηριστικά του έδιναν την εντύπωση ανθρώπινης μορφής (σχετικό και το τοπωνύμιο λιμάνι του Δράκου).

Η παρουσία του μνημείου στο λιμάνι του Πειραιά τερματίζεται το 1687 με την αρπαγή του από το ναύαρχο Φραγκίσκο Μοροζίνι. Μεταφέρεται στη Βενετία ως λάφυρο μαζί με άλλα τρία λιοντάρια μικρότερου μεγέθους. Τα έργα αυτά βρίσκονται μέχρι σήμερα στο ναύσταθμο της Βενετίας. Η αρπαγή των συγκεκριμένων λιονταριών δεν είναι τυχαία και αυτό γιατί έμβλημα της Βενετίας την εποχή εκείνη ήταν το λιοντάρι. (Χατζημανωλάκης, Γ.Ε, 2009: 54-55)

(πηγή εικόνας: https://www.tripadvisor.nl/Attraction_Review-g189403-d8612414-Reviews-Piraeus_Lion-Piraeus_Piraeus_Region_Attica.html)

ΜΕΡΟΣ Γ΄ «ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ»

(πηγή εικόνας: <https://nautilia.gr/eidiseis/limania/pagose-limani-tou-pirea/>)

Η περίπτωση του Πειραιά αποτελεί μία καίρια πρόκληση ως προς την ενίσχυση της πολιτιστικής κληρονομιάς του και κατ' επέκταση της ταυτότητας και της εικόνας του για δύο κυρίως λόγους. Πρώτον αποτελεί ένα από τα δυναμικότερα σύγχρονα αστικά κέντρα της χώρας και δεύτερον η πόλη είναι ένα σημαντικό εμπορικό, διοικητικό, πολιτιστικό και συγκοινωνιακό κέντρο της ευρύτερης περιοχής με λαμπρή και μακραίωνη ιστορία.

Παρόλα αυτά έχει ανάγκη την αλλαγή στρατηγικής έτσι ώστε να αυξηθούν οι ήδη υπάρχουσες και να προσελκυσθούν νέες επενδύσεις, να γίνει ισότιμη η συμβίωση στην κοινότητά του και να ευαισθητοποιηθούν οι πολίτες του για την προστασία των εναπομεινάντων αποθεμάτων του περιβαλλοντικού και πολιτιστικού πλούτου του και τη διατήρηση του για τις επόμενες γενιές.

Σκοπιμότητα της πρότασης

Στόχος, λοιπόν, της πρότασης για τη πολιτιστική προώθηση του Πειραιά είναι:

- η ανάδειξη της πόλης μέσω ενός συγκροτήματος μουσείων, χώρων έκθεσης και παραγωγής τέχνης για την προώθηση του πολιτισμού και
- η δημιουργία ενός πνεύμονα παιδείας τέχνης και αναψυχής για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της αλλά και των επισκεπτών της πόλης.

Με την υλοποίηση των παραπάνω στόχων θεωρούμε πως θα αλλάξουν τα δεδομένα της ευρύτερης περιοχής. Επίσης θα αναμορφωθεί η τρέχουσα αντίληψη για τη περιοχή του Πειραιά –καθώς κατά το πλείστο θεωρείται λιμενική ζώνη με φτωχογειτονιές- κάνοντας την πόλη ελκυστική και ιδιαίτερη, με την ενσωμάτωση του πολιτισμού στην καθημερινότητά της. Παράλληλα θα αυξηθεί η επισκεψιμότητα και η φήμη του Πειραιά, διαμορφώνοντας ένα σημείο αναφοράς και έναν τόπο προορισμού ευρύτερων κοινωνικών ομάδων. Το γεγονός ότι οι αφίξεις και αναχωρήσεις τουριστών κρουαζιέρας ανέρχονται κάθε χρόνο σε τέσσερα (4) εκατομμύρια επιβάτες, θα μπορούσε τοποθετήσει τον Πειραιά στην λίστα των σημαντικότερων και άξιων επισκέψεως Πόλεων – Λιμανιών του κόσμου.

Στόχος λοιπόν της πρότασης είναι να γίνει ο Πειραιάς Πύλη Τουρισμού και Πολιτισμού.

Χαρακτηριστικά της πρότασης

Η κεντρική ιδέα της πολιτιστικής ανάπτυξης της περιοχής πηγάζει από την ίδια τη ζωή του τόπου και τη λειτουργία του λιμανιού, χώρου με διαρκή κίνηση και μεγάλη επισκεψιμότητα διαφορετικών ανθρώπων, σε όλη τη διάρκεια του 24ώρου, με ανάμιξη λειτουργιών με διαρκή προβολή και οπτική έκθεση σε μεγάλο πλήθος ατόμων (ταξιδιώτες, εργαζόμενοι κ.λπ.). Πρόκειται για την ιδέα του συνδυασμού του πλήθους με την πολυμορφία των λειτουργιών μιας πολιτιστικής ενότητας σε όλες της τις εκφάνσεις. Η ιδέα αυτή εκφράζεται με:

- την ιδιαιτερότητα που έχει ο χώρος, καθώς σχετίζεται άμεσα με την καθημερινή λειτουργία του λιμανιού.
- την ανάμειξη των λειτουργιών και όχι το διαχωρισμό τους (χώροι μουσειακοί, εκθεσιακοί και συγχρόνως παράλληλοι χώροι για διδασκαλία και παραστάσεις διάφορων εκφράσεων τέχνης όπως: χορός, μουσική, ηχοληψίες, ζωγραφική, γλυπτική, τραγούδι, διαλέξεις κλπ.)
- τη λειτουργία, ταυτόχρονα ως χώρου παραγωγής πολιτιστικής δραστηριότητας (π.χ. δυνατότητα διάθεσης χώρων εργασίας-studio για μία περίοδο σε καλλιτέχνες, φιλοξενία καλλιτεχνών κλπ).
- την προώθηση και επέκταση του Αστικού Σχεδιασμού με τη δημιουργία όλων αυτών των πολιτιστικών δραστηριοτήτων στις υπάρχουσες κτιριακές εγκαταστάσεις.
- την παράλληλη δημιουργία κοινοχρήστων χώρων, δίκτυο πεζοδρόμων, πλατειών, περιοχών πρασίνου, που θα περιβάλλουν και θα ενοποιούν τις διάφορες λειτουργίες και θα διαμορφώνουν ένα ποιοτικά αναβαθμισμένο περιβάλλον, βασισμένο στη φιλικότητα και στις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης.

Προϋποθέσεις υλοποίησης της πρότασης

Η ενίσχυση της πολιτιστικής ταυτότητας του Πειραιά αναμένεται να συμβάλει στην δραστική αλλαγή της εικόνας της περιοχής και να δράσει θετικά στον επαναπροσδιορισμό του χαρακτήρα και στην ανάπτυξη της ελκυστικότητάς του. Για να πραγματοποιηθεί όμως αυτή θα πρέπει πρώτα να προσδιοριστούν ορισμένα στοιχεία που θα αποτελέσουν τη βάση της επιτυχούς εφαρμογής της πρότασης αυτής. Αναφορικά είναι:

- Η εξέταση των συνιστωσών που πρέπει να ληφθούν υπόψη για την πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής, όπως:
 - Η περιβαλλοντική διάσταση, που αφορά το σύνολο της πολιτιστικής κληρονομιάς (αρχαιολογικά και αρχιτεκτονικά μνημεία) τα οποία λειτουργούν και ως περιβαλλοντικά αποθέματα που πρέπει να προστατευθούν.
 - Η οικονομική διάσταση, που αφορά το κεφάλαιο για τη προστασία και αποκατάσταση του πολιτιστικού πλούτου του Πειραιά, που εν γένει μπορεί να αποτελέσει μια υπαρκτή και πολύ σημαντική πηγή οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής.
 - Η κοινωνική διάσταση που αφορά το πολιτιστικό κεφάλαιο που μεταφέρει σημαντικά μηνύματα από τη μία γενιά στην άλλη, και εξυπηρετεί ως ένας θησαυρός από πολιτισμικά νοήματα τα οποία πρέπει να διατηρηθούν.
- Ο επαναπροσδιορισμός της ταυτότητας του Πειραιά ως αστικής οντότητας και αναφορικά με τα αβιοτικά χαρακτηριστικά του, την κατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος, τη δυναμική του σημερινού κοινωνικού γίνεσθαι και το λόγο για τον οποίο ξεχωρίζει από άλλες περιοχές.
- Ο επαναπροσδιορισμός της πολιτιστικής ταυτότητας του Πειραιά, σχετικά με τα κτίσματα, τα πολιτιστικά τοπία, ή την άυλη κληρονομιά.
- Η επισήμανση στοιχείων που λειτουργούν όχι μόνο ως τοπόσημα αλλά ως trademarks.
- Η καταγραφή των χαρακτηριστικών και των αναγκών της περιοχής και η δημιουργία ενός συνεκτικού πλέγματος προτάσεων σε ότι αφορά στην τουριστική της ανάπτυξη.
- Η βελτίωση μεταφορικών και άλλων τουριστικών υποδομών.

Εφικτότητα της πρότασης

Όσον αφορά την εφικτότητα του παρακάτω πλάνου σίγουρα μία εργασία είναι πολύ πιο απλή από την πολυπλοκότητα που θα συναντούσε κανείς στην εφαρμογή ενός επιχειρηματικού πλάνου. Παρόλα αυτά, οι ιδέες αυτές θεωρητικά καλύπτουν ανάγκες αλλά και σε πρακτικό επίπεδο είναι κατά το πλείστο υλοποιήσιμες.

Ως προς την εφαρμογή, λοιπόν, του πλάνου, για να λειτουργήσουν οι ιδέες και να υπάρξει πολιτιστική και όχι μόνο ανάπτυξη στη περιοχή του Πειραιά απαιτούνται τα εξής:

- Σημαντική χρηματοδότηση για την δημιουργία κτιριακών εγκαταστάσεων.
- Σημαντική χρηματοδότηση για την ανακατασκευή υπαρχόντων κτιρίων, δρόμων, πάρκων.
- Δημοτικές άδειες για τη χρήση περιοχών που δεν έχουν εκμεταλλευτεί σωστά μέχρι στιγμής.
- Συνδρομή πολλαπλών ειδικοτήτων όπως αρχαιολόγοι, συγκοινωνιολόγοι, περιβαλλοντολόγοι.
- Μελέτη για το ποσοστό δημιουργίας περαιτέρω προβλημάτων κατά την υλοποίηση του πλάνου.
- Ανάδειξη του Πειραιά ως περιοχή πολιτιστικού ενδιαφέροντος.
- Διαφήμιση της περιοχής και των καινοτόμων ιδεών που έχουν εφαρμοστεί σε αυτήν.
- Προβολή ειδικών συμφερόντων πακέτων δελεαστικά για τους επισκέπτες.

Με αφετηρία μια ορθολογική θεώρηση, κρίνεται πως τα αποτελέσματα της ιδέας είναι πολυδιάστατα. Υπάρχει πιθανότητα αποδοτικότητας αλλά και αποτυχίας κατά την εφαρμογή τους. Επίσης, λαμβάνοντας υπόψη τα οικονομικά δεδομένα της εποχής, γίνεται αντιληπτό πως οι χρηματοδοτήσεις είναι πολύ δύσκολο να δοθούν. Παρόλα αυτά θεωρούμε πως σε ένα τόπο ο οποίος έχει τις υποδομές να αναπτυχθεί και να προωθηθεί αξίζει η προσπάθεια υλοποίησης, έστω ορισμένων από αυτές τις ιδέες.

Περιγραφή του πλάνου πολιτιστικής ανάδειξης του Πειραιά

Τις τελευταίες δεκαετίες η σύγχρονη κοινωνία του Πειραιά προσπαθεί να βελτιώσει τη ποιότητα της αστικής ζωής. Τα τελευταία δε χρόνια έχουν γίνει σημαντικά βήματα ανάπλασης της περιοχής τόσο με την ανακατασκευή σημαντικών και ξακουστών σημείων και κτιρίων (π.χ. Δημοτικό Θέατρο) όσο και με τη δημιουργία περιοχών μαζικής ψυχαγωγίας στη λιμενική ζώνη. Επίσης πολύ σημαντική αλλαγή της τελευταίας πενταετίας αποτελεί η μονοδρόμηση των δρόμων αλλά και τα έργα κατασκευής νέων μέσων συγκοινωνιών (μετρό, τραμ) τα οποία αναμένεται να τελειοποιηθούν μέχρι το 2020, για τη καλύτερη μετακίνηση των πολιτών. Βέβαια, κατά την άποψη των περισσότερων, η υλοποίηση του πλάνου αυτού έχει δημιουργήσει περαιτέρω προβλήματα.

Συνάμα, μεγάλη ευαισθητοποίηση έχει επέλθει όσον αφορά τις πολιτιστικές δράσεις στο Πειραιά. Τα τελευταία χρόνια διενεργούνται πολλές εκδηλώσεις, παραστάσεις, σεμινάρια, εκπαιδευτικά προγράμματα και περίπατοι, τόσο με τη συμβολή του Δήμου όσο και με πρωτοβουλία της Εφορίας Αρχαιοτήτων Δυτικής Αττικής Πειραιώς και Νήσων με θεματικές που αφορούν την ιστορία του τόπου, το περιβάλλον, τη θάλασσα, αλλά και θέματα νεανικά, εκπαιδευτικά, φιλοσοφικά και ψυχολογικά.

Ένας συγκεκριμένος σχεδιασμός εκστρατείας για την προώθηση της πόλης πρέπει να αναπτυχθεί δίνοντας έμφαση στα δυνατά σημεία της και τις ευκαιρίες που παρουσιάζει. Με άμεση ή έμμεση αναφορά η πολιτιστική κληρονομιά προσφέρει σημαντικές δυνατότητες στην πόλη για τη βελτίωση της εικόνας της και την προώθησή της.

Ειδικότερα, για την πολιτιστική ανάδειξη του Πειραιά μπορεί κάλλιστα να πραγματοποιηθεί με τη καλή διατήρηση αλλά και προώθηση- συμπλήρωση των υπαρχόντων πολιτιστικών χώρων και τη δημιουργία νέων. Πιο συγκεκριμένα:

1. **Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά:** μπορεί να αναδειχθεί ως ένας κύριος πόλος έλξης επισκεπτών της περιοχής καθώς φιλοξενεί μεγάλης σημασίας αρχαιολογικά ευρήματα. Θα πρέπει όμως να τεθεί ένα λειτουργικό πρόγραμμα αναδιαμόρφωσης του εσωτερικού και κυρίως του εξωτερικού χώρου του μουσείου.

Όσον αφορά τον εξωτερικό χώρο, τα αντικείμενα που σήμερα βρίσκονται στοιβαγμένα κάτω από κάκιστα υπόστεγα θα πρέπει να αντικατασταθούν από κατασκευές και προθήκες φύλαξης και ανάδειξης των αντικειμένων δημιουργώντας έτσι μια επέκταση της υπάρχουσας έκθεσης. Επίσης, σημαντική είναι η ανάδειξη του αρχαίου θεάτρου της Ζέας με εκδηλώσεις και παραστάσεις ενώ σημαντική είναι, επίσης, η συνολική ανάπλαση του προαύλιου χώρου με την εμφύτευση περισσότερων φυτών και τη δημιουργία μιας καφετέριας.

Όσον αφορά τον εσωτερικό χώρο, θεωρείται απαραίτητη η αναδιαμόρφωση των αιθουσών καθώς η πορεία της έκθεσης είναι τέτοια που κουράζει τον επισκέπτη. Θα πρέπει να τονισθούν τα highlights και να εκμοντερνιστεί το εποπτικό υλικό της έκθεσης. Ακόμη, μια ενδιαφέρουσα πρόταση είναι η προώθηση των εργαστηρίων και των χώρων συντήρησης του μουσείου προς το κοινό, ώστε να αρχίσει και αυτό να πληροφορείται για κλάδους που για τους περισσότερους είναι άγνωστοι.

2. **Ναυτικό Μουσείο Ελλάδος:** αποτελεί ένα μικρό αλλά σημαντικό για τον Πειραιά αρχαιολογικό χώρο. Ο εξωτερικός χώρος με τα κανόνια και το υποβρύχιο Παπανικολής συνάπτεται υπέροχα με την άκρως αξιοποιημένη και προσεγμένη μαρίνα. Όμως, όσον αφορά τον εσωτερικό χώρο είναι αρκετά μικρός και δεν αναδεικνύει όπως θα έπρεπε το σημαντικότερο κεφάλαιο του Πειραιά που δεν είναι άλλο από τη ναυτιλία. Μία

ενδιαφέρουσα πρόταση θα ήταν η μεταφορά των μόνιμων συλλογών του σημερινού μικρού Ναυτικού Μουσείου σε μια από τις τεράστιες εγκαταστάσεις στη περιοχή του λιμανιού κοντά στον ΟΛΠ και το Πόρτο Λεόνε. Με αυτό τον τρόπο θα αναδεικνυόταν υπέροχα εκείνο το κομμάτι της λιμενικής ζώνης που σήμερα είναι αχρησιμοποίητο, ενώ η επισκεψιμότητα θα αυξανόταν ραγδαία λόγω αποβίβασης από εκεί των κρουαζιερόπλοιων. Αυτή η εγκατάσταση θα μπορούσε να συμπληρωθεί με αρχαία ναυτικών χαρτών, εκθετήριο ομοιωμάτων πλοίων, ενάλιες αρχαιότητες, διοίκηση, καφέ και εστιατόριο στο δώμα με καταπληκτική θέα. Επίσης στην ενότητα του Ναυτικού Μουσείου θα μπορούσαν να ενταχθούν περιοδικές εκθέσεις και διάφορες εκδηλώσεις με συναφή θέματα (όπως πχ για τα Λιμάνια του Κόσμου -αφιέρωμα κάθε χρόνο σε ένα λιμάνι). Ο υπαίθριος περιβάλλον χώρος του Μουσείου θα διαμορφωνόταν κατ' επέκταση του κτιρίου μέχρι τη θάλασσα και θα αποτελούσε συνέχεια του εκθετηρίου του Μουσείου. Ιδανικά θα μπορούσε να παρέχει υδάτινες περιοχές και κανάλια όπου μπορεί να ελλιμενιστεί συμβολικά ένα ιστορικό πλοίο. Όσον αφορά τον προηγούμενο μικρό χώρο στη μαρίνα Ζέας, όπου στεγάζεται σήμερα το μουσείο, αυτός θα μπορούσε να μετασχηματιστεί σε χώρο με θαλάσσια και πάλι θεματική, όπως ενυδρείο που είναι πολύ ενδιαφέρον για μικρούς και μεγάλους.

3. Ενοποίηση των αρχαιολογικών ευρημάτων του Κωνώνειου Τείχους και ανάδειξη των υποθαλάσσιων ευρημάτων των αρχαίων νεωσοίκων του πολεμικού λιμένα στην περιοχή της Μαρίνας Ζέας: πρώτος στόχος είναι η ανάδειξη του Τείχους και του Πολεμικού Λιμανιού ως μοναδικών μνημείων της ιστορίας και ως διαχρονικών στοιχείων διεπαφής της πόλης του Πειραιά και της Θάλασσας. Δεύτερος στόχος είναι η χωρική και αρχιτεκτονική ενοποίηση των αρχαιολογικών ευρημάτων. Χωρικά, η ενοποίηση αφορά στην λειτουργική σύνδεση των ευρημάτων μεταξύ τους αλλά και με τον ιστό της πόλης. Αρχιτεκτονικά, η ενοποίηση αφορά στην αντιληπτική σύνδεση των ευρημάτων μεταξύ τους και στη δημιουργία μιας συνεχούς όδευσης του τείχους ακόμα και στις περιοχές όπου δεν σώζονται ευρήματα.. Τρίτος στόχος είναι η αποκατάσταση και συντήρηση των αρχαιολογικών ευρημάτων, ώστε να αναδειχθούν καλύτερα. Οι παρεμβάσεις αυτές σκοπεύουν στην ανάδειξη των χώρων και των ευρημάτων έτσι ώστε, τόσο την ημέρα όσο και τη νύχτα, να αποτελούν αξιοθέατους προορισμούς, να προσκαλούν τον επισκέπτη να τα περιδιαβεί και να ενημερωθεί για αυτά ως στοιχεία της ζωντανής ιστορίας του Πειραιά. Επίσης ζωτικής σημασίας είναι να προβληθούν ως μέρη του μνημειακού συνόλου αισθητικής και πολεοδομικής σημασίας.

4. Δημιουργία κτιρίου εκθέσεων και άλλων πολιτιστικών λειτουργιών: εκθεσιακός χώρος περιοδικών εκθέσεων, εκθεσιακός χώρος μόνιμων εκθέσεων (πχ συλλογών δωρητών κινηματογραφικών αρχείων κλπ), μικρό συνεδριακό κέντρο χωρητικότητας έως 300 ατόμων, χώροι ανάπτυξης καινοτομιών, αίθουσες για σχολή χορού, ηχογραφήσεων ή άλλων παρεμφερών δραστηριοτήτων, studio καλλιτεχνών, διοίκηση, εστιατόριο, καφέ. Όλο το παραπάνω εκθεσιακό κέντρο θα μπορούσε να τοποθετηθεί στη περιοχή του παραλιακού τμήματος του Χατζηκυριακείου, όπου υπάρχει ανεκμετάλλευτος χώρος.

5. Μικρό θεματικό πάρκο: στα πλαίσια αυτής της πρότασης βιώσιμης πολιτιστικής ανάπτυξης της πόλης θα μπορούσε να συμπεριληφθεί και ένα μικρό θεματικό πάρκο στη περιοχή κοντά στην Ηετιώνεια πύλη, σε ένα κτίριο που σήμερα είναι διατηρητέο. Ενδεικτικά η θεματολογία του θα μπορούσε να περιέχει την ναυτική ιστορία της χώρας και των λιμανιών της και ιδιαίτερα του Πειραιά σε όλες τις ιστορικές περιόδους, τη ναυτική ιστορία

των χωρών της λεκάνης της Μεσογείου, της Μαύρης Θάλασσας και της σχέσης τους με την ελληνική ναυτιλία, την ιστορία της Πόλης του Πειραιά από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, αναπαραστάσεις με όλα τα σύγχρονα μέσα και τη χρήση της εικονικής πραγματικότητας πολιτισμών ναυτιλιακών χωρών, του υποθαλάσσιου ζωικού και φυτικού κόσμου.

Οι παραπάνω καινοτόμες ιδέες, για να θεωρηθούν ολοκληρωμένες και να μπορέσουν να λειτουργήσουν σε πρακτικό επίπεδο, θα πρέπει να συμπληρωθούν από συγκεκριμένες βασικές λειτουργίες για τη διευκόλυνση και την ικανοποίηση τόσο των κατοίκων όσο και των επισκεπτών του Πειραιά. Προτείνονται:

- Δημιουργία χώρων στάθμευσης: σε όλα τα προαναφερθέντα σημεία θα πρέπει να υπάρξουν θέσεις parking που θα διευκολύνουν τον κόσμο και δε θα εμποδίζουν τη ροή κυκλοφορίας, τόσο στη λιμενική ζώνη όσο και στο κέντρο. Οι επιλογές των χώρων για τη δημιουργία parking είναι πολλές, καθώς υπάρχουν κτίρια ανεκμετάλλευτα, τα οποία μπορούν να κατεδαφιστούν, αλλά και αρκετός ανεκμετάλλευτος χώρος στα δύο άκρα του λιμανιού.
- Καλύτερη δρομολόγηση των μέσων μαζικής μεταφοράς. Επίσης προτείνεται η λειτουργία μικρών λεωφορείων που θα εξυπηρετούν πολιτιστικές διαδρομές, ένα είδος ιστορικής διαδρομής του Πειραιά, έναντι αντιτίμου. Αυτές οι διαδρομές θα καλύπτουν τις περιοχές από τη περιοχή του ΟΛΠ- όπου θα βρίσκεται το ναυτικό μουσείο- και όλα τα κύρια σημεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος (αρχαιολογικό μουσείο, αποθήκη, κωνόνειο τείχος, νεώσοικοι, μουσείο τρένου κ.τ.λ.), καταλήγοντας στο θεματικό πάρκο του Πειραιά κοντά στην Ηετιώνεια.
- Δημιουργία πεζοδρόμων, ραμπών, επιπέδων και πεζογεφυρών. Με τη δημιουργία τους θα εξυπηρετούν όλες τις κοινωνικές ομάδες τόσο σε ολόκληρη τη λιμενική ζώνη, όσο και στο παραλιακό κομμάτι του αρχαίου λιμένα του Πειραιά (Πειραική, Μαρίνα Ζέα, Πασαλιμάνι, Μικρολίμανο, Νέο Φάληρο) και θα δίνεται η δυνατότητα στον πεζό να διασχίσει ανεμπόδιστα όλο το χώρο με ποικιλία διαδρομών, ή στάσεων, όπως όλη η παραθαλάσσια διαδρομή, περάσματα σε διαφορετικά ή στο ίδιο επίπεδο, ανεβοκατεβάσματα, στάσεις με διαφορετικό περιεχόμενο και θέα. Με τη βοήθεια των παραπάνω θα μπορέσει να δημιουργηθεί και αρχαιολογικός περίπατος στην ακτή Μουτσοπούλου στη Μαρίνα Ζέα ο οποίος διεκόπη με τη δημιουργία δρόμου διέλευσης των αυτοκινήτων. Η δημιουργία ενός αρχαιολογικού περιπάτου θα αποκαταστήσει αυτή την συνέχεια με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο το αρχαίο τείχος δημιουργούσε μία αδιάκοπη συνέχεια. Έτσι, προτείνονται αρχιτεκτονικά στοιχεία τα οποία συνθέτουν τον αρχαιολογικό περίπατο, αποκαθιστώντας την σύνδεση του άνω πεζοδρομίου και του κάτω πεζοδρόμου εντός των ορίων της Μαρίνας και μεγιστοποιώντας την επαφή με τα ευρήματα και την θάλασσα.
- Δημιουργία ποδηλατοδρόμων και διεύρυνση των υπαρχόντων πεζοδρομίων. Η διέλευση πεζών και ποδηλάτων τόσο σε ολόκληρη τη πόλη και κυρίως γύρω από τα μνημεία και τους πολιτιστικούς χώρους θα εκσυγχρόνιζε αρκετά την εικόνα της και θα εξυπηρετούσε τους πολίτες.
- Δημιουργία χώρων χαμηλού και ψηλού πρασίνου, πυκνών ή αραιών δενδροφυτεύσεων σε πλατείες και ήδη υπάρχοντα πάρκα τα οποία θα αποτελούν μια ανάσα πνοής για τους κατοίκους και την εικόνα της πόλης.

(Πηγή εικόνας: <http://www.tornosnews.gr/permalink/4296.html>)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στη παρούσα εργασία καταβλήθηκε προσπάθεια να παρουσιαστεί αρχικά ο Πειραιάς από την εποχή της δημιουργίας του έως και τη σημερινή του μορφή και εν συνεχεία να τεθεί μία πρόταση πολιτιστικής ανάδειξης αυτού.

Πριν, όμως, προχωρήσουμε στην ενότητα των συμπερασμάτων που προέκυψαν από την ανάπτυξη του θέματος, κρίνεται επιβεβλημένη μια συνοπτική ανασκόπηση της εργασίας.

Η εργασία αναπτύχθηκε θεματικά σε τρία συναπτά μέρη, όπου τέθηκαν θέματα του εξεταζόμενου αντικειμένου.

Συγκεκριμένα, στο Α' μέρος, έγινε μια σύντομη ιστορική αναδρομή της πόλης από την προϊστορία έως τους νεότερους χρόνους. Παράλληλα αφιερώθηκε ένα κεφάλαιο στα λιμάνια και τους όρμους του Πειραιά.

Εν συνεχεία, στο Β' μέρος έγινε αναφορά στη πολεοδομία και την ανασυγκρότηση του Πειραιά, ενώ ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στη παράθεση χώρων πολιτιστικής αναφοράς της πόλης.

Τέλος, στο Γ' μέρος της εργασίας, έγινε εκτενής παρουσίαση ενός πλάνου πολιτιστικής ανάδειξης της πόλης.

Τα συμπεράσματα που προέκυψαν από τη παράθεση των παραπάνω στοιχείων είναι τα ακόλουθα:

Η πόλη του Πειραιά ακολούθησε μία αναπτυξιακή πορεία κυρίως μέχρι τα μισά του περασμένου αιώνα. Στη συνέχεια η πόλη άρχισε να αντιμετωπίζει σημαντικά οικονομικά και λειτουργικά προβλήματα παρόλο που το λιμάνι συνέχιζε να αναπτύσσεται. Αυτή η κατάσταση επέφερε σημαντική ζημία, με αποτέλεσμα θεματικές της πόλης, όπως για παράδειγμα ο πολιτισμός, να παρακμάσουν.

Ακόμη και σήμερα ο Δήμος του Πειραιά εξακολουθεί να αντιμετωπίζει προβλήματα που θέτουν εμπόδια σε κάθε προσπάθεια ενίσχυσης του πολιτισμού και της οικονομίας. Ωστόσο με τη θέσπιση νέων κωδίκων και με τις νέες επενδύσεις αρχίζουν να διαφαίνονται αναπτυξιακές δυνατότητες για τη πόλη. Παρόλα αυτά προς το παρόν δεν καταγράφονται προσπάθειες εκ μέρους της τοπικής αυτοδιοίκησης να συνδράμει στη κατεύθυνση των επενδύσεων σε έργα υποδομής προς όφελος της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας.

Ομοίως δεν καταγράφονται πρωτοβουλίες και δράσεις σε τομείς όπως είναι ο πολιτισμός ή ο τοπικός τουρισμός. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Πειραιάς ως πόλη δε συμμετέχει σε κανένα ευρωπαϊκό ή διεθνές πρόγραμμα για πόλεις-λιμάνια.

Διαπιστώνεται, επομένως η ανάγκη να υπάρξουν οι πρωτοβουλίες από μεριάς του δήμου σε ότι αφορά τα οφέλη της πόλης από την ύπαρξη του ιστορικού υπόβαθρου και της πολιτιστικής κληρονομιάς καθώς επίσης και να αναπτυχθεί η συνεργασία των διοικητικών αρχών λιμανιού και πόλης καθότι λιμάνι και πόλη έχουν ισχυρούς δεσμούς αλληλεξάρτησης.

Με αφορμή όλων των παραπάνω κρίνεται σκόπιμη η αναφορά στις πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες οι οποίες περιλαμβάνουν τόσο τα πολιτιστικά αγαθά της πόλης (μουσεία, βιβλιοθήκες, εικαστικές τέχνες κ.λπ.) όσο και τα προϊόντα μιας ευρύτερης δημιουργικής διαδικασίας (παραγωγή λογισμικού, βιομηχανίες εκδόσεων και εκτυπώσεων κ.λπ.).

Θεωρούμε πως με την εφαρμογή των κλάδων πολιτισμού και δημιουργικότητας θα δημιουργηθεί ένας νέος βιώσιμος κλάδος στην πόλη του Πειραιά κατά τον οποίο θα

λαμβάνεται υπόψη όχι μόνο η συμβολική αξία των πολιτιστικών αγαθών, αλλά και τα οικονομικά χαρακτηριστικά της αγοράς της πολιτιστικής και δημιουργικής οικονομίας. Συνεπώς, με την ανάπτυξη της οικονομίας των πολιτιστικών και συμβολικών αγορών τα αποτελέσματα θα είναι πολυδιάστατα. Ειδικότερα:

- Θα προστατευθεί και θα προωθηθεί η πολιτιστική κληρονομιά του Πειραιά όπως ποτέ άλλοτε.
- Τα πολιτιστικά αγαθά θα αποτελούν σύμβολα και θα προστατεύονται από πνευματικά δικαιώματα.
- Ο πολιτιστικός και καλλιτεχνικός τομέας του Πειραιά θα διαφημιστεί προσελκύνοντας νέους επισκέπτες αλλά και επενδύσεις.
- Θα δημιουργηθεί τεράστια τουριστική άνοδος.
- Θα καταπολεμηθεί ένα ποσοστό της ανεργίας των κατοίκων του Πειραιά, ενώ θα επέλθει ανάπτυξη στη τοπική οικονομία.
- Θα μειωθεί η δυσκολία πρόσβασης νέων δημιουργών στην αγορά.
- Θα υπάρξει πρόσβαση των χαμηλών στρωμάτων σε καλλιτεχνικά γεγονότα της πόλης, τα οποία θα είναι ευρέως γνωστά μέσω διαφήμισης.
- Θα βελτιωθεί η ποιότητα ζωής των κατοίκων της πόλης.

Εν κατακλείδι, εάν αναγνωριστεί και η «αγοραία» πλευρά του πολιτισμού θα μπορέσει η πόλη του Πειραιά να δημιουργήσει τις βάσεις πάνω στις οποίες οι κλάδοι του πολιτισμού και της δημιουργίας θα αποτελέσουν αυτόνομα τμήματα της αειφόρου ανάπτυξης.

Στόχος, λοιπόν, της παρούσας εργασίας είναι να προσθέσει ένα λιθαράκι ώστε ο Πειραιάς, με αφετηρία την ανάδειξη και την προώθηση της ιδιαίτερης πολιτιστικής της κληρονομιάς τόσο προς τους ίδιους τους κατοίκους της αλλά και προς τους επισκέπτες, να διαγράψει μια καινούρια και φιλόδοξη πορεία στην ευρύτερη περιοχή της Αττικής και ολόκληρης της χώρας. Βοηθώντας στην ενίσχυση της ταυτότητας και της εικόνας της πόλης, η πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να προσελκύσει επενδυτές, επισκέπτες και κατοίκους έτσι ώστε να εγγυηθούν τη βιώσιμη, μακροχρόνια και διαρκή ανάπτυξή της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Βαγιαάκη, Ι. Γ. (2005). Αναζητώντας το χθες του Πειραιά. Αθήνα: Εκδόσεις Συλλογές.
- Καστάνης, Α. (2005). Νομαρχία Πειραιά: Η μακρά πορεία ενός θεσμού. Πειραιάς: Εκδόσεις Ν. Καραμανλής.
- Μαλικούτη, Σ. (2004). Πειραιάς 1834-1912:λειτουργική συγκρότηση και πολεοδομική εξέλιξη. Πειραιάς: Εκδόσεις Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.
- Μπαλούρδος, Γ. (2006). Πειραιϊκό Πανόραμα: πνευματικό και καλλιτεχνικό χρονολόγιο του Πειραιϊκού χώρου 1784-2005. Πειραιάς: Εκδόσεις Τσαμαντάκης.
- Μπρεντάνου, Κ. & Αξαρχής, Ν. (2013). Η ιστορία του Δημοτικού Θεάτρου Πειραιά: από το 190 στον 21ο αιώνα. Πειραιάς: Εκδόσεις Νέος Κύκλος.
- Παλούμπης, Ι.(2005). Το Ναυτικόν Μουσείον Ελλάδος. Πειραιάς: Εκδόσεις Ναυτικό Μουσείο Ελλάδος
- Πανάγος, Χ. Θ. (χ.ε). Ο Πειραιεύς: οικονομική και ιστορική έρευνα από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι του τέλους της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. (χ.τ): Εκδόσεις Άλφα.
- Σταινχάουερ, Γ. (1998). Τα μνημεία και το αρχαιολογικό μουσείο Πειραιά. Αθήνα: Εκδόσεις Τούμπης.
- Σταινχάουερ, Γ. & Μαλικούτη Σ. & Τσοκόπουλος, Β. & Γκανιάτσας, Β. (2012). Πειραιάς: κέντρο ναυτιλίας και πολιτισμού. Πειραιάς: Εκδόσεις Αιγής.
- Χατζημανωλάκης, Γ.Ε. (1996). Το λιμάνι του Πειραιά στη διαδρομή των αιώνων. Πειραιάς: Εκδόσεις (χ.ο)
- Χατζημανωλάκης, Γ.Ε. (2009). Ο Πειραιάς και η ιστορική διαδρομή του (2600 π.χ.-2009 μ.Χ). Πειραιάς: Εκδόσεις Δήμος Πειραιά.
- Δημοτική Πινακοθήκη Πειραιά. (χ.η). Ανακτήθηκε από <http://www.athensvoice.gr/guide/arts/places/634>.
- Η νέα Βιβλιοθήκη Λασκαρίδη στον Πειραιά (2015, Δεκέμβριος 6). Ανακτήθηκε από <http://www.iefimerida.gr/news/239071/i-nea-vivliothiki-laskaridi-ston-peiraia-eikones>.
- Η συνοικία Τσίλλερ (2010, Μάιος 31). Ανακτήθηκε από http://mlp-blog-spot.blogspot.gr/2010/05/blog-post_31.html.
- Μέγαρο αδερφών Βάττη (2011, Φεβρουάριος 5). Ανακτήθηκε από http://mlp-blog-spot.blogspot.gr/2011/02/blog-post_6203.html.
- Μίλεσης, Σ. Η προτομή του Ανδρέα Μιαούλη (2016, Οκτώβριος 30) Ανακτήθηκε από <http://pireorama.blogspot.gr/2016/10/Protomi-Andrea-Miaouli30.html>.
- Μίλεσης, Σ. Η προτομή του Κωνσταντίνου Βολανάκη και τα χειρόγραφα της βιογραφίας του (2016, Σεπτέμβριος 9). Ανακτήθηκε από <http://pireorama.blogspot.gr/2016/09/KONSTANTINOS-VOLANAKIS.html>.
- Μίλεσης, Σ. Άγαλμα της Μητέρας, από την Ένωση Ελληνίδων Πειραιώς "Πρόοδος"(2013, Μάιος 23). Ανακτήθηκε από http://pireorama.blogspot.gr/2013/05/blog-post_25.html.

- Μίλεσης, Σ. Ο γυμνός έφηβος του Τιτάνιου κήπου. (2013, Φεβρουάριος 1). Ανακτήθηκε από <http://pireorama.blogspot.gr/2013/01/blog-post.html>.
- Μίλεσης, Σ. Η πλατεία Μανίνα Πειραιώς (2015, Μάιος 5). Ανακτήθηκε από <http://pireorama.blogspot.gr/2014/11/blog-post.html>.
- Μίλεσης, Σ. Ο ανδριάντας του δημότη Πειραιώς Ελευθέριου Βενιζέλου(2016, Οκτώβριος 21) . Ανακτήθηκε από <http://pireorama.blogspot.gr/2016/10/andriantas-Eleftheriou-Benizelou.html>.
- Μίλεσης, Σ. Οδός Καραϊσκού 106(2015, Αύγουστος 10). Ανακτήθηκε από <http://pireorama.blogspot.gr/2015/10/106.html>.
- Μίλεσης, Σ. Ιστορία του μεγάρου των αδερφών Βάττη (2012, Οκτώβριος 12) . Ανακτήθηκε από <http://pireorama.blogspot.gr/2012/10/1944.html>.
- Μίλεσης, Σ. Πάνος Αραβαντινός. Η δημοσιοποίηση μιας συνέντευξης του κορυφαίου σκηνογράφου (2017, Μάρτιος 4). Ανακτήθηκε από <http://pireorama.blogspot.gr/2017/04/Panos-Aravantinos.html>.
- Μίλεσης, Σ. Πλατεία Καραϊσκάκη Πειραιά (2013, Ιανουάριος 29). Ανακτήθηκε από http://pireorama.blogspot.gr/2013/01/blog-post_29.html
- Μίλεσης, Σ. Ο χάλκινος ανδριάντας του Θεμιστοκλή (2013, Αύγουστος 4). Ανακτήθηκε από <http://pireorama.blogspot.gr/2013/04/blog-post.html>
- Μίλεσης, Σ. Ηρώ Κωνσταντοπούλου- Δρόμος προς τη θυσία (2016, Απρίλιος 9). Ανακτήθηκε από <http://pireorama.blogspot.gr/2016/09/IRO-KONSTANTOPOULOU.html>
- Μίλεσης, Σ. Η Φρεαττύδα του Λάμπρου Πορφύρα (2013, Φεβρουάριος 22). Ανακτήθηκε από http://pireorama.blogspot.gr/2013/02/blog-post_22.html
- Μίλεσης, Σ. Ο Πειραιώτης ηθοποιός και σκηνοθέτης Δημήτρης Ροντήρης (2012, Απρίλιος 7). Ανακτήθηκε από <http://pireorama.blogspot.gr/2012/07/blog-post.html>
- Μίλεσης, Σ. Στον Πειραιά στην ιδιαίτερη πατρίδα μου (2014, Αύγουστος 6). Ανακτήθηκε από http://pireorama.blogspot.gr/2014/06/blog-post_18.html
- Μίλεσης, Σ. Η περιπέτεια του "Αφανούς Ναύτου" που ακόμα είναι αφανής (2012, Φεβρουάριος 20). Ανακτήθηκε από http://pireorama.blogspot.gr/2012/02/blog-post_20.html
- Μίλεσης, Σ. Το ρολόι της Σιταποθήκης (Σιλό) (2013, Οκτώβριος 15). Ανακτήθηκε από http://pireorama.blogspot.gr/2013/10/blog-post_15.html
- Πειραιάς. Ανακτήθηκε από <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B1%CE%B9%CE%AC%CF%82#%CE%98%CE%AD%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%B1>
- Οικία οικογένειας Μεταξά (2011, Φεβρουάριος 11). Ανακτήθηκε από http://mlp-blog-spot.blogspot.gr/2011/02/blog-post_23.html.
- Πούλου, Α. (χ.η). Αρχαιολογικό μουσείο Πειραιά. Ανακτήθηκε από <https://efadyat.wordpress.com>.
- «Στην Επιφάνεια»: Έκθεση με ευρήματα από την ανασκαφή του μετρό στον Πειραιά (2016, Ιούνιος 23). Ανακτήθηκε από <http://www.cnn.gr/style/politismos/story/36767>.

- Συνοικία Τσίλλερ (2009, Νοέμβριος 23) .Ανακτήθηκε από http://pireorama.blogspot.gr/2009/11/blog-post_23.html.
- Συκκά ,Γ. Η συλλογή Πάνου Αραβαντινού «θαμμένη» σε αποθήκες (2015, Φεβρουάριος 2). Ανακτήθηκε από <http://www.kathimerini.gr/804454/article/politismos/eikastika/h-syllogh-panoy-aravantino-y-8ammenh-se-apo8hkes>.
- Πειραιάς τότε και σήμερα (2013, Οκτώβριος 31). Ανακτήθηκε από <http://mlp-blo-g-spot.blogspot.gr/2013/10/Strigkos.html>.
- Το ρολόι αυγό του Πασαλιμανιού (2011, Οκτώβριος 10). Ανακτήθηκε από http://mlp-blo-g-spot.blogspot.gr/2011/10/blog-post_10.html
- Τα κτίρια της ακτής Παύλου Κουντουριώτη (2011, Νοέμβριος 11). Ανακτήθηκε από http://mlp-blo-g-spot.blogspot.gr/2011/12/blog-post_11.html.
- Η ιστορία μας. Ανακτήθηκε από <http://www.xatzikiriakio.gr>

ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

- *Ακρόαση ηθοποιών από το Δημοτικό θέατρο Πειραιά* (2017, Αύγουστος 8). Ανακτήθηκε από <http://passiontheater.gr/akroasi-ithopion-apo-to-dimotiko-theatro-pirea/>
- *Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά*. Ανακτήθηκε από <https://www.trip2athens.com/el/city-areas/thesuburbs/piraeus/attraction-176/>
- *Αυτά είναι τα ωραιότερα κτίρια του Ερνέστου Τσίλλερ* (2015, Ιούνιος 26). Ανακτήθηκε από <http://www.lifo.gr/team/sansimera/58597>
- *Δεληγιώργης, Σ. Όταν ο Πειραιάς ήταν νησί*. Ανακτήθηκε από <http://www.espressonews.gr/%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B5%CF%87%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF/54828/%CE%BF%CF%84%CE%B1%CE%BD-%CE%BF-%CF%80%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B1%CE%B9%CE%AC%CF%82-%CE%AE%CF%84%CE%B1%CE%BD-%CE%BD%CE%B7%CF%83%CE%AF>
- *Δημοτικό Θέατρο*. Ανακτήθηκε από <http://www.destinationpiraeus.com/gr/content/17/%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF-%CE%B8%CE%B5%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%BF-%CF%80%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B1%CE%B9%CE%B1%CF%82>
- *Έκθεση με έργα κρατουμένων στη Δημοτική Πινακοθήκη Πειραιά* (2017, Οκτώβριος 27). Ανακτήθηκε από <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=911053>
- *Εξόρμηση στον Πειραιά, το μεγαλύτερο λιμάνι της Ελλάδας*. Ανακτήθηκε από <http://runnismos.blogspot.gr/2016/03/trexo-ston-peiraia-to-megalytero-limani-tis-elladas.html> (εικόνα εξωφύλλου)
- *Επίσκεψη – ξενάγηση στο ναυτικό μουσείο Ελλάδος από την EBAT*. (2016, Οκτώβριος 19) Ανακτήθηκε από <https://astraparis.gr/episkepsi-xenagisi-sto-nautiko-mouseio-ellados-apo-tin-evat/>
- *EPT2 – Βιβλιοθήκες της Αθήνας: «Βιβλιοθήκη Αικατερίνης Λασκαρίδη»* (2017, Φεβρουάριος 18). Ανακτήθηκε από <http://www.ert.gr/ert-protaseis/tileorasi-ert-protaseis/ert2-i-vivliothikes-tis-athinas-vivliothiki-ekaterinis-laskaridi/>
- *Ζέα: Ο πολεμικός ναύσταθμος της Αρχαίας Αθήνας*. Ανακτήθηκε από <http://www.lifo.gr/mag/features/4450>
- *Ηρώ Κωνσταντοπούλου*. Ανακτήθηκε από <https://www.sansimera.gr/biographies/689>
- *Κίσσαμος Υπέρ Ελλήνων* (2014, Απρίλιος 12). Ανακτήθηκε από <http://kisamosyperellinon.blogspot.gr/2014/04/243-224.html>
- *Λιμενοσκοπιον*. Ανακτήθηκε από http://limenoscope.ntua.gr/show_photos.cgi?id=47&lan=el
- *Μακρά Τείχη*. Ανακτήθηκε από <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%AC%CE%A4%CE%B5%CE%AF%CF%87%CE%B7>
- *Μίλεσης, Σ. Δημοτικό Θέατρο Πειραιά* (2013, Αυγούστος 13). Ανακτήθηκε από http://pireorama.blogspot.gr/2013/08/blog-post_13.html

- Μίλεσης, Σ. *Σπηλιά της Αρετούσας*(2013,Ιούνιος 23) .Ανακτήθηκε από http://pireorama.blogspot.gr/2013/06/blog-post_23.html
- *Μικρές πειραιώτικες ιστορίες μέσα από αγάλματα και προτομές της πόλης*(2015,Απρίλιος 25).Ανακτήθηκε από <http://dimitriskrasonikolakis.blogspot.gr/2015/04/>
- *Μουσείο Ηλεκτρικού Σιδηροδρόμου*. Ανακτήθηκε από <http://www.stasy.gr/index.php?id=406>
- *Ο ναύσταθμος του αθηναϊκού στόλου* (2015,Ιούνιος 5).Ανακτήθηκε από http://www.logiosermis.net/2015/06/blog-post_57.html#.Wsz_mflubIV
- *Ο Ναύσταθμος του Αθηναϊκού στόλου*. Ανακτήθηκε από http://ellinondiktyo.blogspot.gr/2015/06/blog-post_6.html
- Ο μεγαλύτερος αρχαιολογικός χώρος της πειραιϊκής ακτής ανοιχτός στο κοινό (2016,Σεπτέμβριος 18).Ανακτήθηκε από <http://www.elculture.gr/blog/article/%CF%80%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%AE-%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CF%87%CF%84%CE%AE-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%8C/>
- *Πάγωσε το λιμάνι του Πειραιά* (2016,Οκτώβριος 18).Ανακτήθηκε από <https://nautilia.gr/eidiseis/limania/pagose-limani-tou-pirea/>
- *Πασαλιμάνι ή λιμάνι Ζέας*. Ανακτήθηκε από <http://www.pasalimani.gr/liga-logia>
- *Πειραιάς Ιπποθοωντίδας*. Ανακτήθηκε από https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B1%CE%B9%CE%AC%CF%82_%CE%99%CF%80%CF%80%CE%BF%CE%B8%CE%B9%CF%89%CE%BD%CF%84%CE%AF%CE%B4%CE%B1%CF%82
- *Πόλος έλξης η έκθεση «Στην Επιφάνεια» στην «Ξυλαποθήκη»* (2016, Ιούνιος 22).Ανακτήθηκε από <https://www.portcity.gr/index.php/%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%83/item/6785-%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%BF%CF%82-%CE%AD%CE%BB%CE%BE%CE%B7%CF%82-%CE%B7-%CE%AD%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-%C2%AB%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%86%CE%AC%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%C2%AB%CE%BE%CF%85%CE%BB%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7%CF%82%BB>
- *Προχωρούν τα έργα στην πολιτιστική ακτή Πειραιά - Προκήρυξη διαγωνισμού για το κτίριο στο Καστράκι* (2014,Ιούνιος12). Ανακτήθηκε από <http://www.tornosnews.gr/permalink/4296.html>
- *Πώς ήταν η πρωτοποριακή για την εποχή της «Συνοικία των Επαύλεων» του Τσίλερ στον Πειραιά*. Ανακτήθηκε από <http://www.iefimerida.gr/news/131190/%CF%80%CF%8E%CF%82-%CE%AE%CF%84%CE%B1%CE%BD-%CE%B7->

[%CF%80%CF%81%CF%89%CF%84%CE%BF%CF%80%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CF%80%CE%BF%CF%87%CE%AE-%CF%84%CE%B7%CF%82-%C2%AB%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%B5%CF%80%CE%B1%CF%8D%CE%BB%CE%B5%CF%89%CE%BD%CE%2%BB-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%84%CF%83%CE%AF%CE%BB%CE%B5%CF%81-%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CF%80%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B1%CE%B](#)

- PiraeusLion. Ανακτήθηκε από https://www.tripadvisor.nl/Attraction_Review-g189403-d8612414-Reviews-Piraeus_Lion-Piraeus_Piraeus_Region_Attica.html
- *Σχολή Ναυτικών Δοκίμων*. Ανακτήθηκε από <http://www.destinationpiraeus.com/gr/content/16/%CF%83%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B7-%CE%BD%CE%B1%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%89%CE%BD-%CE%B4%CE%BF%CE%BA%CE%B9%CE%BC%CF%89%CE%BD-%CF%80%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B1%CE%B9%CE%B1%CF%82>
- *ΣΤΗΡΙΖΟΥΜΕ ΤΟ ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΕΙΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ(2017, Οκτώβριος18)*. Ανακτήθηκε από <http://www.fonipeiraioton.gr/%CF%83%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%AF%CE%B6%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%B5-%CF%84%CE%BF-%CF%87%CE%B1%CF%84%CE%B6%CE%B7%CE%BA%CF%85%CF%81%CE%B9%CE%AC%CE%BA%CE%B5%CE%B9%CE%BF-%CE%AF%CE%B4%CF%81%CF%85%CE%BC%CE%B1/>
- *Τα γλυπτά στο Πασαλιμάνι* .Ανακτήθηκε από <http://projecta7gel.blogspot.gr/2014/12/normal-0-false-false-false-el-x-none-x.html>
- *Το αρχαίο θέατρο Ζέας «ζαναστήνεται» με σύγχρονο τρόπο* (2016, Νοέμβριος 30).Ανακτήθηκε από <http://www.liberal.gr/arthro/97365/epikairotitita/2016/to-archaio-theatro-zeas-isonxanastinetaisin-me-sugchrono-tropo.html>
- *Το καλοκαιρινό πρόγραμμα εκδηλώσεων στο Βεάκειο Θέατρο Πειραιά* (2016, Ιούνιος 2).Ανακτήθηκε από <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=804591>